

En toen brak de hel los. De verwoesting van Maastricht door Parma in 1579

Pauline Marres

bron

Pauline Marres, *En toen brak de hel los. De verwoesting van Maastricht door Parma in 1579.*
Leiter-Nypels, Maastricht 1967

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/marr002ento01_01/colofon.php

© 2015 dbnl / erven Pauline Marres

1

Ten noorden van 't Ardennengebied, in de oude Haspengouw, waar regen- en sneeuwwater in druppels en vingerdunne straaltjes van de heuvels siepelt, is een snel beekje ontstaan dat zijn weg in oostelijke richting zoekt. Langs rotsachtig gesteente, onder struikgewas schuurt het de bodem uit, verbreedt zich tot een snelstromend riviertje: de Jeker.

Hij heeft een sterk kronkelende loop, alsof links en rechts elke boom, elk huis zijn nieuwsgierige belangstelling trekt. Ten slotte richt hij zich naar 't noorden en stort zich in de Maas op een plaats waar reeds de oerbewoners van die streek woningen hadden, duizenden jaren geleden.

Toen de Romeinen kwamen, werden daar vele, voor die tijd comfortable, huizen gezet en kwam er de eerste brug over de Maas. Ze noemden de plaats: *Trajectum ad Mosam*. Dit is het latere Maastricht.

De Jeker kronkelde er onverstoort tussen de huizen door, splitste zich zelfs in takken die 't zuidelijk deel der stad van water voorzagen, maar zich toch weer in één bedding verenigden voordat hij zich in de Maas verloor.

Toen in de Middeleeuwen Maastricht was uitgegroeid tot een stad die een stenen omwalling eiste, met grachten en poorten, maakte men onder de walmuur een gewelfvormige doorgang, zodat de Jeker zijn oude loop door de stad behield. Tot gemak van de bewoners die er molens mee aandreven, hun wasgoed in 't water spoelden, en 't consumptiewater maar voor 't scheppen hadden. Ook voor de leerlooiers was 't snelstromend riviertje een uitkomst bij de bereiding der huiden.

In een zomernacht van 't jaar 1578 reed een ruiter over de smalle weg die door eeuwenlang gebruik vanzelf langs de linkeroever van de Jeker was ontstaan. Een lange losse mantel hing van zijn schouders achter over 't paard, maar verried toch dat er een reiskoffer of iets dergelijks achter 't zadel was vastgebonden.

In zijn ene hand hield hij de teugel, de andere arm omvatte een kleine menselijke gestalte die in een wijde mantel gewikkeld, vóór hem in 't zadel zat.

't Was vroeg, de dageraad begon nauwelijks te lichten aan de horizon, het glimmende water van de Jeker naast hem gaf hem richting.

Hij schoof zijn in de ogen getrokken hoed iets naar achteren om de omgeving te verkennen. Zo toonde hij zijn gezicht.

Hij had de donkere huid van een zuiderling, intelligente zwarte ogen die speurend om zich heen keken, en enigszins ingevallen wangen; een zwart puntbaardje verlengde zijn gezicht en gaf hem iets Don Quichotte-achtigs, waartoe zijn lange magere gestalte nog bijdroeg. Zijn paard was van 't edelste ras, ook zijn kleding sprak van rijkdom.

Hij greep naar de kruik die aan zijn zadel hing en nam een teug, minder omdat hij dorst had dan om zijn lege maag te vullen.

Op dat moment kwam er beweging in de bundel vóór hem op 't paard; twee handen schoven de mantelspleet open en een meisjesstem riep hem in 't Frans toe:

'Gaan we terug? Ik wil naar mijn moeder. Waar breng je me?' Haar hele lichaam kwam in beweging. Ze begon te schreeuwen en probeerde zich los te rukken.

Maar de man had haar aan een riem om zijn lichaam vastgesjord, om bij een mogelijke overval beide handen vrij te hebben. Want vooral 's nachts was een ontmoeting met rovers niet ongewoon.

'Schreeuw maar niet,' zei hij, 'hier hoort je toch geen mens. Naar je moeder wil je? Ha, ha, de sloerie! Nu heeft ze haar loon: geen minnaar en geen kind! 't Zal haar leren mij te bedriegen. Al was 't de koning zelf geweest die ik bij haar betrapt had, ik zou hem niet gespaard hebben. Weet je dat ik je alleen heb meegenomen om haar te treffen? Weet je dat wel? Want die neergestoken minnaar is ze gauw vergeten, jou niet... Nu ben je ver genoeg van haar weg. En mij word je tot last. De wereld is groot genoeg, zoek jij maar 'n plekje uit, of, voor mijn part ga je terug naar je mooie moeder.'

'Je bent dronken,' riep 't meisje, 'je ruikt naar drank.'

'Dat lieg je, kleine kat.'

'Breng me terug! Toe, breng me terug; ik weet hier geen weg,' schreide ze.

‘Ik ben veel te blij dat ik zover ben. Zoek jij je weg maar zelf. Je bent groot genoeg. Vooruit!’

Hij gespte de riem los, haastig, alsof opeens elke minuut hem te lang duurde. Een plotselinge woede tegen 't meisje, nog meer tegen de moeder, deed zijn handen beven terwijl hij haar driftig om 't lichaam greep. ‘Je bent geen haar beter dan dat wijf. Geen haar! Zoek je weg maar. Daar! Daar dan!’ - Hij rukte de riem los, greep haar om 't middel, gooide haar op de grond en reed meteen door.

Ze plofte neer, struikelde toen over de lange mantel die ze om had. En viel voorover in de Jeker.

Hij hoorde haar schreeuw maar keek niet om, de plons in 't water was hem ontgaan.

‘Ziezo, die last ben ik kwijt,’ zuchtte hij voldaan; ze moest maar zien waar ze terecht kwam, dergelijke wezens zijn net als katten, ze vallen altijd op hun poten. Voorlopig had hij werk genoeg om zich in veiligheid te brengen.

Op dat moment vonkte de eerste zonnestraal boven de horizon. Hij hield zijn paard in, spiedde rond om zich nog eens te overtuigen dat niemand hem volgde; na een hele nacht doorrijden voelde hij zich nog als een opgejaagd dier.

Hij zuchtte van opluchting toen hij in de verte duidelijk de walmuren, poorten en torens van een vesting zag. Eindelijk het nest, waarin hij zich verschuilen kon.

Hij zag hoe de zon die achter de stad omhoog rees, de muren, poorten en torens, de vele kerkspitsen en alle hoge gebouwen in goud vatte. Vóór hem, in de verte, werd een der stadspoorten geopend, 't was dag.

‘Maastricht! Maastricht!’ mompelde hij. ‘Eindelijk! Lang heb ik gemeend eens die wallen en torens te zullen bestormen, die vesting te helpen veroveren.. Tot meerdere glorie van Spanje. Nu zal ik me binnen haar muren verschuilen. Als ik de kans krijg zal ik helpen de stad te verdedigen; ze kunnen op mij rekenen, de Maastrichtenaren.

't Is te vroeg om me zonder opzien binnen de muren te wagen, ik moet wachten tot de straten wat bevolkt zijn. Eerst maar wat rusten, ik ben moe, ook een beetje dronken. En in geen uren eten gehad. Achter dat kreupelhout daarginds zal niemand me zien, en er is een boom om Mirza aan vast te binden.’

Hij stapte van 't paard, bond 't vast en ging ernaast in 't gras liggen. Dadelijk sliep hij in.

Toen de zon hem pal in 't gezicht scheen, werd hij wakker, genoeg uitgerust om nuchter zijn toestand te overdenken. Zijn geheugen werkte weer: '...ik had Belle toch vóór me op 't paard? Waar zou ze zijn? Weggelopen? Of...' iets als schuld bewustzijn stak hem, maar hij kon zich niet herinneren wat er was gebeurd. Hij schudde 't hoofd: 'ik zal er maar niet over tobben, nu heb ik tenminste mijn handen vrij. Ze zou me maar hinderen en de toekomst is voor mij onzeker genoeg. Kom Mirza, nu gaan we proberen 'n beetje geluk te vinden.'

Terwijl hij opstond en zijn kleren afklopte, dacht hij weer aan 't meisje. Hij had haar toch bij zich op 't paard? Waarheen kon ze gelopen zijn? Helemaal terug naar 't legerkamp in de Ardenen? 't Was niet denkbaar... op haar blote voeten. Opeens vloekte hij: er schoot hem te binnen dat ze zijn mantel om had. Zijn blauwe mantel! 't Geschenk van Parma waar hij zo trots op was, hoofdzakelijk om de jaloerse ogen van de andere hidalgo's. Want hij had steeds elke gelegenheid benut om er in hun midden mee te pronken. Iedereen kende de kostbare mantel. En zou die herkennen, waar ook. Dan was er een spoor naar zijn schuilplaats. Hoe kon hij zo onnadenkend zijn! Nu was 't te laat. Belle was weg, nog niet ver misschien, maar zoeken was riskant. Dom, meer dan dom, haar de mantel niet af te nemen. Nu zou hij dubbel voorzichtig moeten zijn.

Hij steeg te paard en bekeek de stad die nu in 't helle zonlicht voor hem lag.

'Maastricht! Wat 'n prachtige vesting! En die ligging! Je zou haar de poort naar de noordelijke Nederlanden kunnen noemen. Geen wonder dat ze Filips' belangstelling heeft.'

Stapvoets reed hij tot bij de dichtstbijzijnde poort, de Tongerse Poort. Maar de wallen en vestingwerken imponeerden hem zo, dat hij besloot de stad eerst van de buitenkant te bekijken.

Hij reed in noordelijke richting langs de grachten en poorten en maakte al gauw de gevolgtrekking dat de sterkte nogal te wensen overliet. Hij bekeek alles met kennersblik. Verwaarloosd, alles was verwaarloosd, Parma zou er geen moeilijke taak aan hebben.

Toen opeens, zonder overgang, vielen zijn gedachten terug op

zijn avontuur. Hij was 't Spaanse kamp ginder ontvlucht nadat hij een van Parma's vrienden had neergestoken toen hij hem bij zijn liefde betraptte. Hij wist dat die moord hem 't leven zou kosten en was gevlucht, voordat in 't kamp alarm was gemaakt. Als wraakneming op de betraptte vrouw had hij haar kind meegenomen. Voorlopig had ze dan wat te jammeren, want ze was gek met Belle. Ze zou wel gauw troost vinden bij een ander lief, er waren er maar wat genoeg in Parma's leger. Zo zijn vrouwen van dat soort. Hij had er nooit aan moeten beginnen, zijn eigen vrouw op 't kasteel bij Toledo was een mooi, lief schepseltje. Maar wanneer is een hidalgo thuis? Ze sturen je naar Afrika, naar de Turken, naar 't eind van de wereld om te vechten. En waar komt een man niet toe in dat wilde leven als een mooie vrouw voor hem staat? Was hij een uitzondering? Was de koning zelf zo'n trouwe echtgenoot? En was die Margaretha van Parma niet een bastaard van zijn vader, de grote keizer? En was de landvoogd Don Juan niet de laatste zonde van die keizerkloosterling? Je bedriegt dan je eigen vrouw, toegegeven, maar ze had 't recht niet hem iets te verwijten, een vrouw heeft alles goed te vinden. Ook dat hij bij zijn laatste bezoek haar lang parelsnoer had meegenomen en haar gouden ketting met safieren hanger. Wat 'n misbaar had dat gegeven! Nou ja, vrouwen tranen drogen gauw op. Hij moest toch iets van waarde bij zich hebben voor een noodgeval; goudgeld is zwaar en wordt 't eerst gestolen. Die kettingen hingen goed verborgen op zijn blote lijf. Een struikrover kon er geen vermoeden van hebben.

Hij ging de stadspoort niet binnen, hij reed om de vesting heen tot hij aan de Maas stond.

‘Als Parma komt, zal hij hier ergens wel een brug over de rivier slaan,’ dacht hij, ‘om verbinding te hebben met de overkant, de voorstad.’

De zon scheen hem daar vlak in 't gezicht, 't werd 'n warme zomerdag. Hij had honger, en Mirza, zijn paard, moest ook verzorgd worden.

Hij keerde om, trok zijn hoed nog wat meer in zijn ogen en reed door de Boschpoort de stad in.

‘Een goed logement wil ik,’ redeneerde hij; ‘mijn Spaans uiterlijk moet ik wat zien te verbergen want ik weet niet hoe hier de stemming is; in ieder geval zijn Spanjaarden niet hun vrienden.’

Aan de vorm van mijn neus en de kleur van mijn haren en ogen kan ik niets veranderen, maar ik zal mijn puntbaard laten wegscheren, dat verandert in alle geval mijn uiterlijk. Gelukkig dat ik goed Frans spreek, die taal moeten ze hier zo'n beetje kennen. Op de eerste plaats moet ik mijn naam veranderen. De naam van mijn vroegere knecht, Manzano, klinkt wel goed, niemand zal daar een Spaans edelman achter zoeken. Dit is een rijke stad met fraaie huizen; de mensen zijn goed gekleed; er is welvaart, rijkdom. Ze werken hier, leven zonder zorgen. Zolang als 't duurt, ja, ja, zolang als 't duurt.'

't Was al vrij druk in de straten, 't mooie zomerweer lokte blijkbaar iedereen naar buiten. Winkeliers hadden de luiken naar beneden opengeslagen en er hun koopwaar op uitgesteld. Wie een handwerk uitoefende, deed dit nu op straat vóór zijn huis, waar 't frisser was dan binnen. Een schoenmaker zat in de schaduw van zijn pui op een mat te werken; naast hem was een kleermaker op zijn tafel bezig met een lap stof. Voorbijgangers bleven staan, maakten 'n praatje, keurden wat in de open ramen te koop lag. Een boer leidde zijn hondekar vol verse groenten en fruit, terwijl hij luidkeels zijn prijzen rondriep. Vrouwen met kinderen, de hengselmand aan de arm, waren op boodschappen uit. Een jongen loodste een varken met 'n touw om zijn achterpoot tussen de mensen door.

De straten waren smal, leken dit te meer omdat de houten bovenverdiepingen telkens iets naar voren sprongen, zodat 't wel leek of de huizen aan weerskanten naar elkaar toe bogen. Hier en daar hing een bontgeschilderd of verguld uithangbord als bizarre opschik aan de gevel.

Manzano keek met verraste ogen om zich heen, 't was lang geleden dat hij in een stad was. Met de blauwe stralende hemel boven zich leek wat hij zag op 'n mooi kleurig schilderij, en telkens als hij in een nieuwe straat kwam, was 't of hij een blad omsloeg van een mooi prentenboek.

'Zolang als 't duurt,' dacht hij, 'zolang als 't duurt.'

Hij merkte tot zijn opluchting dat men hem nauwelijks aankeek. Hij reed door de Spilstraat, de Grote Staat, kwam langs 't Vrijthof; toen sloeg hij linksaf de Bredestraat in. Overal keek hij uit naar een geschikt logement.

Eindelijk hield hij zijn paard staande in de Kapoenstraat, waar

een rijke gevel met uithangbord aanduidde dat het een voornaam logement was. Hij sprong van 't paard, wierp de stalknecht de teugels toe, gespte zijn reiskoffer los en ging daarmee naar binnen. Een deftige waard in donkerrood fluwelen buis en hozen kwam hem tegemoet en heette hem, tot zijn verbazing welkom in zuiver Spaans.

Manzano trok zijn wenkbrauwen samen om dat Spaans en antwoordde in 't Frans dat hij een kamer wenste en een goed maal. 'En ik spreek geen Spaans, monsieur, maar Frans.'

'O, neem me niet kwalijk, ik dacht, naar uw uiterlijk te oordelen, dat u Spanjaard was.'

'Dat ben ik ook, maar ik spreek geen Spaans.'

De waard vertrok geen spier van zijn gezicht, maar hij dacht: 'ik zal dat heerschap in de gaten houden, we hebben genoeg ellende van de Spanjolen gehad.'

Manzano had zijn hoed afgenomen en nu werd op zijn voorhoofd een groot litteken zichtbaar, verticaal boven een wenkbrauw, het leek een rimpel die zijn gezicht een norse uitdrukking gaf: een zwaardhouw die flink was aangekomen, maar niet hard genoeg om de schedel te splijten.

'Ik zal voor een goed maal zorgen,' zei de waard, 'en u inmiddels een kamer geven.'

Hij ging hem vóór de trap op. Manzano was verbaasd zoveel rijkdom te zien in een logement: fraaie gobelins tegen de muren, een brede eiken trap met gesneden leuning, zwaar bewerkte deuren, een grote koperen kaarsenluchter in 't voorhuis. 't Leek wel de woning van een hoogadellijk heer. Er zat dus nog veel rijkdom in de oude Bourgondische landen.

Hij was nog meer verbaasd toen de waard op de eerste verdieping een deur voor hem opende en hij in een vertrek kwam, waar een prachtig vloerkleed hem 't eerste opviel. Er stonden drie hemelbedden met rijke fluwelen gordijnen; ook 't beddegoed zag er deftig en verzorgd uit. Doch toen hij kritischer keek, zag hij dat 't fluweel nogal oud en versleten was, en de gouden franje die erlangs liep, was hier en daar gehavend.

'Ik wil een kamer voor mij alleen,' zei hij.

'O, u zult wel alleen blijven hier, er zijn weinig gasten, de drie bedden staan er nu eenmaal.'

Manzano keerde zich om, zag op een tafel een zilveren was-

bekken met bijpassende lampetkan. Hij wees ernaar en vroeg verbaasd: ‘Is 't hier een logement of...?’

‘Ja, ziet u, monsieur, 't was hier de woning van de familie Van Gaveren, een van de rijkste families in de Bourgondische tijd; de Proenens zijn aan hen verwant, daar hebt u toch wel eens van gehoord? Een wijdvertakte familie, er zijn schatrijke bankiers onder, hier en in Antwerpen; ze hebben meerdere brieven van adeldom. Weet u dat keizer Karel zelfs bij hen aan huis kwam in Antwerpen? Maar... de geldzak blijft niet altijd aan de deurknop hangen. De familie Van Gaveren hier is achteruit gegaan, nu is hun huis een logement geworden. Alleen mensen van stand en rang komen hier.’

Manzano knikte begrijpend, hij wist dat hij dus flink zou moeten betalen.

‘Bent u een Van Gaveren?’

‘Neen, o neen, ik drijf alleen de zaak voor hen. Ik ben Trecpoel, tenminste zo word ik genoemd, eigenlijk is 't de naam van 't logement. Mijn familie is ook zeer achtenswaardig, maar geen Proenen of Van Gaveren, o neen.’ Zijn handen en ogen gingen tegelijk omhoog om te beduiden hoezeer deze mensen boven hem stonden. ‘Er wonen nog wel Proenens in de stad, ze horen in alle geval tot de elite, maar de gouden tijd is voor de meesten voorbij.’

Manzano beduidde met een handbeweging dat hem dit niet interesseerde. ‘Ik zou wel wat willen eten.’

‘Ik ga er dadelijk voor zorgen. Als u beneden komt, zult u onze keuken roemen.’

Toen hij vertrokken was, ontdeed Manzano zich van zijn vuilgeworden witte plooi kraag, waste zich, kamde zijn haar. In 't spiegeltje zag hij nu duidelijk hoe opvallend zijn litteken was. Hij had er zich nooit om bekommerd dat 't zijn gezicht een onfeilbaar kenteken gaf, hij was tot nog toe alleen trots geweest op die lelijke houw waarmee een Turk hem bij Lepanto had willen doden, trots omdat zijn schedel te hard was gebleken. Maar nu was 't een herkenningsteken, al kledde hij zich in lomp. Hij bekeek zijn kleren, besloot iets eenvoudigs aan te trekken. ‘En straks laat ik mijn baard wegscheren; al is 't tegen de smaak, 't verandert mijn gezicht.’

Terwijl hij naar beneden ging, bedacht hij: ‘Hier blijf ik niet lang.’

Die zwetskop van een waard vertelt meer dan nodig is, straks ook van mij.’

Trecpoel stond in 't voorhuis en bekeek met knipperende ogen de lange Mephisto-figuur die van de trap kwam. Die manier van lopen! dat was vast geen burgerman, zijn beheerste gebaren en zijn beschaafde spraak duiden op hoge afkomst. ‘Dus dubbel op mijn hoede zijn,’ besloot hij, maar hij trad zijn gast beleefd tegemoet. ‘Hierheen, monsieur.’

't Was geen welkome gast, maar in deze slappe tijd mocht hij toch ook niet kieskeurig zijn, en hij zou wel goed betalen ook. Trecpoel bleef in de gelagkamer om toe te zien dat zijn gast goed bediend werd.

Manzano had honger, het voorgesette maal was voortreffelijk. Toen hij zo ongeveer klaar was, kwam de waard in zijn buurt.

‘Uw paard is goed verzorgd, monsieur. Een zeldzaam mooi dier.’

‘Mirza? Dat zou ik menen!’ Hij voegde er echter niet bij dat het afkomstig was uit de stoeterij van koning Filips.

‘t Is niet druk vanmorgen. Sedert de Spanjaarden vertrokken zijn, heb ik 't stil.’

‘Wanneer zijn die vertrokken?’ vroeg Manzano tussen twee slokjes wijn.

‘Een goed jaar geleden. We hebben er nog genoeg ellende van gehad in de stad, voordat we ze kwijt waren. Oproer, terechtstellingen en al zulke lieve dingen meer. De burgers hadden ook niemand minder dan de Spaanse gouverneur zelf in de gevangenis gezet. Ja, die Maastrichtenaren durven wat! Maar u begrijpt dat dit gevolgen had. De straffen waren niet mals. Gelukkig zijn we ze nu allemaal kwijt, er is niet één Spanjaard meer in onze stad. Ik durf beweren dat u op 't ogenblik de enige bent. We hebben nu weer een gouverneur, die door de prins van Oranje is gestuurd. En de burgemeesters regeren zelf in de vesting.’

‘Kunnen ze dat?’

‘Maastrichtenaren kunnen alles!’ zei Trecpoel met opgeheven hoofd.

‘Ook als uw stad zou belegerd worden?’ vroeg de Spanjaard lachend.

‘Ook dan!’

Manzano schoot in een schaterlach; toen dronk hij zijn beker leeg terwijl Trecpoel hem vol achterdocht aankeek.

‘Wel,’ vervolgde de waard na een poosje, ‘waarom zouden we ons trouwens zorgen maken over dingen die... misschien... zouden... kunnen... gebeuren? We houden hier van rust, werk, en op zijn tijd een verzetje. De heren die de hele dag daar in de Landschroon¹ werken aan de belangen van de burgerij, wel, die komen 's avonds hier voor verpozing. En om wat na te praten bij een roemer wijn of een kan bier.

Manzano keek de ruime gelagkamer rond. ‘Is 't dan vol?’

‘Neen,’ trok de ander terug. ‘Er komen er soms veel, soms weinig. Anderen gaan aan 't Vrijthof in de Gouden Helm of de Sleutel, die zijn ook alleen voor de deftigsten toegankelijk.’

Manzano stond op. ‘Tegen de avond wilde ik nog een maaltijd.’

‘Ik zal ervoor zorgen, monsieur. Was u tevreden over onze keuken?’

‘Uitstekend.’

‘U hebt er tenminste alle eer aan bewezen,’ zei Trecpoel terwijl hij lachend naar de lege schalen wees.

Manzano vertrok zijn gezicht tot een instemmend lachje, maar zei niet hoelang 't geleden was dat hij nog behoorlijk gegeten had. Hij trok zijn hoed 'n beetje over zijn voorhoofd en ging heen.

's Avonds, toen 't begon te schemeren, was hij terug en nam op dezelfde stoel plaats waar hij die morgen gezeten had.

Terwijl hij at, zag hij groepjes heren binnenkomen die hem een ogenblik nieuwsgierig aankeken, maar dan hun gesprek vervolgden terwijl ze plaats namen en wijn of bier bestelden. Van de gesprekken verstond hij geen woord, hun taal leek hem moeilijk, want zelfs de gebaren die hun spreken begeleidden, maakten hem niet wijzer.

Hij zag hoe de gasten zich hier en daar in 't triktrakspel verdiepten, anderen zaten te kaarten en hij merkte wel aan de gemoedelijkheid waarmee ze met elkaar omgingen, dat deze mensen inderdaad zonder zorgen leefden.

Toen hij weer eens opkeek van zijn bord, zag hij twee heren vlak naast hem plaats zoeken. Onwillekeurig bekeek hij de dichtstbijzijnde. 't Was een buitengewoon grote man. Alles aan hem was groot en robuust, niet alleen zijn lichaam, ook zijn hoofd met overdadig blond, iets te lang krulhaar, zijn handen en

1 Men zou dit 't gemeentehuis kunnen noemen.

zijn voeten die vastberaden door 't leven stapten met harde, nooit aarzelende stap. De grijsblauwe ogen keken doelbewust om zich heen. Manzano wist in één oogopslag dat dit een bijzondere man moest zijn, geschapen om iets groots te volbrengen; de hoogsteenvoudige kleding deed daar niets aan af.

De andere heer, een stuk kleiner, droeg een helrode schoudermantel, lang tot aan zijn schoenen, het teken van zijn hoog ambt, hij was een der burgemeesters.

Zodra Trecpoel deze twee zag, kwam hijzelf aanzeulen met zware bekussende stoelen: ‘Alstublieft, heren!’

‘We hebben dorst, Trecpoel,’ zei de burgemeester terwijl hij zijn mantel uitdeed en over 'n stoel hing.

‘Dan zeker bier. 't Komt dadelijk.’

‘En 't schaakbord,’ zei de ander.

Even later zaten ze zich in 't spel te verdiepen, en Manzano hoorde hen tot zijn verbazing Frans spreken. 't Waren blijkbaar vrienden, ze spraken elkaar aan met Jan en Sebastiaan.

Nu en dan keek hij naar hun spel en toen hij zijn maal geëindigd had, keek hij bijna voortdurend, want hijzelf was een uitblinker in het schaken. Al gauw zag hij dat de burgemeester verre de mindere was in 't spel, wat hem niet verwonderde: die blonde reus moest ook hierin uitblinken.

Na een poos boog hij zelfs iets voorover om een beter overzicht te hebben, en opeens, bij een zet van de burgemeester kon hij een afkeurend sissen niet bedwingen.

De twee spelers keken hem tegelijk aan.

‘O, neemt u me niet kwalijk,’ verontschuldigde hij zich in 't Frans, ‘ik schaak ook zo nu en dan, en...’

‘Ik had verwacht dat u Spaans zou spreken,’ zei de burgemeester om hem te laten voelen dat hij de Spanjaard in hem had herkend. ‘Ik spreek geen Spaans, alleen Frans, monsieur.’

‘Maar u bent toch een Spanjaard?’

‘Dat zal ik niet ontkennen; mijn naam is Manzano.’

‘O,’ zei de burgemeester, verbluft door die spontane toeschietelijkheid, ‘Ik ben burgemeester Van Daelen, en mijn medespeler is meester Tapijn¹, de stadsingenieur, ze noemen hem hier de leeuw.’

1 De Tapijnstraat en de Tapijnkazerne in Maastricht zijn naar hem genoemd.

Manzano lachte begrijpend: ‘Geen Maastrichtenaar, vermoed ik.’

‘Neen,’ antwoordde de blonde reus, ‘ik ben van Lotharingen afkomstig, maar woon toch al 'n poosje hier; dat Frans spreken we alleen voor ons genoeg, ha, ha, ik ken de landstaal ook wel.’

‘Moeilijk om te leren.’

‘Ja, voor u zou 't zeker moeilijk zijn,’ zei de burgemeester.

‘Maar... waarom liet u zo... uw afkeuring blijken bij mijn laatste zet?’

‘O, neemt u me niet kwalijk, omdat hij niet goed was.’

‘Niet goed?’

‘Nou ja, tegenover sinjeur Tapijn meen ik. Want hij heeft u nu in een paar zetten mat, als hij goed speelt.’

‘Nee toch!? Wat zou u in mijn plaats gedaan hebben?’

‘Dat paard, burgemeester.’

‘Ja, ja, goed, herstel maar,’ zei Tapijn in antwoord op zijn vragende ogen.

Toen was hijzelf aan de beurt. Manzano keek hevig belangstellend, sloeg zich toen van plezier op de knie en lachte luidop.

‘Erin gelopen, sinjeur Tapijn. Als ik mag, heb ik u nu in twee zetten mat.’

‘Onmogelijk!’ Tapijn berekende zijn kansen. ‘Onmogelijk’, zei hij nog eens.

‘Neemt u 't maar van me over,’ lachte de burgemeester en schoof 't schaakbord 'n beetje in Manzano's richting.

Deze deed een zet. Na lang aarzelen schoof Tapijn een stuk naar voren, waarop Manzano weer in een lach schoot. ‘Dat dacht ik wel?’ riep hij. ‘Voilà!’ zei hij bij zijn volgende zet en Tapijn zag dat hij verslagen was.

‘Dat is meesterlijk gespeeld van u,’ gaf Tapijn toe, en de burgemeester bestelde meteen drie roemers wijn.

Manzano zat nu bij hen aan de tafel. En dit was precies wat hij in de loop van de dag gedroomd had, toen hij langs de stadswallen liep: in aanraking komen met heren van 't stadsbestuur.

‘Blijft u lang hier?’ vroeg de burgemeester.

‘Voorlopig ben ik hier misschien nodig,’ was 't onverwachte antwoord.

‘Nodig?’ zei de burgemeester met gefronst voorhoofd; ‘we zijn net alle Spanjaarden kwijt. Waarom zouden we u nodig hebben?’

‘Om uw stad te helpen verdedigen.’

‘Wablief??’ riep Van Daelen, hees van schrik.

Hij wilde ongelovig lachen, maar opeens kreeg hij door zijn ribben weer de venijnige steek die hem al de hele dag gehinderd had. Dat kwam door een brief die in de Landscreon was bezorgd, een grote brief met een indrukwekkende zegel, van prins Willem van Oranje zelf. Daarin stond dat men vreesde voor 't behoud van Maastricht en aanbod om er troepen ter verdediging te legeren. Met zijn medeburgemeester Van Vleeck had hij wel een half uur over die brief gebogen gezeten; ze hadden samen gezocht en gevloekt. Of dat gedonder nu nooit ophield! Pas hadden ze die vuile Spanjolen eruit of er zou nieuw krijgsvolk komen. Wat de prins stuurde was ook maar gespuis. En de stad zou dat allemaal moeten bekostigen. Waarvoor? In 's hemelsnaam waarvoor was 't goed? Leefden ze nu niet rustig, iedereen weer tevreden aan zijn werk?

Zo hadden ze zitten praten en zuchten. Maar uiteindelijk had de kardinaal-bisschop van Luik, hun heer, hierin de beslissende stem. Ze hadden hem dadelijk een mooie brief geschreven, waaruit monseigneur duidelijk zou begrijpen hoezeer Maastricht tegen nieuwe bezetting was. Ze zouden wel gelijk krijgen: een gebod tot weigeren. De zeden van de burgers werden ook niet beter door zo'n bezetting; dat hadden ze ook als argument aangevoerd. En zoiets gaf de doorslag bij een bisschop. Nu wachtten ze 't antwoord uit Luik, 't kon er de volgende dag al zijn

Ze waren tevreden geweest over hun brief aan de prins-kardinaal. Maar de hele dag had Van Daelen een ziek gevoel gehad. En zo nu en dan steken tussen zijn ribben. Was zijn hart niet in orde? Of zijn maag? 't Had met eten niets te maken, hij hield van een goed gevuld bord. 't Was na die brief begonnen en telkens als hij eraan dacht, kwamen die steken. Zou hij soms verkeerd hebben gedaan?

‘Wablief?’ zei hij en schoof zijn stoel achteruit, om de Spanjaard goed aan te kijken; maar zijn stem was schor van zenuwachtigheid. ‘We kunnen ons best zelf verdedigen als 't moet,’ durfde hij na 'n poosje.

‘U weet wel beter, heer burgemeester. En uw vestingwerken...’

‘Die gaan mij aan!’ riep Tapijn en dronk driftig zijn roemer leeg, alsof verder geen mens daarmee te maken had.

‘...zijn verwaarloosd, niet bestand tegen een belegering.’

‘Wat... belegering?’ riep nu Van Daelen doodsbleek.

Manzano bukte voorover en zei zachtjes, zodat niemand aan de andere tafels hem kon verstaan: ‘Zou u dat verwonderen? Spanje geeft 't niet op, nog lang niet.’

‘Maar de landvoogd, Don Juan, is ons goed gezind, hij...’

‘Voor Don Juan is de bocala klaar.’

‘Bocala? Wat is dat?’

‘Dat noemen ze bij ons vergif.’

‘Here Jezus!’ De burgemeester sloeg zijn armen in de lucht, probeerde toen ongelovig te kijken.

‘Misschien heeft hij er al van geproefd,’ vervolgde Manzano met een spottend lachje. ‘Hij is tenminste al ziek. Don Juan was een held bij de slag van Lepanto en ook daarna, toen hij tegen de Morisco's vocht, maar als gouverneur van deze gewesten is hij ver beneden de maat. En daarenboven: in zijn brieven brutaal tegen zijn broer, de koning. Dacht u dat Zijne Majesteit dat verdroeg?’

‘Maar wie...’

‘Och,’ onderbrak hij hem, ‘u die de graven van Egmond en Hoorne hebt zien onthoofden, die weet dat uw afgezant Montigny op 's konings bevel werd gewurgd, en er zoveel andere onschuldigen zijn vermoord,... waarover verwondert u zich?’

‘Ja maar, Don Juan is zijn half-broer.’

‘En Don Carlos was zijn zoon. Hoe stierf die? Wie zal 't zeggen.’

‘Afschuwelijk!’

‘Och,’ zei Manzano kalm, ‘t zijn niet allemaal heiligen die trouw de vespers bidden.’ Hij was zeer tevreden met zijn inleiding tot meer toenadering.

‘Neen, Filips is een schurk.’

‘Amen,’ zei Manzano en boog instemmend.

Van Daelen hield 't niet meer uit. ‘Kom, Sebastiaan, we gaan naar huis. U zou ons de stuipen op 't lijf jagen,’ zei hij tegen Manzano, terwijl hij zijn mantel omsloeg.

‘Ik niet, heer burgemeester,’ zei de Spanjaard die Van Daelens zenuwen nog meer wilde prikkelen, ‘een ander zal 't doen.’

‘Een ander? Wie in 's hemelsnaam?’

‘Parma.’

Van Daelen greep zich aan de stoelleuning vast, 't was of hij

verstijfde, zijn ogen sloten zich 'n ogenblik, hij meende te stikken. Toen vermande hij zich. ‘Bonsoir monsieur,’ zei hij schor en keerde zich om.

Bij de deur sprak hij de waard aan. ‘Trecpoel, houd die Spanjaard in de gaten, ik vertrouw dat heerschap niet. Laat hem ongemerkt volgen, overal. Dezer dagen hoop ik te horen wat hij hier uitvoert. Kom Bas.’

Op straat greep hij Tapijn bij de arm. Heb je ooit zowat gehoord! Die gladgeschoren Spanjool wil hier de boel op stelten zetten. Is hij gek met zijn Parma!’

‘Jan, misschien is hij op 't ogenblik de enige wijze in Maastricht.’

‘Maar Bas! Jij ook al!’

‘Ik heb je immers altijd gezegd dat de vestingwerken niets waard zijn.’

‘Die zijn best, ze hoeven niet beter te zijn.’

‘Dat kan ik beter beoordelen, 't is mijn werk om ze sterk te houden. Maar als ik geen geld krijg...’

‘De stad kan nauwelijks haar schuld betalen.’

‘Dan zullen we de gevolgen ondervinden.’

‘Gevolgen? Je begint al net te spreken als die Man... Manzano.’

Van Daelen wond zich zo op dat de ander hem kalmerend op de schouder klopte: ‘Kom, we zullen er morgen nog eens rustig over praten.’

De burgemeester knikte alsof hem een ietsje was toegegeven.

‘Hier moet ik rechtsaf, naar Wijk,’ zei Tapijn. ‘Goedenavond Jan.’

‘Dag Sebastiaan,’ zei de burgemeester, nauwelijks hoorbaar, want in zijn borst en nu ook in zijn hoofd was zo'n hevige beroering, dat zijn stem hem begaf. In zijn ribben stak de pijn heviger dan ooit. Voor zijn ogen spookten drie brieven: die van de prins, die van hem en 't vermoedelijke antwoord uit Luik. Hijgend kwam hij thuis. Hij sliep de hele nacht niet.

Manzano daarentegen nestelde zich behaaglijk in het donzen bed, in de zekerheid dat hij niet alleen een goede schuilplaats had, maar dat hij een onmisbare hulp zou kunnen worden; die blonde reus had een gezonde kijk op de toestand. Morgen zou hij weer naast hun schaaktafel zitten en, als 't te pas kwam, laten merken wat hij van vestingbouwkunde wist. O, hij zou 't gesprek wel die kant uit loodsen. 't Ging goed, alles ging goed.

Hij sliep die nacht als een steen.

2

Niet ver van de Tongerse Poort, daar waar de Jeker onder de walmuren door, Maastricht binnenstroomt, stond de Wijermolen.¹ Het was de eerste molen die binnen de stadsmuren door 't Jekerwater werd aangedreven. Een sluisje zorgde dat op gewenste tijden genoeg water in de kolk stroomde om het schoepenrad in beweging te brengen. Een smal bruggetje over 't riviertje gaf gelegenheid om het sluisje te openen en te sluiten.

De molen was eigendom van 't kapittel van Sint-Servaas, en de molenaar, Gradus Hex, had daarom van iedere zak meel cijns te betalen. Het werk leverde nochtans een goed bestaan op want al drie geslachten Hex werkten hier.

Omdat hun straatje doodliep tegen de wal en dus vooral 's avonds een donkere, angstaanjagende hoek vormde, werd het de Heksenhoek genoemd.

Gradus Hex had een knecht, Tienus. Die was doof en had het daarbij horende stompzinnige gezicht, waarachter nochtans een normaal verstand zetelde. De opengesperde schreeuwmond van zijn baas en de sprekende armzwaaien, of, zo nodig, een paar stompen in zijn ribben, verstond hij heel goed.

Gradus had ook een vrouw, Mina; kinderen waren er niet.

Mina was een grote frisse vrouw met blond krullend haar, dat aan alle kanten van onder haar witte muts te voorschijn sprong. Ze had een mild glimlachende mond en mooie blauwe ogen. Achter de lieve uitdrukking van haar gezicht lag 't verdriet over haar kinderloosheid veilig verborgen. De tranen van haar eerste huwelijksjaren was ze vergeten, ook de gebeden en soms dwaze geloften, waarmee ze de hemel meende geweld te kunnen aandoen. Ze moest wel berusten al kon ze nog steeds niet nalaten met jaloerse ogen naar spelende kinderen te kijken, of naar ouders die met hun kroost bezig waren.

1 Het molenhuis hiervan is in gerestaureerde staat nog aanwezig. Het aquaduct werd geflankeerd door twee torens, de Reeck.

Nu was Mina de veertig voorbij; haar geluk lag omsloten door de muren van hun molen en hun huisje, ze had er een groentetuintje, een grasveldje en een kippenhok. Ze deed 't werk van elke huisvrouw en hielp zo nu en dan ook de graan- en meelzolder schoonmaken, omdat 't zaak was ratten en muizen te weren.

Vertier vond ze zo nu en dan aan 't raampje op zolder. Want daar had ze uitzicht op het grommend en ruisend molengedoe, op de walmuren vlakbij, op de stromende Jeker en de stenen trap die naar de wallen leidde. Die wallen waren onderkomen, er groeide gras en onkruid als in een wei tussen de verweerde stenen. Nu, in de zomer, kwam er iedere dag een jongen, die een ijzeren pen in de grond sloeg waaraan hij een geit vastbond, die dan in een kring alle boterbloemen en madelieven wegvratt. Mina kon lang staan kijken naar dat kauwende beest, zijn glazige ogen, zijn trillende staart en bengelende uiers; het klagende gemekker moest ze meer raden dan dat ze 't kon horen, door 't gedruis van 't water onder 't raam.

Op 'n junimorgen, toen Mina klaar was met 't huishoudelijk werk, stond ze aan 't zolderraam naar buiten te kijken. 't Was er stil want de molen werkte niet. Grades had met de knecht de molenstenen van elkaar gehaald en ze zaten samen te bikken en te slijpen aan de groeven om ze scherp te hebben wanneer 't eerste nieuwe graan gemalen moest worden. Het was heel precies werk: de korrels zijn klein, de voren moeten de juiste diepte en de juiste richting hebben.

Mina hoorde het aanhoudend getik van hun beitels; dat zou wel dagen zo aanhouden.

Ze keek naar de geit die al kauwende haar lichte ogen op haar gericht hield. Ze hoorde nu duidelijk 't klagend gemekker. Haar ogen dwaalden ook langs de oude walmuren en de stenen trap die vanachter hun huis naar boven leidde. Ze merkte op hoe iedere zomer meer gras en onkruid tussen de stenen woekerde. Een goed teken, dacht ze, een teken van vrede en rust.

Toen ze lager keek, naar hun sluisje, sloeg haar een plotselinge schrik; daar lag iets in 't water, een donker pak, kleren meende ze, misschien een mens. Wat... ja... ze zag iets dat een hand zou kunnen zijn.

‘Jezus Maria!’ riep ze wit van schrik en holde naar de molen.

‘Gradus!’ schreeuwde ze al op de trap, ‘Gradus! bij 't sluisje ligt iets in 't water... een lijk zou ik zeggen.’

Gradus hief kalm zijn hoofd op, hij was langzaam, bedachtzaam maar zelfverzekerd. ‘Wat vertel je? We zijn niet in oorlog, dan zou zoiets kunnen.’

‘Kom dan kijken.’

Gradus stond op, klopte kalm 't steengruis van zijn voorschoot, gaf toen Tienus, die met zijn rug naar hem toe zat en de komst van de vrouw niet had gemerkt, een stomp in de rug en beduidde hem mee te gaan.

Ze holde voor hen uit en buiten wees ze: ‘Kijk, daar, dat pak.’

Gradus keek. ‘Tja, je zou zo zeggen dat 't een mens is... klein... een kind.’

Hij trok Tienus mee; samen gingen ze op 't smalle brugje staan en keken. Dan draaide hij zich opeens om. ‘Mina, geef de lange haak waarmee we de kolk schoonmaken.’

Tienus vatte hem aan en toen probeerden ze samen 't lijk boven 't sluisje te krijgen om het te kunnen grijpen. 't Kostte veel moeite omdat er afstand was van 't brugje tot 't sluisje. Eindelijk lukte 't, ze grepen 't pak. Een zwaarnatte punt van de kleren schoof druipend op zij, een gezicht werd zichtbaar en lange zwarte haren.

‘Jezus Maria!’ riep Mina, ‘een kind, een meisje!’

‘Wat moeten we daar nu mee?’ vroeg Gradus terwijl hij voorzichtig met 't druipend pak van 't brugje kwam.

‘Binnen brengen! Misschien is ze niet dood.’

‘Kom nu, die heeft toch zeker de hele nacht in 't water gelegen!’

‘Misschien niet. Kom, kom gauw.’

Ze holde al vooruit naar 't woonvertrek. ‘Leg hier maar op de grond. Och, och, wat 'n mooi meisje!’ riep ze uit toen ze 't witte gezichtje zag. Dan opeens stiet ze de dove aan: ‘Gauw, vuur maken,’ beduidde ze hem. En dan zit ze al op haar knieën en maakt de mantel los. 't Kind had niets aan dan een dun hemdje. Ze trok 't uit. Haar man volgde haar rappe doelbewuste bewegingen, aarzelde of hij Tienus zou helpen met 't vuur, of zijn vrouw, en deed tenslotte niets dan verbaasd toekijken. Ze greep een handdoek, begon 't lichaam overal met forse hand te wrijven. Toen ze op de rug bezig was, kwam er een flinke gulp water uit de mond.

‘Zie je dat?’ riep ze tegen haar man, ‘ze is niet dood, anders kon dat niet. Warm een handdoek.’

En ze wreef, drukte en wreef, om het lichaam warm te krijgen. 't Zweet liep langs haar gezicht. Na een poosje nam ze 't kind op en droeg het naar hun bed in een hoek van de kamer. ‘Zo, nu ligt ze droog. Een nieuwe warme handdoek, Gradus.’

Ze hervatte 't werk en 't was of haar instinct haar de goede greep voor kunstmatige ademhaling deed vinden. Gradus begreep niets van dat drukken en wrijven, maar voelde dat zijn vrouw worstelde met een sterke onzichtbare tegenstander. En dat ze 't zou winnen. Het duurde wel een uur, Mina gaf 't niet op, in stralen liep 't zweet over haar gezicht. Ze merkte 't niet. Telkens riep ze: ‘Gradus warm die doek; Gradus: op haar buik; nu op haar borst; haar natte haren omhoog. Wat 'n mooi haar! Wat 'n mooi kind,’ hijgde ze en zwoegde weer door.

Eindelijk, eindelijk hield ze op, verstomd. ‘Kijk dan,’ riep ze, hees van opwinding, ‘haar oogleden bewegen! Zie je wel dat ze leeft!’

Ze zagen hoe de oogleden langzaam omhoog gingen, grote zwarte ogen staarden wezenloos voor zich heen. De kleine mond in 't bleke gezichtje bewoog trillend, er kwam kleur op de lippen. Mina tilde haar overeind en zette haar rechtop met kussens in de rug. Nu zagen ze de ogen helemaal opengaan.

‘Och, wat een schoon kind! Gradus heb je ooit zoiets gezien?’

‘Me dunkt een Spanjolenkind.’

‘Dat doet er niet toe,’ zegt ze boos. ‘Zie, ze kijkt me aan. Ja, liefje, je lag in de Jeker, we hebben je eruit gehaald.’

't Meisje keek haar versuft aan.

‘Ze verstaat immers geen Maastrichts, zo'n Spaanse, hoogstens wat Frans,’ meent Gradus. ‘Probeer eens in dat Luikse taaltje dat je als kind zo goed koeterde.’

‘Dat is zo,’ gaf Mina toe en vroeg haar toen in Waals Frans hoe ze heette.

‘Belle,’ kwam er aarzelend.

‘Ha, ze verstaat me. Mooie naam, kindje. En hoe kwam je hier in 't water terecht, Belle?’

‘Gevallen.’ Op 't bleke gezichtje kwam een trek van angst, van woede en hulpeloos verdriet. Mina vond het beter niet verder te vragen.

‘Blijf maar bij mij,’ troostte ze.

Uit haar kast haalde ze een hemd van haarzelf en trok 't haar aan. ‘Veel te groot,’ lachte ze, ‘maar jouw hemdje hangen we te drogen. En ik zal mooie kleren voor je kopen.’

‘Maar vrouw!’ riep haar man, ‘t is een vreemd kind.’

‘Niets geen vreemd kind, ik houd ze, ik heb ze 't leven weergegeven, waar of niet? Nu heb ik een dochter. God zij geprezen! Nu heb ik een dochter. 't Is wonderlijk Gradus, hoe ons daar plotseling een dochtertje wordt thuisgebracht. Die sta ik niet meer af, nooit, God heeft ze me gestuurd.’

‘Je vraagt niet of ik ze wil.’

‘Natuurlijk wil jij ze. Kijk die lieverd eens aan, zag je ooit zoiets moois? En een heel ander leven krijgen we met een kind in huis. Wacht maar, over een poosje ben je gekker met haar dan ik.’

Belle's ogen gingen van de vrouw naar de man en dan door de kamer, tot ze stuitten op de hoop natte kleren op de plavuizen vloer. Huiverend sloeg ze even de ogen neer.

‘We zullen toch eerst moeten vragen of we haar mogen houden,’ zei hij.

‘Wie zou zich daartegen verzetten? Alleen als de ouders komen opdagen, moeten we haar natuurlijk afstaan. Maar dat geloof je zelf niet, ze spreekt niet eens onze taal, dus ze komt van ver. Wie zou haar hier komen zoeken?’

Bedrijvig liep ze naar 't vuur om melk te warmen voor haar dochter. ‘Drink eens, kindje, dat zal je goed doen, je bent nog koud van binnen. Lekker hè? Zo, nu ga je liggen, vandaag moet je maar in ons bed blijven. Voor vannacht maken we een ander voor je, hoor. En morgen loop je hier rond, zo gezond als wij. Nu slapen. Sst.’ Ze legde haar vinger tegen de mond om stilte te beduiden. Toen bukte ze zich over de hoop natte kleren en nam ze mee naar buiten.

‘Moeder Mina zal je verzorgen als een prinses,’ praatte ze opgewonden in zichzelf, ‘ja, gerust, 't duurste wat ik betalen kan, zul je hebben; de mensen zullen hun ogen uitkijken naar 't mooie kind van de Wijermolen of, voor mijn part, van de Heksenmolen, zoals ze zo graag zeggen.’

Ze hing 't hemd in de zon en bukte toen voorover naar de mantel waarin Belle gehuld was geweest. Hij was heel groot, en zwaar van water. Ze tilde een punt omhoog, wrong die uit en

zag dat het een prachtige pauwblauwe wollen stof was met grijze zijden voering. Ze spreidde hem als een waaier uit op 't grasveldje: een lange, wijde schoudermantel, bestaande uit een groot aantal baantjes die naar de hals toe smaller werden. Er zat nog een pelerine-vormige kraag aan die, omhoog geslagen, over 't hoofd een kap vormde en met een kram kon gesloten worden. Die kram was van goud, aan de hals sloot de mantel eveneens met een grote gouden haak, bezet met glinsterende blauwe steentjes. De onberispelijke snit van de gespreide mantel, de kostbare stof en 't goud benamen haar even de adem.

‘Dat is niet van een gewoon mens, dat is iets van een koning, een prins,’ dacht ze. En de schrik dat ze door die mantel van 't kind beroofd kon worden, deed haar een snel besluit nemen. ‘Ik zeg daar niemand iets van, zelfs niet aan Gradus. Als hij droog is, straks, berg ik hem weg. Geen mens zal hem vinden.’

In de kamer lag Belle onder de dekens in 't propere bed. Ze keek om zich heen en begon te denken. ‘O, dit is dus een kamer van een huis.’

Ze keek naar de wit-gepleisterde muren, de balkenzoldering. Onder de schouw smeulde nog vuur. Bij 't open raam stonden een paar stoelen, een tafel. Verder was er nog een grote kast van donker hout, en dan het bed waar ze in lag, met groene gordijnen die gesloten konden worden.

Belle heeft nooit in een huis gewoond; ze leefde met haar moeder in een tent, zomer en winter. Als 't leger verder trok, werd de tent afgebroken en op een wagen geladen met al hun bezittingen. 't Was een mooie, ruime tent, de beste van 't hele kamp, 't vrouwenkamp, dat steeds in de buurt van een leger te vinden was. 't Regende er niet door en op de grond lag een groot zeildoek. In een hoek achter een gordijn stond haar bed opgeslagen. Dat van haar moeder had geen gordijn, men kon 't zelfs van buitenaf zien staan als de tent open was. 't Was ook wel waard gezien te worden want er lag een prachtig kleed overheen. Haar moeder werkte niet als de andere vrouwen die overdag de kleren van de soldaten verstelden, voor hen wasten, kookten en allerlei karweitjes voor hen opknaptten. 's Avonds was er overal zang en muziek in 't kamp en ze werd soms wakker van veel lachende en zingende stemmen in hun buurt.

‘Mooie vrouwen hoeven niet te werken,’ zei haar moeder. Ze had zijden en fluwelen kleren en veel goud. Bij mooi weer stond ze wel aan de ingang van hun tent, en lachte vriendelijk tegen de kapiteins en kolonels die voorbijkwamen. En liet haar lange oorbellen en armbanden rinkelen. 's Avonds, als ze achter haar gordijnen lag, had haar moeder meestal bezoek; ze hoorde dan praten en lachen. Een tijd lang was 't steeds dezelfde man geweest die kwam; door de spleet van haar gordijn had ze hem zien zitten onder de olielamp die aan de middenmast hing, de man met 't litteken, Antonio zei haar moeder tegen hem. Hij was een voornaam heer in 't leger, altijd mooi gekleed; hij gaf haar moeder geld, mooie kleren, ook wijn en lekker eten stuurde hij door zijn knecht. Toen opeens bleef hij weg: hij moest naar Spanje met brieven voor de koning; 't zou dus lang duren eer hij terug was. Maar na een paar dagen kwam een andere man; ze werd wakker doordat hij boven de tafel een beurs omkeerde en al 't geld rinkelend over de grond rolde. Moeder lachte, streek alles bij elkaar en borg 't op in 't kistje dat onder haar bed stond. Sindsdien kwam hij bijna iedere avond. Ook hij stuurde lekkere dingen en gaf moeder veel moois. Tot ze op een nacht plotseling wakker schrok van een luide schreeuw. Ze sprong overeind in haar bed en zag haar moeder gillend naar buiten lopen. Antonio stond onder de lamp en keek neer op een lichaam dat vóór hem op de grond lag. Toen liep hij naar buiten. Ze zat te beven op haar bed. Opeens ging 't tentgordijn weer open en zag ze hem weer onder de lamp. Hij schopte tegen de man die daar op de grond lag en toen die stil bleef liggen, kwam hij op haar bed toe, sloeg 't gordijn open, gooide een mantel om haar heen en droeg haar naar buiten. Daar stond zijn paard. Hij hield een hand voor haar mond en dreigde met een vloek als ze durfde schreeuwen. Toen hees hij haar op zijn paard, sprong achter haar in 't zadel en reed snel uit 't vrouwenkamp 't vrije veld in. De hele nacht hadden ze gereden en door de regelmatige beweging van 't paard was ze in slaap gevallen. Tegen de morgen moest ze ontwaakt zijn door zijn stem. En toen gebeurde het vreselijke dat hij haar van 't paard gooide en ze in 't water terecht kwam. Zo was alles gebeurd en nu lag ze hier en wat moest 't nu met haar? De vrouw wilde haar wel bij zich houden, dat had ze wel begrepen en aan haar lieve gezicht gezien. Misschien kreeg ze 't dan heel

prettig, in alle geval woonde ze dan in een huis! Ze keek nog eens rond, voelde de behaaglijkheid van vier massieve muren die haar veilig omsloten, de weldaad van een beschermend dak boven haar, een echt dak, geen flapperend tentzeil. En de vloer was van mooie rode plavuizen, helder aangeschrobd. En onder de schouw brandde een vuur dat 's winters warmte gaf en waar eten boven gekookt kon worden. Al was hun tent dan de rijkste van 't kamp, een huis, een echt huis was toch heel wat beter. Moeder zou misschien niet eens erg naar haar terugverlangen, en zij, och, hier was 't toch beter dan in 't kamp, en als die vrouw lief voor haar was...

Toen moeder Mina stilletjes binnenkwam om 't vuur aan te maken, sliep Belle. 't Piepend en schurend geluid van de kleine blaasbalg maakte haar echter wakker. Stil bleef ze liggen en van onder haar lange wimpers keek ze naar wat de vrouw deed.

Wat was ze anders dan haar moeder, niet mooi gekleed: een effen grijs jak over een donkere rok, een groot grijs schort, een witte muts zonder kant of strook, waarin het haar zoveel mogelijk verborgen was. Neen, daar was niets moois aan te zien. Maar haar gezicht was zo vriendelijk, en als ze haar bezig zag, leek 't of alles wat ze deed voor anderen was, niet voor haarzelf, ze werkte voor anderen.

Toen 't vuur goed brandde, zag ze haar een pan boven de vlammen hangen; ze goot er water in en gooide er toen uit een kom allerlei eetbaars bij, fijngesneden groente, vlees, stukken brood en tenslotte een kluit boter. Met een houten lepel roerde ze alles om, onderwijl zorgend dat 't vuur goed bleef.

Ze had niet de deur gesloten, die door een zacht briesje verder open kierde. Belle zag een binnenplaatsje; tegen de muur was een hok met tokkelende kippen; een haan, fier op zijn hoge poten, rekte opeens zijn hals uit, sloeg een paar keer met zijn vleugels en schetterde een schelle kraai de lucht in. Door dat geluid merkte de vrouw dat de deur openstond. Ze wierp haar lepel neer en liep om ze gauw te sluiten. Onderwijl keek ze naar 't bed, om te zien of 't meisje was wakker geworden. En daar zag ze haar liggen met een lachend gezicht.

‘O zo, ben je al wakker?’

Belle knikte, meteen ging ze rechtop zitten en snoof de geur van de soep.

‘Zou je er straks wat van lusten?’

‘Ja graag, e...’

‘Zeg maar: moeder, ik ben moeder Mina.’

‘Graag, moeder Mina.’

De vrouw nam een stoel en kwam naast haar zitten. ‘Heb je in lang niet gegeten?’ begon ze als inleiding, want ze wilde toch een en ander van haar weten.

‘Neen, gisteravond kreeg ik een stuk pastei van moeder.’

‘Kan je moeder zulke fijne pasteien maken?’

‘Welnee’, lachte ze, ‘die kregen we kant en klaar, soms regelrecht uit de keuken van Son Altesse.’

‘Wie is dat?’

‘Weet u dat niet? Hij is de grote veldheer van 't leger.’

‘Hoe heet hij dan?’

‘Weet u dat niet? Hij heet Prins van Parma.’

Moeder Mina fronste 't voorhoofd, haar gedachten raakten plotseling verward. Parma? dat betekende Spanjaarden. En plotseling, al kon ze geen verband vinden, schoot haar de blauwe mantel te binnen.

‘Dus,’ vorste ze verder, ‘je moeder kreeg zomaar een pastei van Son Altesse.’

‘Welnee,’ lachte Belle, ‘niet direct van hem, maar van Antonio. Want die at uit dezelfde keuken. Ook Enriquez.’

‘O, van Antonio en van Enriquez,’ knikte ze, alsof ze 't nu begreep. ‘Juist. Hoe oud ben je, Belle? Ik zou zeggen veertien. Dat raadde ik dus goed. Ze noemen je Belle? Maar hier zeggen ze Bella; zo zal ik je dan voortaan noemen. En waar woonde je, Bella?’

‘Waar? Overal. Als 't leger wegtrok, werd onze tent afgebroken en dan weer ergens anders opgebouwd, altijd.’

‘Woonde je in een tent?’

‘Ja, een mooie grote, de mooiste van 't vrouwenkamp,’ zei moeder. Mijn moeder had ook veel geld, allemaal goudgeld, in een kist onder haar bed. ‘Als ik genoeg heb,’ zei ze, ‘gaan we in Brussel in een huis wonen, dat is warmer in de winter.’ Want 't kan koud zijn in een tent, moeder Mina.’

De vrouw knikte, ze begon te begrijpen wie Bella was: de dochter van zo'n deern die achter 't leger aantrekt, een ongewenst kind dat over een jaar of wat de stiel van de moeder zou volgen.

Zou ze haar vader kennen?

‘Die Antonio...?’

‘Antonio is een schurk, een... moordenaar, ja hoor, ik heb 't zelf gezien. Hij heeft Enriquez vermoord in de tent van moeder, ik zag 't lijk liggen. Moeder is schreeuwend weggelopen. En toen kwam Antonio en pakte me en bond me op zijn paard. En toen... heeft hij me eraf gegooid en ben ik in 't water terechtgekomen.’

‘O, jij arm schaap!’ riep moeder Mina. Ze duizelde even, kon 't gehoorde haast niet verwerken. ‘Die Antonio, was dat je vader?’

‘Welnee! Ik heb geen vader. Veel kinderen in 't kamp hadden er wel een, altijd dezelfde. Bij ons kwamen zoveel mannen, maar nooit minder dan een kapitein, moeder is veel te mooi voor gewone landsknechten, zegt ze.’

Moeder Mina zuchtte beklemd. Wat had ze in huis gekregen? Was dit kind een Godsgeschenk? Zwijgend staarde ze naar Bella die tegen haar lachte. ‘U moet niet zo boos kijken, moeder Mina, u moet lachen; mijn moeder lachte altijd.’

‘Ja, ja,’ knikte de vrouw, ‘dat hoort bij haar stiel.’ Maar dadelijk begreep ze hoe verkeerd 't was om zo tegen 't kind te spreken. Ze wees afleidend naar 't smalle gouden kettinkje om haar hals, waar een klein kruisje aan hing. ‘Wie heeft je dat gegeven, Bella?’

‘Niemand. Dat heb ik gepakt. 't Lag zomaar op een bankje voor een tent, er was niemand, die zei: 't is van mij. Dan mocht ik 't toch hebben? Moeder vond 't best toen ik 't vroeg: ‘Misschien beschermt 't je nog eens als er kogels rondvliegen,’ zei ze.’

‘Ook dat nog,’ zuchtte de vrouw, maar dapper vervolgde ze:

‘Kun je bidden, Bella?’

‘O ja, dat heeft de priester me geleerd!’

‘Welke priester?’

‘Nou, die van 't leger; er zijn er meer dan een. Ze moeten toch al die mannen de biecht afnemen voordat de slag begint. En als er niet gevochten wordt, komen ze in 't vrouwenkamp. Om te dopen en te trouwen en ons braaf te maken, zegt moeder, maar daar lacht ze om.’

‘Ben jij dan ook gedoopt?’

‘Jazeker, verleden zomer, met nog een paar kinderen. Eerst moesten we leren bidden, zo raar.’

‘Raar?’

‘Nou, wij vonden 't toen raar, nu niet meer en ik kan 't nog goed, kijk zo:’

Ze vouwde devoot de handen, sloot de ogen en wilde beginnen, toen de molenaar binnenkwam.

Hij keek naar 't gezicht van zijn vrouw, maar voordat hij sprak, was ze al bij hem. ‘Gradus, ik heb in mijn hele leven niet zoveel slechtigheid gehoord als in dit halfuurtje.’ En omdat Bella hun taal toch niet verstond, ging ze met hem aan de tafel zitten en herhaalde hem al wat 't kind haar zo argeloos had verteld.

Gradus fronste 't voorhoofd. ‘Wat moeten we daarmee beginnen?’ Toen keek hij naar 't kind dat hem toelachte. Ook Mina keek. ‘Heb je ooit zo'n lief smoeltje gezien?’ zuchtte ze en toen lachte ze ook tegen Bella.

‘Dat is 't juist, dat mooie smoeltje, dat heeft je in de war gebracht.’ Maar Bella's lachje werkte ook op hem en, omdat hij haar taal niet kon spreken, lachte hij maar terug en knikte.

‘Ik dacht, 't is een Godsgeschenk,’ zei Mina.

‘Wil je haar dan toch houden?’ vroeg hij verbluft.

‘Ja, dat wil ik. Wat moet er anders van haar worden? Ze is veertien jaar, misschien is ze juist op tijd uit die zondenpoel gered.’

‘Daar hoeven wij ons toch niets van aan te trekken.’

‘Toch wel. Ze is hier aangespoeld, ze is mij geschonken. Misschien, als ze in een geregelde wereld komt, dat ze zich zal aanpassen; 't zal voor mij een taak zijn om...’

‘Een taak? Als 't maar geen kruis wordt.’

‘Och neen, dat zal 't niet. Kijk toch dat lieve smoeltje!’

Toen lachten ze allebei tegen Bella.

De volgende morgen kreeg Bella haar eigen hemd weer aan en, voor tijdelijk, een korte onderrok van moeder Mina. Met 'n omslagdoek om haar schouders, omdat ze geen jakje had, en te grote muilen aan haar voeten, slofte ze door 't huis, probeerde 't mechaniek van alle deursloten, gluurde in kasten en holten; 't was voor het tentenkind een ontdekkingsreis vol verrassingen. Ze ging uit 't zolderraam hangen en schoot in een lach toen ze de mekkerende geit op de wal zag. Mina volgde haar overal, genoot van de opgetogenheid van 't kind. Ze is zo lenig als 'n wezel dacht ze; 't leek wel of ze niet alleen met haar ogen maar ook met haar handen keek, de gekromde vingers waren voortdurend in beweging, ze deden denken aan de grijporganen van

een of ander roofdier. Maar Bella's handen raakten niets aan, 't was slechts een gewoontegebaar dat haar aard verried.

Toen ze de doofheid van Tienus in de gaten kreeg, begon ze een plagerig spelletje door hem van achteren te naderen en dan plotseling aan zijn oor of haar te trekken. Tot de achterdochtige dove opsprong en haar boos dreigde met zijn scherp gereedschap. Lachend holde ze dan weg en moeder Mina, die niet wist wat de oorzaak was van haar vrolijkheid, lachte dan mee en dankte God voor de lieve opgewekte dochter die haar geschonken was. En ze sloofde zich uit om Bella nette kleren te bezorgen: een nauwsluitend keursje van rood fluweel, een wijde donkere rok, en echtleren muiltjes. Even verzette Bella zich toen ze een wit gesteven mutsje moest opzetten. Haar mooie zwarte krullen verbergen? En bovendien een kale muts, zonder kant, zelfs geen geplooid strook? 'Dat past ons niet,' zei moeder Mina, 'kanten en stroken horen bij rijke mensen.'

'Dan moet ik gauw rijk worden, was 't prompte antwoord.'

Mina schrok. Rijk?! Rijkdom lag zo onbereikbaar ver van haar verwijderd, dat ze er zelfs nooit gedachten over had gehad en nog minder ernaar verlangd. Ze keek even onderzoekend naar Bella's gezicht, toen was ze gerustgesteld: kinderpraat! Ze zou wel wijzer worden.

Ze nam haar nu mee als ze boodschappen deed. Iedereen moest weten dat Bella haar dochter was, haar aangenomen dochter dan. Waar ze vandaan kwam ging niemand aan, en ook Bella was uitdrukkelijk verboden hierover te praten. Daar had ze trouwens geen behoefte aan, ze voelde zich best thuis in de Wijermolen. Moeder Mina was altijd lief voor haar, ze had nooit een onbeheerste drift- of kijfbui, zoals haar moeder, wanneer die veel wijn had gedronken of een paar avonden zonder gezelschap was geweest. Nee, moeder Mina zou geen hand uitsteken om haar te slaan; en vader Gradus deed maar zijn best om haar te leren praten zoals de mensen 't in Maastricht deden. Heel moeilijk was dat niet, want in 't kamp had ze van de Duitse landsknechten en hun kinderen een massa woorden geleerd die aardig leken op de taal van Maastricht.

Op een morgen telde moeder Mina de eieren van haar kippen en deed ze in een mand. 'Kom Bella, je mag meegaan eieren brengen bij Proenen.'

‘Ja, graag!’ juichte Bella, gooide de bak met kippenvoer neer, veegde haar handen af aan haar schort en wilde dit toen losknopen.

‘Nee, nee, Bella, geef de kippen eerst hun eten. En dat schort hou je aan.’

‘Dat schort? Maar moeder Mina!’ deed ze verschrikt.

‘Ik draag toch ook een schort; dat hoort bij ons, wij...’

‘Zijn niet rijk,’ vulde ze minachtend aan.

‘Juist, daarom; wij zijn werkende mensen.’

Bella knikte, ze wist 't. Werkende mensen, dat betekende altijd een schort, en lopen op klompen of muilen, sjouwen, nooit lekker eten, geen mooie kleren. Dat was in 't kamp toch wel anders. Ze zuchtte ervan. Toen stak ze haar arm onder die van moeder Mina. ‘Is die mevrouw rijk?’

‘Ze is de rijkste mevrouw van Maastricht. Vroeger ben ik dienstmaagd geweest bij haar moeder, zodoende ken ik haar. Ze woont in 't mooiste huis van de stad. Maar wij gaan aan de achterkant binnen, daar is de keuken.’

‘Is de achterkant ook mooi?’

‘O ja, maar 't past ons niet om met eieren aan de voorkant te komen, wij...’

‘Werkende mensen,’ vulde Bella aan.

‘Juist,’ knikte Mina, ‘t Is niet ver, je volgt maar de Jeker en dan linksaf.’

Na een poosje zei ze op fluisterton, alsof ze bang was door luid spreken de deftige buurt te schenden: ‘Kijk, hier dit brugje over, dan staan we in hun tuin.’

Bella volgde haar over 't brugje. Toen stonden ze in een grote tuin met vruchtbomen en bloemen; daarachter rees de gevel van een groot huis. Ze staarde. Wat 'n huis!

Toen ze in de tuin waren, kwam opeens een hond blaffend op hen af.

‘Stil! koest!’ werd uit de verte geroepen en ze zagen onder de bomen een jongeman langzaam naderen. ‘Hier Roest!’ riep hij en greep de hond bij zijn halsband. ‘Hij bijt niet, stelde hij gerust en ging met hem terug naar een priëel waar nog andere honden blaften.’

Bella keek hem met grote ogen na. 't Waren minder zijn mooie kleren dan zijn gezicht dat haar plotseling in de war bracht.

Voor 't eerst in haar leven begon haar hart sneller te kloppen. Nol Proenens slanke gestalte en meer nog zijn fijnbesneden gezicht met de donkere ogen die traag en hooghartig onder de iets neergeslagen leden rondkeken, de enigszins bleke gelaatskleur en de smalle mond met dunne lippen die bij 't spreken niet verder opening dan nodig om zich verstaanbaar te maken, heel dat deftige, hooghartige voorkomen, dat bij de hoogste stand hoorde, bracht haar in een verwarrende verrukking. Ze had in haar jonge leven al heel wat mannen gezien, maar altijd stond de indruk die ze maakten, in verband met haar moeder; zij, ze was 't kind. Nu was ze los van die moeder en bij 't zien van die mooie jongeman sprong plotseling een nieuw gevoel in haar los. Ze vergeleek hem met de mannen die ze bij haar moeder had gezien, krijgslieden, kapiteins en kolonels, soms van hoge adel, uit de nabijheid van Son Altesse; ze hadden meestal iets ruws, iets dwingends in hun voorkomen en commandeerden haar alsof ze een kleine slavin was. Deze jongeman stond door zijn hooghartig voorkomen zóver van haar af dat hij haar noch moeder Mina een rechtstreekse blik waard achtte. En dat fascineerde haar juist.

Ze kneep in moeder Mina's arm: 'Wie is dat?' fluisterde ze.

'Hij is de zoon, ik geloof dat hij Nol heet.'

'Nol, Nol,' herhaalde ze zachtjes en toen keek ze nog eens naar 't prieel waar de jongeman zich blijkbaar met zijn honden vermaakte.

In de keuken, die de grootte van een zaal had, en waar alles even prachtig als overdadig was, leverde Mina de eieren af aan de keukenmaagd. Bella stond stijf verbaasd te kijken naar al de glimmende koperen pannen en 't vaatwerk, 't grote vuur, de lange plankenrekken met serviesgoed.

'En heb je daar je dochter meegebracht?' vroeg de keukenmeid gekscherend.

'Jazeker, 't is mijn aangenomen dochter.'

'Een... aangenomen kind? Nou,' zei ze, terwijl ze Bella opnam, 't lijkt wel een Spanjolenkind, maar... een lief snuitje, alleen een beetje te... te slim zou ik zeggen. Maar... gelijk heb je, Mina, getrouwd en geen kind is ook niets. Ik haal 't geld en, ja, ik moet dat toch even aan mevrouw vertellen,' eindigde ze, wijzend naar Bella.

't Duurde niet lang of mevrouw kwam zelf de keuken binnenruisen in heel de omvang van haar kleren. Bella staarde haar aan als een visioen: de glimmende zijde van de wijde rok, het prachtige patroon van het damasten keurs, de brede gevulde mouwen, weer van andere zijde, de donkere tafzijden vlieger¹ die over alles heen als een koningsmantel achter haar aan sleepte, de gouden kettingen met glinsterende stenen, de ringen en armbanden, 't hoofdtooisel van fijne witte kant! en daarbij een blozend fris gezicht dat iedereen koel aankeek! Naast deze vrouw was haar moeder een toegetakelde juffer waar niets echt aan was. ‘Wat hoor ik, Mina,’ zei mevrouw Proenen, ‘heb je een aangenomen dochter? Wel, 't is een aardig kind om te zien, als ze maar geen Spaanse manieren heeft. Want 't is een Spaanse.’

‘Ze spreekt alleen Frans,’ verdedigde Mina, maar ze wilde toch verder niets loslaten, zelfs niet tegen mevrouw Proenen. Gelukkig had deze geen nieuwsgierige aard.

‘Hier is 't geld, Mina. En dan dit: je komt wel eens helpen als 't hier druk is met een feest; wel, we hebben er weer een in 't vooruitzicht, wanneer weet ik nog niet precies. Kan ik op je rekenen?’

‘Zeker, mevrouw, zoals altijd, en u weet dat ik voorzichtig ben met uw mooi kristal en zilver.’

‘Wel, goed dan. Ik stuur tijdig een boodschap. En misschien kan je dochter dan ook wel een handje helpen. Dat moet je zelf maar uitmaken,’ eindigde ze, zonder 't antwoord af te wachten. Toen vertrok ze en Mina nam haar mandje op. ‘Kom Bella.’

Door de tuin waar Bella vergeefs naar alle kanten rondkeek om... die honden te zien, zoals ze zichzelf wijsmaakte, kwamen ze bij 't brugje over de Jeker en gingen terug naar huis. En Mina wist niet waarom ze Bella niets zei over meehelpen wanneer er feest bij Proenen was. Misschien duurde 't ook nog een hele tijd, de dag was nog niet vastgesteld; dan had ze dus nog alle gelegenheid om erover na te denken.

Bella ging nu ook wel alleen uit. Ze volgde de Jeker en kwam dan vanzelf in 't drukste deel van de stad. Zodra ze uit 't zicht

1 De vlieger was een donkere zijden mantel zonder mouwen, hij had smalle voorpanden zodat de japon goed zichtbaar was. De randen en zoom waren afgezet met goudpassement. Alleen deftige dames droegen een vlieger.

van de Wijermolen was, trok ze de gehate witte muts van haar hoofd en liet haar zwarte krullen vrij langs haar gezicht en over haar schouders dansen. 't Waren ontdekkingsreizen voor haar. Ze bleef overal staan waar iets haar belangstelling trok, begon te praten, eerst met kinderen in enkele woorden, maar 't ging haar met de dag makkelijker af. Ze zag de geweldige kerken, liep naar binnen, maar die grote holle ruimten boeiden haar niet. Ze voelde zich meer thuis in de straten, hoe nauwer ze waren hoe liever. En als ze dan op de neergeslagen luiken allerlei koopwaar zag liggen, zomaar liggen onder 't bereik van ieders hand, bleef ze lang staan kijken. En dan bleef 't spoedig niet bij kijken alleen. 't Begon met een handje kersen, 't werd een koek, een broodje, en meer. Tot op een dag haar hart openbarstte toen ze op de markt kwam en daar wel honderd kraampjes zag waar de hele wereld te koop lag. Dit was 't paradijs! Ze dacht aan geen tijd, slenterde eerst wat, begon toen te spieden en te keuren. En met haar grijpvlugge vingers wist ze te bemachtigen wat haar aanstond: koek en marsepein, pruimen, en zoveel lekkere dingen dat ze tenslotte zuchtte: 'Nu kan ik niet meer!' Al was er nog veel dat ze best zou willen hebben. Moeder Mina was nu eenmaal anders dan haar eigen moeder. 't Was wel erg, want ze zag er blinkende snuisterijen, geurige zeep, en flesjes reukwater; de hemel lag er voor 't grijpen.

Ze kwam die dag laat thuis; 't eten stond nog op tafel maar vader Gradus en Tienus waren al vertrokken. Moeder Mina stond haar met opgetrokken wenkbrauwen vol argwaan aan te kijken. Zo lang was ze nog niet weggebleven; waar zou ze geweest zijn? Wat zou ze hebben uitgevoerd?

't Was of Bella iets van haar gedachten begreep. 'Ik ben verdwaald in al die straten, moeder Mina, daarom ben ik zo laat.'

'Je gaat teveel alleen uit, ik zal je wat meer te doen geven; vanavond leer ik je breien. Ga zitten, hier is je soep.'

'Soep?' Ze trok haar neus op. Bijna iedere dag 't zelfde; ze walgde ervan met die maag vol snoeperij. Maar toen ze moeder Mina's gezicht zag, at ze dapper haar bord leeg.

3

Arnold Proenen was de rijkste ingezetene van Maastricht. Niet dat hij zo hard gewerkt had om zover te komen, integendeel, hij had nooit meer gedaan dan zijn rijkdom beheren. Maar de Proenens staan al in 1400 te boek als vooraanstaande burgers die hoge ambten bekleedden.¹ Arnolds voorouders in rechte lijn hadden grote winsten gemaakt in de tijd dat de wolweverijen en 't leerlooiersbedrijf van Maastricht een Europese vermaardheid hadden. Door de godsdienstige en Spaanse troebelen had deze industrie zich grotendeels naar Verviers en Antwerpen verplaatst, maar daar had Arnold Proenen niets meer mee te maken. De traditie getrouw had hij zijn vrouw gekozen uit 'n eveneens rijke patricische familie. Want de Proenens besteedden een fanatieke zorg om hun hoge plaats in de maatschappij door de eeuwen heen te behouden. Nu was Arnolds uitverkorene, Anna Cortenbach, een meer dan mooie vrouw met een zacht karakter en een trouw hart, zodat hij niet te klagen had.

Arnold Proenen was een rijzige, blonde man met rustige blauwe ogen, die hooghartig om zich heen keken, en, naar de toenmalige mode, een puntbaardje. Twee eeuwen welstand hadden van de Proenens aristocraten gemaakt; hun imposante natuurlijke waardigheid, hun fijne gelaatstrekken, de welgevormde neus, de kleine gesloten mond, de vorm en inplanting der ogen, de bijna statige hand- en armbewegingen, de deftige gang en het beheerste temperament, alles sprak van een adeldom door eeuwen van welstand verkregen.

Enkele jaren terug had hij van 't klooster van de Bogaarden in de Witmakerstraat een stuk van de moestuin en de boomgaard gekocht en daar de kloosterinkomsten toen tengevolge van de verslachte wolindustrie die vroeger hun bestaan mogelijk maakte,

1 In de wijdvertakte familie waren ook bankiers, ook in Antwerpen, waar de nog bestaande Proenenstraat naar hen genoemd werd. Zij waren vaak de geldschietters van vorsten, hielpen hun kostbare hofhouding en oorlogen bekostigen. Ze waren verwant met de Van Gaveren's in Maastricht.

sterk gedaald waren, was hij overtuigd, tegelijk met de voordelige transactie, een God welgevallige daad te hebben verricht. Het was een flink stuk grond; hij liet er een kapitaal huis op bouwen waarachter een tuin die aan de Jeker grensde.

Aan de voorgevel van 't huis was veel Naamse steen gebruikt in geornamenteerde friezen en rozetten, langs de ramen, in pilasters met bewerkte kapitelen ter weerszijde van de ingang; 't was een rijke doch rustige gevelversiering in de doorbrekende renaissancestijl, en men miste er niet eens de in steen gebeitelde blazoenen die de adel boven hoofddeur en koetshuis liet aanbrengeen.

Voor de inrichting van zijn nieuwe huis was hij naar Brussel, Gent en Antwerpen geweest zodat zijn gobelins uit de beste weverijen kwamen, zijn schilderijen van Breughel, Ketel, Delft waren, en zijn meubels konden wedijveren met die der paleizen van Brussel. Uit het hele interieur sprak de massieve pracht van de Bourgondische tijd.

Arnold Proenen was trots op zijn woning zoals hij trots was op zijn mooie vrouw en zijn twee kinderen, Anna, die getrouwd was met de jonge rijke Jan Suetendael, en Arnold die op hem leek en opgroeide tot zijn evenbeeld. Maar die trots lag verborgen achter een koele, hooghartige, nauwelijks merkbare glimlach; want hij was overtuigd dat zijn geluk de natuurlijke gang van zaken was, dat het niet anders kon zijn dan zoals 't was en dat er geen macht bestond die daaraan iets kon veranderen.

In de nazomer van dat jaar '78 vierde hij zijn zilveren bruiloft en daar hoorde een feest bij naar zijn stand! Feest betekende veel gasten en veel eten en drinken; maar hij had een afkeer van de gebruikelijke eindeloze maaltijden die soms drie dagen duurden met wel honderd gasten zoals bij rijke bruiloften en zoals de gilden er gaven op 't feest van hun patroonheilige.

Neen, zijn feest moest maar een halve dag duren en zijn gasten zouden de voornaamste ingezetenen der stad zijn. Twintig genodigden aan tafel was voor hem de grens.

Al dagen tevoren werden de uitnodigingen verzonden, zodat eenieder zich tijdig op feestkledij kon bezinnen. Allereerst zou zijn dochter komen met haar man. Dan de twee burgemeesters Van Daelen en Van Vleek; de broer van zijn vrouw, Gerard Cortenbach, en zijn broer Reinier met hun echtgenoten. Dan Sebastiaan Tapijn, een vrijgezel, die 't gesprek belangwekkend

kon maken door zijn ambt. En dan, waar misschien velen van zouden opkijken, de Spanjaard Manzano, die sedert kort bij Tapijn inwoonde en overal met hem gezien werd. Een zonderling heer, vast een overloper, maar, aan alles te zien: een edelman, die misschien ongewone dingen zou vertellen.

De hoogste gast zou baron Jean de Mérode zijn die op 't kasteel Petersheim woonde en zich zijn vriend noemde.

Een verre neef, ook een Proenen, die kanunnik was van Sint-Servaas, werd eveneens genodigd; hij was een oude man met witte haren, mooi als een schilderij, in zijn pontificale kleding, en met de jonge kapelaan, die hem overal als een page begeleidde, een decoratieve verschijning tussen de werelds uitgedoste gasten. Mevrouw Proenen opende haar pronkkasten en liet haar zilveren schalen, borden, kandelaars en eetgerei glimmend poetsen. De grote koperen luchters in de eetzaal kregen nieuwe kaarsen en het fijnste tafeldamast werd uit de lavendel gehaald. De keukenmeester van Trecpoel, die een grote vermaardheid had, zou komen koken; er was een banketmeester en een pasteibakker uit Brussel besteld, en een zestal muzikanten die in een hoek van de eetzaal door zachte aangename muziek de stemming moesten verhogen.

Op zondag 10 september was 't feest. De hele nacht reeds was in keuken en achterhuis gewerkt, en nu, tegen half elf, was 't huis doortrokken van een bak- en braadlucht die de grootste fijnproever van streek zou brengen.

Arnold Proenen stak zich met behulp van zijn kamerknecht in feestkleren. In het naaste vertrek deed zijn vrouw hetzelfde, geholpen door haar kamenier; de tussendeur stond open zodat ze met elkaar konden praten.

De kamerdienaar reikte zijn meester de nieuwe kniebroek met rechte, brede pijpen aan; ze was van zware zijde, bruin en zwart gestreept, van boven rijkelijk opgevuld met paardehaar om de heupen te verbreden. Proenen, gewend aan de opvullingen in al zijn korte pofbroeken, vond dit een gelukkige vondst in de nieuwe mode en knikte tevreden; geen enkele gast zou dit nieuwe broekmodel al dragen. Toen reikte de knecht hem het wambuis aan, eveneens bruin en zwart gestreept. Het was zwaar, de borst, de schouders en de mouwen waren sterk gevuld met

paardehaar, zelfs met rietjes, om de lichaamsomvang zo breed en imposant mogelijk te maken; de vele gouden knikkerknoopjes die van de hals tot ver beneden 't middel stonden, vormden het enigste sieraad van dit wambuis, dat om zijn overdreven lengte en bolle vorm de naam ganzeborst eer aandeed.¹

Proenen keek in de spiegel en was tevreden. ‘Geert, eerst mijn ketting, nee, niet dat lint met hanger, zoiets is wel mode geworden, maar die ketting kreeg ik op mijn trouwdag dus allicht dat ik vandaag... kijk, 't staat ook mooier dan een gewoon lint; dat is een verzinsel voor niet-rijken, lint kan iedereen kopen, 't juweel eraan hoeft niet eens echt te zijn, terwijl zo'n ketting met bijpassende hanger... wel, iedereen ziet dat het kostbaar is. Nu mijn plooiakraag nog. Mooie kant staat erlangs. Bind maar vast.’

In de aangrenzende kamer was zijn vrouw juist klaar met haar kapsel; hoog opgedoft liet het haar mooi voorhoofd tot zijn recht komen. De kamenier bond een brede wrong om haar heupen opdat de rok wijd zou uitstaan; toen schoof ze er - voorzichtig voor 't kapsel - de wijde karmozijnkleurige zijden rok overheen en haakte hem vast.

‘Prachtige zijde,’ ontviel haar.

Anna Proenen knikte en bekeek zich onderwijl over haar verbrede heupen heen.

‘Jansje, 't lijfje.’ Ze strekte haar armen uit om zich te laten helpen. 't Lijfje, iets lichter van kleur dan de rok, was van gefigureerde glanzende zijde, van voren in een punt over de rok spannend, met brede opgevulde schapenbouts mouwen en vierkant uitgesneden hals, iets dat maar weinig gebruikelijk was. Omdat ze hierbij geen plooiakraag kon dragen, was er alleen achter in de hals een opstaande kraag van fijne witte kant. Maar door dat kleine décolleté kwam het dubbele parelsnoer goed tot zijn recht in haar blanke hals. Ze glimlachte voldaan tegen haar zeer flatteus beeld in de spiegel, schoof onderwijl ringen aan haar vingers, sloot de armbanden om haar polsen. ‘Nu 't mutsje, Jansje.’

Dat mutsje was nog meer revolutionair dan haar uitgesneden hals, want in plaats van het gebruikelijke fijne linnen maaksel

1 De Jan Klaassen van de poppenkast draagt tegenwoordig nog een dergelijk kostuum!

met brede kanten strook, was het van gouddraad met pareltjes en alleen boven op haar opgedoft kapsel stond in een opstaande krans de fijne witte kantstrook: als een nimbus.

Haar man, die net klaar was, stond in de tussendeur. ‘Lieve!’ riep hij, ‘zo mooi was je zelfs op je trouwdag niet!’

Ze lachte geveleid. ‘En ik ben nog niet klaar,’ zei ze en wees de kamenier naar de kapstok waar een nieuwe vlieger hing. Hij was van zwarte zijde, karmozijn gevoerd, en had rond de armsgaten de nieuwmodische zijden wielen met goudspeldjes die recht overeind stonden. Ze stak haar handen door de armsgaten, keek toen achter zich om te zien hoe hij over de vloer sleepte.

‘t Is als een koningsmantel,’ zei haar man. Maar opeens liep hij naar 't raam. ‘Ik geloof dat ik paarden hoor. Ja, een karos. Vlug Anna, 't is de baron. We moeten beneden zijn om hen te ontvangen.’

Hij nam haar hand en samen gingen ze in hun ruisende feestkledij de brede donkere trap af, die naar 't ruime voorhuis leidde. Daar op de wit-en-grijsmarmeren vloer stonden de nodige zetels, armstoelen en banken, bekussend en niet, voor de gasten.

‘Denk erom, Anna, Jean en zijn vrouw spreken Frans, alle gasten spreken die taal, dus in hoofdzaak Frans. 't Is bovendien de deftige omgangstaal, nietwaar, bij gelegenheden als deze.

‘Ja, wel vervelend,’ vond Anna, die 't zo moeilijk vond; maar er zouden er wel meer zijn die haspelden. En dan, ze kon altijd nog zwijgen en luisteren.

Proenen keek nog eens naar de rangschikking der zetels, de armstoel voor de oude kanunnik, zijn eigen plaats, die van de burgemeester; alles was in orde. Toen klonk er een lach achter hem; hij keerde zich om.

‘Vader, hoe vindt u uw zoon met zijn eerste poulaine? Heet dat buis niet zo?’ Hij stak zijn borst vooruit om ze nog ronder te doen schijnen.

‘Prachtig, Nol, je lijkt veel groter en forser.’

Anna lachte hem toe, trots op haar knappe jongen, die daar voor 't eerst in mannelijke kleren stond, met gewelfde borst, brede schouders en een grote met kant afgezette plooi kraag; de pofbroek en de lange hozen gaven al dat stijve wat jeugdige lenigheid. ‘Daar zijn ze,’ waarschuwde Proenen, want de huisknecht opende de voordeur.

Baron Jean de Mérode en zijn kleine tengere vrouw kwamen binnen. De begroeting van de Proenens was overdreven hartelijk, wat meestal 't geval is wanneer de niet-adel de echte adel verwelkomt. Anna Proenen stelde met heimelijk genoeg vast dat de kleine barones er veel minder koninklijk uitzag dan zijzelf, al droeg ze dan ook juwelen die misschien langer dan een eeuw familiebezit waren. Hoe kon ze nog dat wit kanten mutsje met 't Tudorboogje dragen! Dat was al 'n paar jaar uit de smaak!

Nu kwamen achter elkaar de verdere genodigden. Anna Proenen omhelsde haar dochter, liet zich de hand kussen door de heren gasten, glimlachte aanmoedigend naar alle kanten, Er was al gauw een levendig gesprek gaande en de oude kanunnik met zijn zwarte kapelaan als een wachter achter zijn armstoel, had al twee keer verzekerd dat hij goed zat, dat een ruim voorhuis eigenlijk de koelste plaats was van een wonig, maar dat de crypte van Sint-Servaas 't, wat dat betrof, toch nog won op zo'n warme dag, ha, ha!

Proenen wilde de gekoelde witte wijn laten aanbieden, maar ontdekte nog twee lege stoelen. Hij keek langs zijn gastenrij. O, 't was Tapijn en zijn vriend die nog mankeerden. Eigenlijk ongehoord om zo laat te komen voor iemand die als Tapijn een ondergeschikt ambt had; hij zou zoiets alleen de baron of de kanunnik vergeven.

Gelukkig, daar ging de voordeur open. Sebastiaan Tapijn, in donker fluweel, maar zonder de nieuwerwetse gevulde onderdelen, kwam binnen. Zijn grote brede gestalte scheen een ogenblik de hele deuropening te vullen. Achter hem kwam, mager en heel lang, de Spanjaard. Alle monden verstomden even bij 't zien van de mefisto-achtige figuur in zwart fluweel met goud. Men had al zo een en ander van die vreemde baardeloze man gehoord; alleen al 't feit dat hij Spanjaard was, had Proenen moeten weerhouden, hem uit te nodigen, al was hij dan nóg zo bevriend met de populaire Tapijn. Maar de stomme verbazing ging over in een waardierend knikken en zelfs in een glimlach toen ze Manzano's begroeting zagen. Zo zwierig, onderdanig en toch zich de meerdere tonend, kon niemand der aanwezigen zich voorstellen, dat leerde je aan een koningshof.

Toen de Spanjaard ook nog met een knie doorboog om de prelaat

te begroeten, waren de meesten met zijn aanwezigheid verzoend. Alleen burgemeester Van Daelen bleef misnoegd kijken. Hij had de Spanjaard gewantrouwd van 't eerste ogenblik dat hij met hem kennismaakte; hij begreep niet dat Tapijn hem bij zich liet wonen en zich overal met hem vertoonde. Hij had hem een poosje laten volgen met 't enige resultaat dat hij nu wist dat die man vaak op de wallen was gezien en dat hij bij de goudsmid Koecken een kostbare parel had verkocht. Van Daelen had die parel gezien, toen gekocht en hem in een ring laten zetten voor zijn vrouw. Want zulke parels waren hier niet te koop.

De bedienden, in grijze livrei met plooi kraag en blauwe repen aan de pofmouwen en pofbroek¹, kwamen met grote zilveren dienbladen, waarop de flonkerende roemers witte wijn. Toen allen voorzien waren, hield de kanunnik een korte toespraak in verband met het zilveren feest. Allen hieven hun roemer en dronken Proenen en zijn stralende vrouw toe. Na een poos werden de roemers weggehaald en 't zilveren paar ging de gasten voor naar de eetzaal². Toen iedereen de hem toegewezen plaats had bereikt en zijn ogen had laten gaan over de rijke pronk van de zaal, de prachtig versierde tafel met 't overdadige zilver en kristal, en de volgeladen buffetten langs de wand, gaf de kanunnik een teken en allen bogen 't hoofd om zijn gebed te volgen. 't Laatste woord was nauwelijks meegefluisterd of de muziek begon zachtjes te spelen, de grote deur werd opengezet en de bedienden brachten de dampende zilveren schalen binnen. 't Was een koninklijke maaltijd, iedereen deed zich te goed aan de uitgelezen spijzen en de wijn, die de gastheer, zoals hij beweerde, voor deze gelegenheid had bewaard. Na het eerste gerecht kwamen de tongen meer los en vanzelf werd er gesproken over de grote gebeurtenis van de dag: de ziekte van Don Juan en dat 't wel vaststond dat Parma hem bij zijn dood als gouverneur zou opvolgen. Ook over de verwarde toestand in 't Belgenland, over de Malcontenten spraken ze, en hoe Parma zich met geweld en mooie woorden uitsloofde om de zuidelijke gewesten weer aan koning Filips te onderwerpen.

Manzano zei niets, hij at langzaam door, ledigde de ene roemer

1 Alleen de knecht van Sinterklaas heeft nog deze livrei, zij 't in fellere kleuren.

2 Het was in die tijd gewoonte om de hoofdmaaltijd tegen elf uur te gebruiken. Bij feesten duurde hij dan tot 's avonds laat.

wijn na de andere en luisterde. Van Daelen die, tot zijn ongenoegen, vlak tegenover hem zat, merkte dat onmatige drinken op en ook hoe zijn ogen hoe langer hoe feller werden. Manzano voelde die vijandige, steelse blikken; hij keek hem opeens recht in de ogen en zei onnozel: ‘Voortreffelijke bourgogne, vindt u niet?’

‘Ja, jazeker,’ antwoordde de burgemeester die, verward, juist een eigenaardige ontdekking had gedaan. Namelijk dat de gouden halsketting van Manzano veel te kort was voor zo'n lange man. En 't juweel dat eraan hing, een gouden ster met safier en diamant, was een vrouwensieraad. Wat was dat toch voor een mens? Een die pronkte met geroofd goed? Verder gingen zijn gissingen niet, want zijn vrouw naast hem toonde juist aan een tafelbuur de prachtige parelring die ze gekregen had. Over zijn roemer heen keek ook Manzano ernaar en Van Daelen die hem bespiedde, wist niet dat de Spanjaard bij zichzelf besloot: als ik er weer een moet verkopen, zal ik naar Luik of Leuven gaan.

Opeens ging Manzano met meer aandacht luisteren naar 't praten om hem heen, alsof nu 't moment naderde dat hij iets te zeggen had. De onzin van al die welgedane, zelfgenoegzame mensen werd hem te machtig.

‘U vergist u!’ riep hij in 't wilde weg, zodat iedereen hem aankeek om te weten wie hij bedoelde. Maar Manzano keek de hele tafel rond, zelfs de oude prelaat die met een kippenboutje in de hand hem aanstaarde, kreeg even een flits van zijn scherpe ogen, en het kapelaantje achter hem morste van schrik bij 't inschenken over 't feesthabijt van zijn heer.

‘Ik heb al meer dan eens gezegd dat Maastricht stekeblind is voor 't gevaar dat met de dag dreigender wordt, nu vooral, nu Parma de grootste volmachten zal krijgen.’

‘Gevaar? Gevaar? Welk gevaar?’

‘Dat de stad belegerd zal worden,’ riep hij nog harder, zodat iedereen 't goed verstond.

Sommigen durfden te lachen, anderen keken op hun bord om hun schrik te verbergen.

De gastheer keek hem boos aan; 't was geen stijl om in dit gezelschap zo te schreeuwen. Maar vóór hij hierover een bezwerend woord kon zeggen, riep zijn vriend Jean de Mérode:

‘Dat is nu wat ik al maanden beweerd heb. En de prins van

Oranje vreest 't evengoed. Niet voor niets heeft hij me met krijgsvolk gestuurd ter versterking. Wat 'n moeite heeft 't gekost om die paar vendels binnen de muren te krijgen. En wat zijn zo'n paar vendels als 't erop aankomt?’

‘Wij verdedigen ons wel zelf, als 't nodig is!’ riep Van Daelen, maar hij kon niet verhinderen dat zijn zenuwen hem weer aan alle kanten begonnen te knijpen en dat hij boordevol schrik moest toegeven: ze hebben gelijk.

‘Je zult nog wel anders spreken, burgemeester,’ zei de Mérode. ‘En die Schwartsenberg van Heerlen, die nu als gouverneur voor de stad is gestuurd, is een grote nul.’

‘Ho! ho!’ werd hier en daar geprotesteerd.

Proenen merkte hoe 't gesprek nu gauw een ruzietoon zou krijgen. Als ze wilden kibbelen, moest dat maar in de Landscroon gebeuren, niet op zijn feest. ‘Wel,’ probeerde hij afleidend, ‘ik zie niet in wat die Parma met onze stad moet doen, juist met onze stad.’

Manzano viel in een korte schaterlach: toen richtte hij zich over de tafel heen tot zijn gastheer. ‘Dan zal ik u dat in een paar woorden uitleggen. Parma wringt zich in alle bochten om de zuidelijke gewesten weer onder de koning te brengen. 't Kost hem ontzaglijke moeite; nu wil de ene stad wel en de andere niet, en omgekeerd. Daar kan hij niet eeuwig mee doorgaan, 't kost hem zijn mannen en... veel geld, en dat is er niet altijd. Hij wil nu door een grote slag al de zuidelijken zó verbluffen dat ze uit angst met hangende pootjes zullen aankomen. Voor die grote slag heeft hij keuze uit twee steden: Antwerpen of Maastricht, Antwerpen is moeilijker te nemen en geeft hem minder voordeel omdat 't achterland al flink verwoest is, zodat zijn leger er weinig mondkost kan vinden. Dus Maastricht. En vlug ook.’

‘U schijnt nogal op de hoogte te zijn!’ smaalde Van Daelen.

‘Waarom vlug?’ vroeg een benepen stem.

‘Omdat nu in Keulen ernstige vredesonderhandelingen worden gehouden. Vóór er kans is op vrede, moet hij de zuidelijke gewesten in zijn macht hebben. Dat moet zijn troefkaart zijn in 't vredesspel. En die kan hij alleen krijgen door een verbluffende overwinning: de inname van deze stad.’

‘Wat 'n fantasie! Wat 'n fantasie!’ riep de krakende stem van de

kanunnik en hij schudde medelijdend 't hoofd. 'De zuiderlingen missen onze nuchtere kijk op de feiten, monsieur Manzano.'

'Maar de prins van Oranje is toch geen zuiderling, hoogerwaarde, en die...'

'Oh,' wuifde de oude man weg, 'zwijg me van de prins. Al heeft hij goede eigenschappen, ik kan niet met die man sympathiseren; we hebben in onze stad genoeg te lijden gehad door de heren die hij stuurde.'

'De prins is een geniale man,' riep de Mérode, 'maar zijn plannen gaan boven zijn krachten; hij heeft geen leger, althans niet genoeg. En geen geld.'

'Juist!' gaf Manzano toe. 'Hij heeft geen leger dat tegen Parma bestand is. En Parma is een groot veldheer. Ik heb onder hem gevochten bij Lepanto toen zijn ster begon te rijzen.'

'Hebt u daar die houw op uw voorhoofd gekregen?' vroeg Van Daelen spottend.

'Misschien, heer burgemeester,' antwoordde Manzano met een wegwuivend gebaar, alsof dit van geen belang was.

'Ik begrijp eigenlijk niet, waarom u niet aan Spaanse zijde bent gebleven.'

Manzano keek hem woedend aan; Van Daelen was hem blijkbaar vijandig gezind en toonde dit nu openlijk. 'Het is op 't ogenblik ook van weinig belang of anderen dat begrijpen,' sneed hij af. Toen wendde hij zich weer tot de hele tafel waar niemand meer at of dronk; iedereen keek als gebiologeerd naar dat magere donkere gezicht. 'Ik heb een grote verering voor de prins van Oranje, hij heeft een ontzaglijke taak tot levensdoel gekozen. Maar tegen Parma is hij niet opgewassen tenzij... nou ja... als men toch geen oog wil hebben voor de werkelijkheid.'

'Kom, kom,' suste de prelaat weer, 'u moet niet zo overdrijven, monsieur Manzano. Laten we vandaag de stemming niet bederven door wat... misschien... zou kunnen... gebeuren.'

Allen knikten en de meesten zuchtten, als bevrijd van een nare dwanggedachte. 't Gesprek nam een wending doordat duivenpasteien werden opgediend, die naar een nieuw Brussels recept waren klaargemaakt. Iedereen proefde vol aandacht, alleen Manzano keek nors voor zich heen en peilde zo nu en dan de vijandschap van zijn overbuur, door de reactie op een paar banale vragen die hij hem stelde.

De jonge Nol Proenen zat zich dood te vervelen; hij was te jong om aan de gesprekken deel te nemen en ze hadden ook niet zijn belangstelling. Alleen de opgewondenheid van de Spanjaard gaf hem een kriebelend plezier maar hij kende te weinig Frans om ook maar een woord met hem te durven praten. Hij vond hem een interessante man, vast iemand van hoge Spaanse adel, zijn geraffineerd sobere kleding deed hem meer opvallen dan de pronk der anderen; alleen zijn halsketting was te opvallend, te schitterend voor een man, 't leek wel een vrouwensieraad, ze was bovendien te kort voor die lange man.

Manzano droeg inderdaad voor deze gelegenheid de halsketting van zijn vrouw niet onder maar op zijn wambuis, omdat hij zijn eigen ketting bij zijn vlucht had moeten achterlaten.

Er was voor Nol niemand van zijn leeftijd aan tafel en zijn getrouwde zuster, waar hij nog een praatje mee zou kunnen maken, zat een heel eind van hem vandaan. Toen hij was uitgekeken aan de Spanjaard, zocht hij een kans om tenminste voor een half uurtje weg te kunnen. Hij kon dan eens naar zijn honden omkijken en naar boven gaan om zijn gewone zondagse plooi kraag om te binden, want deze nieuwe was te stijf en prikte in zijn hals. Omdat hij nogal dicht bij de deur zat, kreeg hij gauw een kans en sloop weg.

De honden sprongen blij tegen hem op; hij stoeide even met ze onder de bomen, toen moesten ze terug in 't hok, want ze blaften te hard en maakten met hun poten zijn mooie kleren vuil.

Hij ging naar binnen om boven op zijn kamer van kraag te verwisselen. Vlug rende hij de trap op, want door de open zaal deur zou zijn vader hem kunnen zien. Halverwege stopte hij plotseling. Daar zat een meisje met een wit mutsje en gluurde tussen de trapspijlen door de eetzaal in. Ze schrok op van zijn knie die tegen haar opbotste en keek op.

‘Wat is dat? Wie ben jij?’ vroeg Nol.

‘Ik? Ik ben Bella van de Wijermolen,’ zei ze doodbedaard, maar ze voelde plotseling haar hart weer bonzen, als bij haar eerste ontmoeting met Nol. ‘En jij bent Nol Proenen.’

‘Zo?!’ zei hij verbluft en tevens beledigd door de gemeenzame toon. ‘En wat doe jij hier?’

‘Kijken. Alleen maar kijken naar de mooie mensen en 't lekkere

eten. Zeg', ging ze verder, en wees met haar vinger naar een gast in 't zwart die met zijn rug naar haar toe zat, 'wie is dat, die zwarte?'

Nol wilde eerst niet kijken; wat dacht dat burgerkind wel! Maar toen keek hij toch. 'Die? Dat is een Spanjaard. Hij heet Manzano of zo iets.'

Doordat de Spanjaard zich op dat moment tot zijn tafelbuur wendde, zag Bella zijn profiel. Ze schrok.

'Manzano?' hijgde ze, 'zo heet hij niet.'

'Hoe weet jij dat? Ken je hem?'

'En of ik hem ken! De valsaard. Ik hoop hem nooit te ontmoeten. Ik wist niet dat hij in deze stad zou zijn. Hu!' Ze maakte een beweging met haar schouders of ze huiverde.

Nol dacht: 'Misschien is die geheimzinnige man wel haar vader, ze heeft ook zoiets Spaans.'

'Hoe ben je hier gekomen?'

'Net zoals jij: stap, stap de trap op.' Toen lachte ze tegen hem en hij zag duidelijk haar knappe gezichtje met grote donkere ogen en een mondje, niet groter dan een rijpe kers. 'Ik zal 't je zeggen, ik ben hier met mijn moeder om te helpen, afwassen en zo.'

'En dat verveelde je?'

'Allang. Hier valt tenminste wat te kijken.'

'Je bent een brutale, Bella, je weet toch dat je hier niet mag komen.'

'Hier ziet me niemand, dus...'

'Dan mag 't wel?'

'Och, er is zoveel dat niet mag,' zei ze, haar schouders ophalend. Hij begon te lachen. 'Je mag ook niets van al dat lekkers daar, en misschien zou je 't wel lusten, hè? Zal ik wat voor je halen?' vroeg hij opeens toeschietelijk. Verdraaid, ze had toch een aardig snuitje voor haar leeftijd.

'Nee, nee, alsjeblieft niet. Ik heb er mijn buik al vol van.'

Toen hij haar verwonderd aankeek, wees ze: 'Daar, in die kamer, waar de schalen heengaan als ze van de tafel komen.'

'Heb je daar gesnoept?'

'Gesnoept? Gegeten heb ik tot ik niet meer kon. De anderen ook hoor. 't Echte snoepgoed was nog niet aan de beurt, 't stond

daar uitgesteld op een tafel, net een winkel. Daar durfde niemand een vinger naar uitsteken.'

'Maar jij wèl?'

'Nou, die taarten en marsepeinen figuren niet, want dat is te zien hè. Maar de zilveren boompjes...'

'Zilveren boompjes?'

'Ja, weet je dat niet eens? Er staan twee zilveren bakken ieder met een zilveren boompje erin met zilveren blaadjes, o niet echt zilver hoor, 't leek maar zo; en gouden appeltjes groeiden eraan, ook niet echt goud. En over alles heen een heleboel suiker; 't glinsterde erop of 't gesneeuwd had. Weet je waarvan die appeltjes zijn? Van marsepein. Kijk!' Ze tastte in een hoekje van de traptree waar ze zat en liet er een zien waar ze in gebeten had. Ik zou misselijk worden als ik hem opat.'

Toen Nol over zijn verbijstering heen was, kreeg hij schik in dat kind met haar lange vingers. Vast een Spanjolenkind; hij had moeite om haar brabbeltaaltje te verstaan, ze had vroeger zeker veel Frans gesproken. Een geslepen dievegge, dat was zeker. 'Was er ook wat te drinken voor je?'

'Neen, de wijnkannen komen daar pas als ze helemaal leeg zijn.'

'Wil je wat wijn hebben?'

'Nou! Echte wijn!'

'Kom dan maar mee naar boven.' Hij trok haar aan een hand mee, duwde haar toen zijn kamer in.

'Ik haal wijn voor je.'

Hij liep terug naar beneden. Bella keek rond met over elkaar geslagen armen. Zo, nu stond ze dan in een deftige slaapkamer. Ze zag een hemelbed met fluwelen gordijnen, een wastafel met zilveren lampetstel, een kast, stoelen; door een openstaande deur zag ze nog 'n kamer met nóg 'n bed. Ze bekeek zich in een spiegel en schrok van haar armoedig voorkomen, omdat de herinnering aan de rijkgeklede vrouwen beneden nog zo levendig was. 'Wat ben ik toch maar armoedig!' dacht ze. Toen sprong ze brutaal op Nol's bed om te voelen hoe zacht 't wel was. Nou! ze zonk erin weg als in 'n wolk. Zo slapen!

Daar hoorde ze Nol al bij de deur en vlug wipte ze van 't bed en ging op een stoel zitten.

Hij bracht een grote roemer boordevol donkere wijn.

'Hier is wijn! Maar eerst... 'n kusje.'

Bella's ogen sperden even open en Nol zag er in 'n flits duidelijke verliefdheid in. Ze drukte verlegen haar lippen op zijn wang.'

Nol moest lachen om 't naïeve zoentje, maar ze was ook nog maar een kind.

Bella zette gretig haar mond aan de roemer en dronk hem in één teug leeg, of 't water was. Nol zag nu haar gezichtje in 't volle daglicht. Een echte Spaanse, dacht hij. 'Lekker hè?'

'Nou! nooit zoiets geproefd. En ik had dorst ook van al dat eten. Hè, hè, wat was dat heerlijk. Dank je wel hoor. Wat ben je mooi in die kleren, zeg, net 'n prins.'

'Vind je?' zei hij gevleid.

'Ja, 't is prachtig, maar je borst lijkt me zo hard als een plank.'

'Dat hoort zo. 't Moet allemaal glad en rond zitten. Zo ben ik een man, zie je, een man!' Hij klopte zich op de borst.

't Is heel mooi,' herhaalde ze. 'Ze keek hem aan en hij zag vonkjes van verliefdheid in haar ogen. Ook dat streelde zijn ijdelheid al was ze dan maar een kind.

'En die prachtige kraag,' voegde ze eraan toe.

'Ja, maar hij prikt in mijn hals; ik moet een andere aantrekken. Maak jij de bandjes in mijn nek even los.'

Bella probeerde, maar de wijn begon te werken, en ze bereikte alleen dat de bandjes helemaal in de knoop raakten.

'Ik kan 't niet, Nol.' Ze begon bijna te huilen, rukte de hele kraag heen en weer. Haar gezichtje liep rood aan, haar ogen schitterden. 'Nol,' zei ze opeens, 'die Man... hoe heet hij?'

'Manzano.'

'Nee, lelijke Nol, hij heet Antonio.'

'O zo?' deed Nol vol belangstelling. 'Antonio? en hoe verder?'

'Dat weet ik niet meer; zo'n lange naam om uit te spreken. Hij is een moordenaar, weet je?'

'Hu!' riep Nol met kinderlijke schrik.

'Ja, 't is waar. Hij heeft Enriquez met een dolk gedood, zo, plof door zijn lijf; ik heb 't zelf gezien.'

'Zo, zo!' Nol grinnikte, 't werd nu echte dronkemanspraak, hij zou maar zorgen dat hij haar beneden bij de bedienden kreeg.

'Ik ben bang voor hem, Nol, erg bang. Hij heeft me in 't water gegooit om me te verdrinken. En als hij me weer ziet, o, ik wil hem nooit meer zien. Nol, je moet hem... doden... met een dolk.'

‘Ja hoor, morgen doe ik dat beslist,’ lachte hij, ‘maar nu moeten we weer naar beneden. Kom, ik wijs je de achtertrap, dan ben je zo in de bijkeuken, daar is immers je moeder?’

‘Mijn moeder? Neen, die is in 't kamp. Wel moeder Mina. Die... zoekt me misschien.’

‘Ik denk 't ook.’

Zachtjes gingen ze naar de achtertrap. Hij zag met schrik dat ze onvast liep; dat kon gevaarlijk worden op de trap. Hij bedacht zich niet lang. ‘Kom ik zal je helpen.’ Hij sloeg zijn arm om haar middel en droeg haar naar beneden. ‘Ziezo, daar is de bijkeuken.’

Zonder nog op haar te letten haastte hij zich terug naar boven, wurmde zijn kraag los en trok een andere aan. Onderwijl lachte hij om 't avontuur. Wat een brutaal heksje was dat kind, maar... geen bekoring voor hem, al kon ze al aardig verliefd kijken; te jong, bijna nog een kind. En dan die uien- en waslucht, die zulk volk altijd bij zich had. Neen, hij was een Proenen, een deftige Proenen, zijn smaak ging alleen naar zijns gelijke.

Vlug liep hij de brede statietrap af en ging weer aan tafel zitten, juist op tijd om 't glanspunt van 't feest te beleven: 't binnenbrengen van de zilveren boompjes met gouden vruchten, 't symbool van de zegenrijke vijftwintigjarige echtverbintenis.

4

De nieuwe gouverneur die door de prins van Oranje naar Maastricht gezonden was, Melchior Schwartzenberg, was in alles beneden de maat. In lengte, in breedte. En in bekwaamheid. Dit laatste had Tapijn, die als een leeuw naar een muis op hem neerkeek, gauw begrepen, zodat 't voor hem duidelijk was, dat hij weinig steun van hem kon verwachten.

Melchior Schwartzenberg, edelman met een oude, wijdvertakte stamboom, die verwanten had in de hoogste ambten bij Europese vorsten, - ook in Parma's leger was een neef een der topfiguren - was zich wel bewust van zijn inferioriteit en daarom te meer geveleid door de eer die hem te beurt viel: gouverneur van de stad Maastricht.

Hij nam, evenals zijn voorgangers, die afwisselend door koning Filips en de Staten waren gestuurd, zijn intrek in de gouvernementswoning aan het Vrijthof.

Zijn eerste zorg was geweest, zijn blazoen in kleuren op een schild boven de hoofdingang en de koetspoort te laten aanbrengen. De woning, die zelfs keizer Karel en koning Filips geherbergd had, toen zij zich in de stad bevonden, leek hem wel overeenkomstig zijn rang en stand.

Zo klein als Melchior Schwartzenberg was, zo groot was zijn hoogmoed; zo klein als zijn verstand was, zo groot zijn inbeelding. Nochtans verried een wantrouwend om zich heen kijken en een nerveus knippen van zijn ogen, dat hij altijd weifelde en steeds op zijn hoede moest zijn om een botsing te voorkomen. Diep in zijn hart had hij een dankbaar gevoel, omdat de nieuwe kledingsmaak zijn smalle afhangende schouders en zijn ingevallen borst zo goed camoufleerden. Wanneer hij zich in de spiegel bekeek, met opgevulde borst en schouders, brede pofmouwen, om de heupen de bolstaande kniebroek, die alleen 't onderste deel van zijn dunne benen blootgaf, dan vond hij zichzelf een robuuste man. De mode van hakken onder de schoenen, die nu ingang begon te vinden, had hem dadelijk doen grijpen naar dit

middel om aan zijn lengte een paar centimeter toe te voegen.

Zo uitgedost en met een hoge vilten hoed waarop drie pluimen wuifden in de kleuren van zijn wapen: zwart, blauw, groen, met verder een korte wijde schoudermantel zwierig over een schouder, en een lange degen op zij, stapte hij op een laat-september-morgen uit zijn woning.

Om het Vrijthof heen, ging hij door de Grote Staat waar aan 't eind het smalle, hoge Dinghuis¹ stond. Hier had Tapijn een kamer toegewezen gekregen om te werken, wanneer hij niet bij de wallen en poorten was.

Die morgen zat hij met Manzano gebogen over een tekening van de stadsversterkingen en maakte notities van wat ze samen hadden besproken.

Het was Tapijn duidelijk gebleken dat de Spanjaard een begaafd man was; zijn scherpe ogen zagen elke zwakke plek bij de wallen en poorten. Hij vertrouwde Manzano volkomen, had bewondering voor zijn grote kennis. Die man was een geboren strateeg. Wat kon hem toch bewogen hebben tegen zijn eigen land te willen vechten? Een persoonlijk conflict met Parma? Met koning Filips zelf? Hij wilde daar maar niet over denken, hij was dankbaar voor zijn hulp in 't werk, dat hij zonder hem nauwelijks aankon.

Toen ze die morgen na uren werken even opstonden om wat te verademen en daarbij in de richting van de ramen liepen, keek Tapijn toevallig naar buiten en zag Schwarzenberg aankomen. Hij schoot in een lach, greep Manzano bij de mouw en wees naar 't kleine opgedirkte mannetje. ‘En dat is nu onze gouverneur! Prins Willem is zeker op de illustere naam afgegaan toen hij hem benoemde; ik ben zeker dat hij hem nooit heeft gezien. Maar de tijd drong. In rustige tijden kan een dergelijke gouverneur geen kwaad doen, hij heeft dan niet meer dan een ereambt, hij verhoogt de luister van een feest, een plechtigheid. Maar nu? Nu is een sterke arm nodig.’

‘De prins vertrouwt op u, sinjeur Tapijn.’

‘Ja, ja, maar ik kan niet toveren. Als de Staten maar tenminste wat krijgsvolk hierheen hadden gestuurd.’

‘t Komt wel, er is immers dringend om gevraagd.’

1 Dit staat er nog intact.

‘Ja, ja, te laat gevraagd. Bovendien hebben ze daar in Holland altijd onenigheid als 't op geld aankomt en... Maastricht is zo ver, 't zegt hun te weinig. Alleen de prins zelf en zijn naaste omgeving kennen het belang van deze stad en weten wat het verlies ervan zou betekenen.’

Op dat ogenblik ging de deur open en kwam Schwartzenberg binnen.

Tapijn begroette hem met een buiging. Manzano deed insgelijks en maakte zijn buiging nog dieper.

‘Goede morgen,’ zei de gouverneur en ging zitten op de stoel die Tapijn voor hem aanschoof. Hij trachtte wat autoriteit in zijn uiterlijk te leggen door zo hooghartig mogelijk om zich heen te kijken. ‘Ik zou zo zeggen dat het goed zal zijn wat aandacht aan de vestingwerken te schenken, sinjeur Tapijn.’

Tapijn keek even verbluft, toen, zijn zelfbeheersing niet meer meester, sloeg hij met zijn vuist op tafel - ‘Wel chotferjuu!’ schoot hij uit.

Schwartzenberg schrok zó, dat hij hem met open mond aanstaarde. ‘U... U... bedoelt?’ vroeg hij haperend, terwijl 't knippen van zijn ogen en 't steelse gluren naar Manzano, die op een afstand was gaan zitten, bewezen dat hij uit zijn lood was.

‘Neemt u me niet kwalijk, excellentie, ik verloor mijn zelfbeheersing,’ verontschuldigde zich Tapijn; ‘de kwestie is dat we daar al een hele tijd mee bezig zijn.’

‘O, dat is best, nee, dan is 't best. Ik dacht alleen bij mijn binnenkomen dat u, nou ja...’

‘We waren net even aan 't uitblazen, we zitten al van deze morgen zeven uur te werken.’

‘We? Bedoelt u daarmee...?’ hij keek naar de Spanjaard, riskeerde een misprijzend lachje.

‘Manzano, jawel excellentie, hij is mijn rechterhand bij dit werk.’

‘Zo? Wel, als u dat vertrouwt van een...’

‘Volkomen. Ik sta voor hem in.’

‘Dat is veel gezegd.’

Manzano, die hun taal niet verstond, bepaalde zich tot luisteren, maar hij begreep toch dat Tapijn de argwaan van de gouverneur bezworen had.

‘Wel, laten we eens kijken,’ vervolgde Schwartzenberg, ‘is dat

een kaart van Maastricht?’ Hij trok de plattegrond naar zich toe. ‘Jawel, kijk, zó moet ze liggen,’ verbeterde Tapijn, ‘hier is 't noorden.’

‘Ja, ja, knap werk, die kaart. En alle poorten staan er zelfs op aangegeven.’

Tapijn schoot in een lach over zoveel onnozelheid. ‘Inderdaad,’ zei hij toen, ‘want door de poorten willen ze tenslotte binnenkomen.’

Schwartsenberg schoof de kaart een beetje van zich af; hij keek Tapijn aan met knipperende ogen, waarin duidelijk angst en onrust te lezen stonden. ‘Gelooft u werkelijk dat Parma 't op deze stad heeft voorzien?’

‘Zowaar als ik hier voor u zit.’

Manzano, die de vraag had begrepen, boog over de tafel heen en zei toen in 't Frans: ‘Zowaar we hier voor u zitten, excellentie.’

‘Zo... zo... ik twijfel er nog wel eens aan,’ zei Schwartsenberg, nu ook in 't Frans, ‘want 't ene ogenblik zit hij in de Kempen, 't volgende bij Weert en Eindhoven; zijn tochten zijn zonder lijn, zijn doel is nooit te overzien.’

‘Gelooft u maar, dat elke stap van Parma goed overwogen is, hij weet wat hij wil. De cirkel om Maastricht is nog heel groot, maar zal steeds kleiner worden.’

‘Dus deze stad...’

‘Is 't einddoel van zijn plannen.’

Schwartsenberg knipperde hevig met zijn ogen, de anderen hoorden hem zuchten.

Toen keek hij Tapijn weer aan met alle moed die hij verzamelen kon. ‘Dan moeten we ze van de wallen slaan, sinjeur Tapijn. Laat eens kijken.’ Hij trok de kaart weer naar zich toe en bleef er een poos op turen. Tapijn en Manzano volgden zijn ogen die vlug, al te vlug om met begrip te kijken, over de kaart gingen. ‘Me dunkt,’ zei hij opkijkend, ‘dat we hier in 't noorden 't meest moeten versterken. Hij zal de Boschpoort binnen willen.’

Tapijn onderdrukte een medelijdend lachje. ‘Natuurlijk moeten we daar goed versterken, maar hij zal daar zeker niet zijn grote aanslag doen. Gaat u daar maar eens buiten de wallen wandelen als we een paar dagen regen hebben gehad.’

‘Wel, wat deert regen?’

‘Dan zakt u tot over uw enkels in de modder; 't is daar moerassig, onmogelijk om er ladders te gebruiken, laat staan kanonnen.’

‘O, ik zal me overtuigen, natuurlijk. Maar waar dacht u dan dat hij zijn hoofdaanval zal doen?’

‘Kijk,’ zei Tapijn, en greep naar z'n aantekeningen. ‘Vooreerst bestaat de stad uit twee delen met de Maas ertussen. U zult toegeven dat hij de hele stad wil innemen, niet alleen de linkerhelft. Goed. Dan zal hij beginnen met twee bruggen over de Maas te slaan.’

Schwartsenberg begon te lachen. ‘Als hij daar kans toe krijgt. Die schieten we aan flarden voordat ze half klaar zijn.’

Tapijn reageerde niet, 't leek hem of hij met een kind te doen had. ‘U begrijpt, dat hij die bruggen buiten 't bereik van onze kanonnen laat maken.’

‘Nou ja, toegegeven. Dat is tenslotte alleen om verbinding met de belegeraars van de overkant te hebben.’

‘Juist, en daar doen we alvast niets tegen.’

‘Nee, waarschijnlijk niet, gaf hij toe. Maar... een aanslag bij de Boschpoort lijkt me niet uitgesloten.’

‘Uitgesloten niet; hij zal proberen, en de werkelijkheid zal hem overtuigen. Nee, de grote aanslag zal hiër komen.’ Hij wees op de kaart. ‘Ik twijfel tussen de Tongerse en de Brusselse Poort.’

‘Zo? En hoe zijn daar de wallen en poorten?’

‘Slecht. We zijn begonnen met versterken. De wallen moeten van een borstwering worden voorzien; bij de poorten dienen ze gekazematteerd te zijn. Vóór de poorten komen sterke ravelijnen. De grachten worden flink uitgediept. We maken mijngangen onder de grachten door tot in 't open veld, met kruitkelders hier en daar die opgeblazen kunnen worden.’

Schwartsenberg kon 't zo gauw niet volgen, hij knipperde weer met de ogen. Toen knikte hij goedkeurend. ‘Dat is alles bij elkaar veel werk. En wie voert dat uit?’

‘Wij maken de plannen, de burgers zelf moeten ze uitvoeren, onder onze leiding. Met de soldaten die we hebben. Dat is niet veel, alles bij elkaar.’

‘Ik weet 't, maar de prins is gewaarschuwd, hij zal...’

‘Te laat komen,’ beet Tapijn hem af... ‘Als hij komt.’

‘Kom, niet zo somber,’ probeerde Schwartsenberg hem op te beuren, maar hij schoof onrustig op zijn stoel en Manzano ving een glimp op van zijn schichtige ogen.

Op dat ogenblik ging de deur weer open en kwamen in hun lange rode mantels de burgemeesters Van Daelen en Van Vleeck binnen. Tapijn had hen al eerder verwacht die morgen. Hij gooide zijn hoofd met de lange lokken achterover en stond op om hen te begroeten. Op Van Vleecks nuchtere ronde gezicht was geen opwindning of spanning te zien, hij nam altijd de dingen voor wat ze waren, niet erger, niet beter, en momenteel vond hij geen reden tot opwindning of grote inspanning. Op Van Daelens vermagerde gezicht echter was duidelijk te zien dat hij onder een druk leefde. Sinds Manzano hem aan 't schrikken had gebracht, was zijn onrust steeds toegenomen. Een mogelijk beleg van de stad was voor hem een obsessie geworden die hem niet meer losliet. En ze was te erger omdat hij er met niemand over durfde praten. Als een nachtmerrie vervolgden hem allerlei schrikbeelden: beschieting der stad, brand, doden, bergen doden, hongersnood, misschien pest. En dat alles gevolgd door plundering en gruwelijke moorden door de Spanjolen. Ze zouden de stad innemen, dat wist hij, dat voelde hij als absolute zekerheid. Geen mens, geen duivel kon hem dat uit het hoofd praten. En al de ellende zag hij vóór zich, hij maakte ze al door in afschuwelijke dromen, waaruit hij met een schreeuw kon ontwaken, nat van angstzweet, zodat zijn vrouw hem bezorgd moest kalmeren.

In de Spanjaard Manzano zag hij de oorzaak van zijn kwellingen. Die had zijn angst gaande gemaakt, die was in zekere zin de aanstichter van de groeiende onrust in de hele stad. Want iedereen begon zich bezorgd te maken; dat was aan de gezichten, aan de gesprekken te merken. En de maatregelen die genomen werden, deden die onrust nog toenemen. Er waren mensen die al levensmiddelen insloegen. Als 't aan hem lag, werd die Spanjaard als ongewenste vreemdeling uit de stad verbannen, net als zoveel anderen, die men begon te verwijderen. Maar daar durfde hij niet over spreken want 't stadsbestuur, en vooral Tapijn, was zeer op hem gesteld. Iedereen hield hem de hand boven 't hoofd als hij zijn argwaan ook maar even blootgaf, iedereen bezweek voor die zwierige Spaanse manieren, waarin iets van een grande lag. Sinds Proenen hem op zijn feest had gevraagd, was hij overal zo welkom als Tapijn zelf.

Van Daelen had wel verwacht dat hij Manzano hier zou aan-

treffen; toch gaf 't hem een schok toen hij dat scherp Spaans profiel boven de tafel zag.

Na de wederzijdse begroeting ging hij zover mogelijk van hem vandaan zitten en besloot om niet tegen hem te praten al was 't alleen om zijn zenuwen te sparen.

Van Schwartzenberg als gouverneur en dus de voornaamste van 't gezelschap, werd verwacht dat hij 't gesprek zou openen. Iedereen zag hem nerveus over zijn stoel schuiven en op de tafel trommelen.

Toen 't zwijgen beklemmend begon te worden, schraapte hij eindelijk zijn keel en keek de anderen aan.

‘Heren, ik heb daarnet met sinjeur Tapijn een bespreking gehad over de versterking van de wallen en poorten en...’

‘Dat wil zeggen,’ viel Tapijn hem met een kwaad gezicht in de rede, ‘ik heb zojuist de heer gouverneur voorgelegd wat er zo al te doen zal zijn om de stad in staat van verdediging te brengen.’

‘Nou ja, nou ja, we waren 't met elkaar eens, nietwaar?’ verdedigde zich Schwartzenberg.

‘Dat is 't voornaamste,’ zei Van Vleeck, die Tapijns temperament kende en ruzie vreesde. Voor zo iets was 't nu geen tijd. ‘Ik vertrouw dat die maatregelen goed zijn. Mogen we ze nog eens horen?’

Tapijn herhaalde wat hij tevoren had opgenoemd.

‘De burgers moeten dat werk doen,’ vulde Schwartzenberg aan, op een toon of 't bevel van hem kwam.

‘De burgers?’ vroeg Van Daelen. ‘Dan bedoelt u de gilden. We hebben hier drie en twintig gilden en 't is van oudsher hun plicht om de stadsmuren te onderhouden. Daar is de laatste jaren weinig van terechtgekomen, dat moet ik toegeven. Dat moeten we inhalen. Met 't krijgsvolk mee zal 't wel lukken, al is dat geen grote aanvulling.

‘Ja,’ zei van Vleeck, ‘we zullen de dekens van de gilden bij elkaar roepen, die moeten 't werk onder hun leden verdelen. Tenslotte kan elke man een schop hanteren en met paard en wagen rijden.’

‘Dat is zo,’ gaf Schwartzenberg toe, ‘maar ik zou voorstellen om de mensen zo weinig mogelijk uit hun werk te halen... hun broodwinning nietwaar.’

Tapijn schoot in een ongeneerde spotlach en de anderen be-

grepen dat hij Schwartsenberg zijn onbenulligheid wilde laten voelen. ‘Ik zou zeggen, we moeten ze zoveel mogelijk uit hun werk halen; de stad moet in de kortst mogelijke tijd in staat van verdediging worden gebracht. Daarvoor zijn alle krachten nodig. En het loopt naar de winter, de dagen korten. Er is veel, heel veel te doen. Als iedereen meewerkt...’

‘Natuurlijk, natuurlijk,’ knikten de anderen. Ze wisten dat Tapijn de man was die de bijna onmogelijke taak kon volbrengen: een verwaarloosde vesting met geringe middelen in staat van verdediging te brengen en daarna een overmachtige vijand van zijn muren te slaan met, waarschijnlijk, een veel te kleine bezetting.

‘Hier,’ zei Tapijn en deed een greep in de papieren op tafel, ‘als de burgemeesters vanmiddag de omroepers - er zijn er immers verscheidene - willen laten rondroepen, dat vanavond alle gildebesturen in hun luibe¹ moeten vergaderen. Dan moeten de leden hiervan kennis nemen. En morgenochtend, zodra 't licht is, iedereen op zijn post; ze hebben hun gereedschappen. Voor elk gilde staat hierop, wat het te doen heeft. Ik zal er zijn om te zien of alles goed gaat. Alstublieft!’ Hij gaf de burgemeesters ieder een bundeltje papieren. ‘En dit is voor u, heer gouverneur,’ zei hij, hem met een buiging en een slechtverborgen spotlachje eveneens een paar lijsten overhandigend, ‘want in tijd van gevaar gaat u over 't krijgsvolk. Alles staat erop, u hoeft maar te lezen en uw bevelen te geven.’

De burgemeesters keken hun papieren even in. Van Daelen was de eerste die zich tot Tapijn richtte. ‘De wallen versterken? Alles goed en wel maar waar halen we 't materiaal zo gauw vandaan?’

‘Nogal eenvoudig,’ antwoordde Tapijn. ‘Er ligt genoeg open terrein in de stad, dus uitgraven maar; die kuilen worden later wel weer gedicht. En de stenen krijgen we van de huizen.’

‘Wat?... huizen?’

‘Natuurlijk. Alle onbewoonde huizen worden afgebroken. En er is meer dan één klooster dat 't met een vleugel minder kan doen.’

‘Maar Bastiaan!’ hijgde Van Daelen ontzet.

‘Tja,’ vervolgde Tapijn zakelijk, alsof hij de ontsteltenis niet

1 Vergader- en feestlokaal.

opmerkte, ‘de heren zullen daar hun bevelen voor moeten geven. En gauw ook. Weet iemand van u een betere manier om aan stenen, hout en grond te komen? Ik niet.’ Meteen stond hij op, rekte zijn stijve leden uit, terwijl hij een geeuw onderdrukte. De anderen keken vol ontzag hoe die grote man zich achter de tafel verhief. Afgunstig keek Schwartzsenberg naar dat grote hoofd met wilde dikke lokken, die sterke ogen, waaraan niets ontging, die brede schouders waaraan armen als boomstammen, eindigend in handen als mokers. Tapijn was geen gewoon mens zoals zij, hij was een reus, in alles. Zij hadden maar te gehoorzamen, zij waren de ondergeschikten, de werktuigen in die sterke handen. Schwartzsenbergs klein spits gezicht kon de jaloezie niet verbergen, zijn ogen knipperden geweldig bij 't opkijken naar de leeuw. ‘Wat een lichaam!’ dacht hij en durfde de vergelijking met zijn schamele mismaaktheid niet voltooien, uit vrees dat de anderen zijn gedachten zouden raden.

‘Nu zou ik eindelijk wel willen gaan eten,’ zei Tapijn. ‘De heren zullen me dat niet kwalijk nemen. Daarna zijn we bij de wallen. Heer gouverneur, wilt u zo goed zijn mij een goed paard ter beschikking te stellen, dat spaart me veel tijd uit. Iedereen kent mijn huis in Wijk, daar verwacht ik 't straks; monsieur Manzano heeft er een, dus voor hem hoeft 't niet. Mag ik de heren groeten!’ Hij wenkte Manzano en na hun beleefde buiging viel de deur achter hen dicht.

De gouverneur en de twee burgemeesters keken elkaar aan. Er kwam leven in Van Vleecks onverschillige ogen. 't Was Schwartzsenberg die 't eerst zijn spraak terug had. ‘Die sinjeur Tapijn,’ begon hij.

‘Denkt onder de hand dat hij de gouverneur van de stad is,’ vulde Van Daelen boos aan. ‘Sinds die vervloekte Spanjaard om hem heen is...’

‘Tja,’ onderbrak hem Van Vleek, ‘hij mag dan al in beleefdheid te kort schieten, hij is hier de grote man, de man die met verstand van zaken te werk gaat. En we doen 't vestandigst, hem zijn gang te laten gaan en zijn raad op te volgen.’

‘Raad?’ riep Schwartzsenberg, ‘dat is geen raad. Die man beveelt zonder meer.’

‘Goed, laat 't dan bevelen zijn, 't komt er maar op aan dat er in deze tijd bevolen wordt. Wij zijn tot nog toe te kort geschoten,

allemaal. Dat heeft hij ons daarnet op zijn manier laten voelen. Hij heeft gewerkt, wij niet.'

'Nog niet, neen,' gaf Van Daelen toe, 'maar ik vrees dat hij erg overdrijft met al die haast. Misschien gebeurt er helemaal niets.' Van Vleeck lachte schamper. 'Jan, dat meen je niet.'

'Och, we hopen 't allemaal,' zei Schwartzenberg, 'want zo'n belegering...'

Van Daelen stond op, hij was weer over zijn zenuwen heen. Hij stak 't bundeltje papieren dat Tapijn hem had gegeven, tussen zijn wambuis, liep een paar keer heen en weer van de tafel naar 't raam. Hij meende te stikken van benauwenis, groef zijn verwarde hersens onderste boven om iets te vinden dat ontspanning kon brengen, lichamelijke ontspanning, want bij God, hij voelde zich een beroerte nabij.

Van Vleeck zag 't hem aan. Met zijn nuchtere, zakelijke kijk op alles, had hij tevens de eigenschap om altijd een geschikte afleiding binnen 't bereik van zijn gedachten te hebben. 'Heer gouverneur', vroeg hij, 'heeft u onze stad wel eens van bovenaf gezien? Nee? Wel, daar hebben we hier een mooie gelegenheid voor. Kom, we gaan naar 't torentje.'

Met hun drieën beklommen ze de trappen, die tot de nok van 't hoge dak leidden. Er is daar een koepeltje waar 's nachts de waker moet staan die elk half uur op zijn trompet blaast, ten teken dat hij wakker is. Hij moet hier uitkijken of er ergens brand is uitgebroken.'

'O juist,' beaamde Schwartzenberg, 'een goede maatregel.'

'Daar zijn we,' zei Van Daelen en greep meteen naar zijn hoed, want er stond een flinke wind daarboven. Schwartzenberg kon zijn hoed niet ophouden, de lange pluimen werkten als een zeil in de wind; met zijn blote, magere hoofd kwam hij net boven de borstwering uit.

'Kijk,' zei Van Vleeck, 'hier hebben we een goed uitzicht over heel de stad.'

'Ja, prachtig,' gaf de gouverneur toe, 'je kunt goed de wallen en poorten zien. Dit is een geschikte uitkijkpost voor 't geval de Spanjolen zouden komen; je kunt ook nog heel wat van de omstreken zien. Ik zou zeggen, als 't zover komt, moet hier voortdurend een wacht zijn. Daar heeft Tapijn zeker niet aan gedacht.'

‘Dacht u dat?’ lachte van Vleeck. ‘Tapijn denkt aan alles.’

Van Daelen liet zijn blikken gaan over de omstreken van de stad. Hoe vredig lagen daar de velden, de weiden met hier en daar een boerderij tussen een groepje bomen. 't Gezicht van die landelijke rust kalmeerde hem. Zie je wel, zei zijn verstand, er is niets, onze stad wordt niet bedreigd, alles is vrede tot ver in de omtrek.

Maar Van Vleeck deed hem opschrikken. Zeg, wij beiden moeten zorgen dat er zoveel mogelijk victualiën in de stad zijn.

‘Wat...’ haperde van Daelen, ‘victualiën? levensmiddelen? Wel, er komt toch altijd genoeg binnen.’

‘Tot nog toe, ja. Maar 't kan spoedig anders worden.’

‘O... nou ja... dan...’

‘We moeten hongersnood voorkomen.’

Van Daelen dwong zich tot een spotlachje, ondanks de gevoelige scheut die hem plotseling door 't lijf ging. ‘Hongersnood! Wat 'n woord! Nou ja, 't kan geen kwaad om voor een en ander te zorgen.’

‘Natuurlijk,’ riep de gouverneur, ‘er moet zoveel mogelijk voor koren en vee gezorgd worden. Als de vijand om ons heen ligt, komt er niets meer binnen.’

‘Als... als...,’ zei Van Daelen en keek weer in de verte naar die prachtige weilanden en de akkers. 't Leek of hij zijn ogen niet kon losmaken van dat vergezicht dat zijn angstgevoelens zo weldadig kalmeerde. En hij verzuchtte in zichzelf weer het steeds herhaalde: ‘Er is niets, neen, en er komt ook niets.’

Schwartsenberg had er genoeg van om met zijn blote hoofd in de felle wind te staan. ‘Kom, 't is nu etenstijd, laten we maar eens gaan zien wat de keuken vandaag oplevert. Ik groet u. Vanmiddag zullen we...’

De burgemeesters verstonden zijn verdere woorden niet omdat hij hen een eind vooruit was naar beneden. Langzaam kwamen ze achter hem aan. Beneden klopte Van Vleeck zijn ambtgenoot bemoedigend op de schouder. ‘Jan, ik geloof dat jij nu al 'n beetje benauwd bent.’

‘Ik? Geen kwestie van! Maar die vervloekte Spanjool!’

‘Wie bedoel je? Filips? Parma?’

‘Nee, die Manzano. Sinds die zijn onbetrouwbaar gezicht hier vertoond heeft, zijn de mensen allemaal uit hun doen.’

‘Nou, dat overdrijf je. Kalm blijven, Jan, alles nuchter bekijken, er is nog geen reden om uit je doen te raken.’

‘Kun jij op de duur kalm blijven als ze ons daar ophitsen tot allerlei nutteloos werk? Huizen afbreken! Muren en verschansingen optrekken! Iedereen uit zijn werk halen! Blijf daar maar kalm bij. We moesten eigenlijk beginnen met die kerel van de hoogste stadswal te gooien.’

‘Ha, ha, ha! Als 't nodig is, doen we dat, Jan. Laten we voorlopig maar gebruik maken van zijn kennis en spitsvondigheid. Want dat hij van veel nut is, is zeker, anders had Tapijn hem niet in zijn dienst genomen.’

‘Maar ik zal die Spanjool in de gaten houden, hoor je, ik vertrouw dat gezicht niet; bij 't minste zullen we maatregelen nemen.’

‘Natuurlijk Jan, maar houd je kalm, toon niemand je opwinding.’

‘Opwinding? Ik ben niet opgewonden, ik bekijk alles even nuchter en zakelijk.’

Van Vleeck begon te lachen. ‘Nou Jan, laten we maar eerst gaan eten, de vrouwen wachten. Vanmiddag praten we verder, nuchter.’

‘Natuurlijk, nuchter, zakelijk.’

Ze namen afscheid, gingen ieder huns weegs, naar de vrouw die wachtte met goed eten, een kan Maastrichter bier, en een vriendelijk gezicht.

5

't Ging naar de winter, de dagen kortten, 't werd kouder. Bij tijden joegen regen en wind over de stad, wellicht zouden spoedig sneeuw en ijs volgen.

Wie niet op straat te doen had, bleef binnen en wierp houtblokken op 't haardvuur om de sfeer in huis draaglijker te maken. De stemming onder de burgers, vermaard om hun luchtige zorgeloosheid en gebrek aan realiteitszin, daalde met de dag. Er werd niet meer gelachen; de mensen voelden de toekomst geladen met onheil als een zware onweerswolk vol bliksem en donder. Iedereen verwachtte dat er iets ging gebeuren met hun stad, hun huizen, hun leven misschien. Er werd weinig over gesproken, 't was of men vreesde dat elke uiting van angst het onheil naderbij zou halen. Ze hadden nog genoeg om van te leven, 't werk ging, voor zover mogelijk, overal nog zijn gewone gang. En zo kon nu en dan een sprank van illusie opflitsen dat alles toch gewoon was. Maar ieder voor zich had de zekerheid dat grote zorgen zouden komen, dat ze zich, wie weet hoe spoedig, zouden moeten bekrimpen, misschien gebrek zouden lijden. En dat nog erger kon verwacht worden, zó erg, dat ze er niet aan durfden denken, bang als kinderen, die weten dat ze zich verbranden wanneer ze te dicht bij 't vuur komen.

De angst voor wat komen ging werd verborgen achter een houding van slecht gespeelde onverschilligheid, maar 't kon niet lang meer duren of die zenuwslopende spanning zou een uitlaat zoeken; daartoe werkte alles wat ze om zich heen zagen gebeuren, mee.

Er werd hard gewerkt, aan de wallen en poorten, torens en grachten; van het steeds sterker krimpende daglicht moest een woekergebruik worden gemaakt. De stand van de maan werd nauwlettend gadegeslagen, als 't maar even kon, ging 't werk door bij maanlicht, de hele nacht.

Huizen werden afgebroken om 't materiaal aan de wallen te benutten. Met paard en wagen riskeerden houthandelaars zich

tot achter Aken om zware balken en planken te halen, nodig om 't vermolmde hout van de poorten te vervangen. De smeden werkten dag en nacht bij ploegen, zware kettingen maakten ze; die zouden nodig zijn, zei Tapijn. 't Oude geschut werd weer bruikbaar gemaakt, ook nieuw werd gegoten. En de soldaten kregen al het te bemachtigen lood om, zoals gebruikelijk was, hun eigen kogels te gieten. Kogels! kogels, kleine en grote, voor musket, haakbus en kanon. Om de stad heen werden de droge grachten diep uitgegraven waarna er bij de poorten sterke ravelijnen werden gemaakt, gekazematteerd en van dekkingswallen voorzien, met platformen voor geschut. Vanuit de stad groef men gangen, diep onder de grachten door, tot ver in de omtrek; ze eindigden in kelders die, met kruit gevuld, tot ontploffing konden gebracht worden onder 't vijandelijke kamp.

In ploegen werkten alle gildeleden mee met de soldaten. Op vastgestelde tijden vertrokken ze van hun luiben naar wallen en poorten. Niemand wrokte omdat hij uit zijn werk werd gehaald. Tapijn draafde op zijn paard van de ene kant naar de andere, 't leek wel of hij overal tegelijk was. De mensen stoven opzij als hij, blootshoofds, de lange blonde lokken zwiepend om zijn verhit gezicht, door de straten joeg, met Manzano naast hem. Mager en lang op zijn hoge paard, leek de Spanjaard de mistekende schaduw van de leeuw Tapijn.

Wanneer ze niet bij de wallen waren, zaten ze in de hun toegewezen kamer van 't Dinghuis; tot laat in de avond kon men daar licht zien branden.

Een enkele avond, wanneer ze oververmoeid waren, zaten de twee mannen in Tapijns woning voor 't haardvuur en ontspanden zich met schaakspel of verhalen van vroegere krijgsdaden. Tapijn had de slag bij Rochelle meegemaakt, bij Haarlem en andere plaatsen had hij van grote moed en vernuft blijk gegeven. Hoe hij ten slotte als stadsingenieur in Maastricht terechtkwam, was minder een raadsel dan 't gevolg van een gelukkige ingeving van prins Willem van Oranje; Maastricht kon daar in deze tijd niet dankbaar genoeg voor zijn.

Manzano's verhalen waren sterker dan die van Tapijn. Hij had deelgenomen aan de beroemde slag van Lepanto in '71 en daarna aan 't vernietigen en verdrijven van de Morisco's in Spanje. Over Lepanto raakte hij niet uitgepraat. 'Het is de mooiste haven

van de wereld,' vertelde hij op een avond. 'Daar hadden de Turken zich met hun geweldige vloot teruggetrokken. Maar toen de slag onvermijdelijk werd, schaarden ze hun schepen in een grote boog, een halve maan, duizenden vaartuigen, sterk bemand, zwaar bewapend. Wij voeren hen tegemoet; onze vloot bestond uit schepen van alle christenvolken langs de Middellandse zee; jaren van voorbereiding waren aan de uitrusting besteed. Don Juan en Parma waren de admiraals, beiden zo jong en onervaren, dat we weinig goeds verwachtten. 't Was een van Filips' wonderlijke beslissingen om Don Juan, die jongste, gehate halfbroer, en zijn neef Parma aldus op de proef te stellen. 't Leek wel of hij de nederlaag verwachtte. Ze waren, eerlijk gezegd, beiden te jong, ze hadden nog nooit een grote slag meegemaakt. Maar dat kwam anders uit dan we vreesden. 's Morgens om zeven uur werd 't sein tot aanvallen gegeven, en om twaalf uur was de Turkse vloot vernietigd. In vijf uur tijd! In geen eeuwen is zo'n bliksemsnelle zeeslag geleverd. En van die omvang! De hele haven lag vol wrakstukken en rondspartelende Turken. Ook van ons dreven natuurlijk stukgeschoten schepen rond, en we verloren mensen. Maar Don Juan was overwinnaar. In geen eeuwen is zo'n wapenfeit gezien.'

'Koning Filips was nu zeker trots op zijn broer?'

'Voor 't uiterlijk, ja. Maar inwendig was hij afgunstig. Begrijp goed: Don Juan, een jongen nog, met 't uiterlijk van een Apollo - zelfs de vooruitstekende onderkaak die 't hele geslacht kenmerkt, mist hij - met een verstand en een moed als geen held ooit getoond heeft! Hij beloofde groter te worden dan zijn vader, keizer Karel. Om hem opnieuw op de proef te stellen, om hem te vernederen en onmogelijk te maken liet Filips hem los op de Morisco's in Spanje. Maar Don Juan zegevierde, overal; er kwam zelfs voorgoed een einde aan de macht der Moren. De koning prees hem, hoe kon hij anders? Toen vond hij echter 't middel om hem te breken: hij zond hem hierheen als gouverneur der Nederlanden. Dat werd zijn ondergang. Don Juan kon niet omgaan met dit volk, evenmin als Filips zelf. Dit volk duldt geen vuist met een zwaard erin, dat had Filips ondervonden en Alva had 't bewezen, het wil met begrip geregeerd worden. Keizer Karel kon dat, hij was hier geboren, hij wist dat je hier moet geven en nemen, maar geen geweld gebruiken. Filips kon dat

niet, hij is een koppige hoogmoedige Spanjaard die naar geen raad luistert; hij dwingt met alle middelen, intrigeert, schrikt voor niets terug. Zo groot als Don Juan was als veldheer, zo klein was hij als gouverneur. En Filips zegevierde over die eigengereide bastaard van zijn vader. Er kwam een einde aan de brutale brieven die hij uit de Nederlanden stuurde. Don Juan stierf, hoe? Wie zal 't zeggen? Parma is hem nu opgevolgd, een heel ander karakter, een gehoorzame dienaar van zijn koning, hij onderneemt niets zonder bevel uit Spanje.'

'Toch een groot man.'

'Een genie, let op, ge zult 't spoedig ervaren.'

'Mm. Ik kreeg vanmorgen een briefje. Kijk, hier is 't.' Tapijn trok 't uit zijn borstzak. "Maak u gereed," staat erop.'

'De ondertekening?'

'IJzeren arm.'

'Wie is dat?'

'La Noue.'

'O... die ken ik.' Maar alsof hij zich had versproken, hield Manzano plotseling zijn mond en begon in 't vuur te porren.

Tapijn zag zijn verwarring. 'Een van de geheimen van deze raadselachtige man', dacht hij, maar vroeg er hem niet naar. 'La Noue is mijn oude wapenbroeder van La Rochelle; hij zwerft nog steeds door de Kempen met zijn legertje en geeft Parma zo nu en dan wat ongemak. Hij kan ons niet meer bereiken. Ongelukkig voor ons. Nu hebben we Schwartzenberg in zijn plaats gekregen. God sta ons bij met deze onbekwame meester. La Noue weet dat deze stad 't einddoel is van Parma's heen en weer trekken en ook dat de tijd begint te dringen. Trouwens, dat heen en weer trekken is niet doelloos.'

'Parma doet niets doelloos. Langzaam maar zeker zal hij de cirkel om de stad vernauwen.'

'We zullen hem van de muren slaan, monsieur Manzano.'

'God sta ons bij,' zuchtte Manzano.

Tapijn keek hem onderzoekend aan. Hij vroeg zich andermaal af, waarom iemand die blijkbaar naast grote veldheren als Don Juan en Parma had gestreden en dus zelf een vooraanstaande man moest zijn, zijn heer de rug toekeerde en de natuurlijke vijand zijn diensten aanbood. Hij besloot nu een poging te wagen om achter dit geheim te komen.

‘U hebt dus zelf meegevochten tegen de Turken, monsieur Manzano?’

‘Jazeker. Kijk, dat litteken op mijn voorhoofd is een herinnering aan de slag van Lepanto.’

‘Een opvallend litteken.’

‘Ja,’ zei Manzano bitter, ‘al word ik honderd jaar, ze zullen me daaraan herkennen.’

‘Bent u bang om herkend te worden?’

Manzano gaf geen antwoord, hij staarde met toegeknepen mond in de haardvlammen.

Tapijn bekeek zijn stugge trekken en wist dat nu 't moment er was om meer van hem te weten te komen. Plompverloren vroeg hij: ‘Monsieur Manzano, waarom keerde u uw koning en uw meester, Parma, de rug toe?’

Manzano kwam met een ruk overeind. ‘Waarom?’ herhaalde hij en keek de ander een hele poos weifelend aan.

Toen raakte hij in de ban van Tapijns eerlijke gezicht. Zijn blik ging over zijn grote brede gestalte, die daar rustig en vertrouwenwekkend in de houten armstoel zat. Deze man kon hem nooit verraden, hij zou hem integendeel helpen als een goede biechtvader, die de plicht en de verantwoordelijkheid van de biechtedeek nakwam.

‘Ja... waarom?’ herhaalde hij met een moedeloos schouderophalen. En toen, na enige aarzeling, bekende hij fluisterend: ‘Uit angst.’

‘Angst?’

Manzano knikte slechts en staarde voor zich heen. Na een poos had hij blijkbaar genoeg moed om verder te spreken. ‘Ik ben een zondig mens, sinjeur.’

‘Dat zijn we allen.’

Manzano schudde neen. ‘Niet zoals ik. U hebt in uw leven mensen gedood in de strijd, maar... een moord?’

‘Neen,’ schrok Tapijn, ‘geen moord.’

‘Ik wèl. Daarom vluchtte ik uit Parma's kamp.’

Hij keek Tapijn weer aan maar zag in plaats van afschuw en verachting, slechts een rustige belangstelling in zijn wachtende ogen. Toen deed hij 't verhaal van de moord op zijn vriend Enriquez die ook Parma's vriend was, van de op heterdaad betrapte vrouw, van zijn in woede getrokken dolk, zijn vlucht

met 't kind. Van zijn wilde vlucht door 't Ardennenland noordwaarts, de enige richting die hij nemen kon om aan nagezonden sluipmoordenaars te ontkomen. ‘En nu ben ik in deze stad gevluht,’ eindigde hij, ‘en 't is mijn eigen belang dat ik ze help versterken. Want hij komt, ik ken zijn plannen.’

‘Dus u...’

Manzano onderbrak hem met een moedeloze armbeweging. ‘We zullen al onze krachten inspannen, sinjeur, méér kunnen we niet.’

‘We hoeven niet te wanhopen, we hebben al voortreffelijk werk gedaan. Maastricht zal de sterkste vesting zijn in deze gewesten. 't Zou niet de eerste keer zijn dat een belegeraar werd teruggeslagen.’

Manzano trok weifelend de schouders op: hij kende Parma's kracht. Er zou een Godswonder nodig zijn om hem te verslaan. Toen, zonder overgang, schoten enkele momenten uit zijn leven naast Parma door zijn hoofd. ‘Weet u, hoe ze mij daarginder noemden?’ vroeg hij met een flauwe glimlach.

‘Neen?’

‘De havik. Omdat de natuur me zulke bijzondere ogen schonk. Ik kan zien en onderscheiden op een afstand waarop ieder ander nauwelijks iets bespeurt.’

‘Dat is een geweldig voorrecht voor u.’

Tapijn keek naar de diepliggende donkere ogen en toen hij de grote gekromde neus zag, dacht hij: havik? waarachtig, 't is een havik.

‘Dat kan ons van nut zijn, monsieur Manzano.’

‘U kunt erover beschikken, Sinjeur Tapijn.’

De volgende morgen bestegen ze nog voor 't dag was, hun paarden en draafden van Wijk over de Maasbrug de stad in om de werkzaamheden te bezichtigen. Tegen elf uur reden ze terug naar huis om te eten. Toen ze door de Grote Staat kwamen, was 't juist de tijd dat de tweede ploeg arbeiders aankwam om de eerste te gaan aflossen. 't Was er zo druk van mannen met schoppen en houwelen dat ze slechts stapvoets konden rijden. Enkele arbeiders keken omhoog naar Tapijn, brachten een groet met een opgeheven hand, anderen keken minachtend naar de Spanjaard die ze niet vertrouwden.

Op de hoek van de Grote en de Kleine Staat stond de jonge

Nol Proenen toe te kijken. Hij had nieuwe winterkleren aan: een met bont gevoerde groene mantel hing elegant om zijn schouders, de groene fluwelen baret met witte struisveer, stond een beetje schuin op zijn verzorgd kapsel. In zijn gehandschoende hand hield hij 't uiteinde van de hondenriem, waarmee hij Roest, zijn lievelingshond, in zijn nabijheid hield.

Hij stond daar in hoofdzaak om zich door de voorbijgangers te laten bekijken in zijn nieuwe kleren, die voor 't eerst de snit en de deftige degelijkheid van een volwassen rijke man toonden. 't Was jammer dat er in zijn onmiddellijke nabijheid niet een of andere verhoging, een stoep of zo, was waarop hij meer in 't oog zou lopen. Nu moest hij zich tevreden stellen met de kleine open ruimte onder een winkelpui. 't Was een troost voor hem, als de wind de veer van zijn baret tot leven bracht en hij die als een witte wolk voor zijn ogen zag bewegen, of aaiend voelde strelen over zijn wang; dit verlevendigde dan telkens het bewustzijn van zijn voorname persoonlijkheid.

De afgelopen nacht waren hem vier honden gestolen uit de hokken in de achtertuin; het brugje over de Jeker gaf een makkelijke toegang tot hun erf. Gelukkig overnachtte Roest, zijn lievelingshond, bij hem op de slaapkamer, anders was hij die ook kwijt geweest. Hij begreep niet wat dieven met zijn honden moesten; nu de levensmiddelen duurder werden, haalde men toch niet nog meer eters in huis, meende hij. Hij kon geen verklaarbare reden voor die diefstal vinden en benutte zijn wandeling tevens om zo hier en daar te zoeken naar een spoor.

Nol keek naar de rijen mannen die voorbijkwamen. 't Waren de leden van het kleermakersgilde, hun deken voorop. Ze hadden schaar en naald neergelegd en gingen nu spitten, kruien en metselen, werk dat hen niet lag; maar een mokkend of ontevreden gezicht kon hij niet ontdekken. Er waren jonge mannen van zijn leeftijd bij. Nou ja, dat waren ambachtslui, gewend aan werk, terwijl hij zich nog nooit had vermoeid, tenzij voor zijn honden. Hij was dan ook Nol Proenen. God laat ieder mens geboren worden waar Hij dat wil, en Nol was niet eens dankbaar, dat hij zich geen zorgen hoefde te maken; die mannen brachten de stad in staat van verweer en, als 't nodig werd, zouden ze ook vechten naast de bezetting. Doch zelfs als er erge dingen gingen gebeuren, hoefde hij maar te wachten tot alles voorbij was.

Opeens kreeg hij 't gevoel dat iemand hem stond aan te kijken. Toen hij zich omkeerde, zag hij op een paar passen afstand Bella van de Wijermolen, die hem met een bewonderend glimlachje aankeek. Ze had om haar schouders een opvallende hardblauwe omslagdoek met rode rand; haar zwarte krullen zwierden los om haar gezichtje en over haar schouders.

Toen hij haar zag, zei ze: 'Dag Nol,' en kwam bij hem staan.

'Zo,' antwoordde hij stijf uit de hoogte en keek haar toen van onder zijn halfgesloten oogleden schuin aan, boos om de gemeenzame begroeting.

Maar Bella voelde die trotse blik als iets dat bij Nol hoorde, zijn deftigheid was juist een van zijn aantrekkelijkheden. 'Wat heb je mooie kleren aan,' zei ze vrijmoedig, met duidelijke bewondering in de stralende ogen. 'Daar heb ik je nog niet mee gezien.'

'Zo,' herhaalde hij stug, maar keek even met voldoening langs zijn lichaam omlaag.

Toen hij opkeek, schrok hij een beetje van haar ogen: dat kind lijkt wel verliefd op me, dacht hij; is ze gek! 'Jij hebt een mooie doek om,' zei hij afleidend.

'Ja, die heeft moeder Mina pas voor me gekocht, ik mocht zelf de kleur uitzoeken. Mooi hè?' Ze draaide even rond, om te laten zien hoe hij in een punt over haar rug hing. 'En lekker warm. 't Is koud op straat.'

'Wat doe je ook buiten? Je kunt beter bij de haard blijven.'

'Wat ik buiten doe? Wandelen, kijken, net als jij.'

'Je kunt beter werken voor je moeder.'

'Jij toch ook zeker', lachte ze brutaal. Toen kwam ze nog dichterbij hem. 'Nol, mooie vrouwen hoeven niet te werken,' zei ze met een spits mondje.

'Pf! Jij bent nog lang geen vrouw. En mooi? Nou, er zijn wel mooiere meisjes, verbeeld je maar niets.'

'Ik hoef me niets te verbeelden, ik weet wat ik weet.'

Toen bukte ze zich naar Roest, streek over zijn kop. 'Lief beest! Arm beest! Je zult 't niet lang meer maken.'

'Wat is dat voor onzin?'

'Helemaal geen onzin. Er zijn genoeg mensen, die honden en katten eten, nu 't vlees zo duur is.'

'Zo?' schrok hij en dacht opeens aan zijn verdwenen honden. Honden eten? Zijn honden gestolen om te... Ondenkbaar

‘Maar bij Proenen nog lang niet, dat begrijp je wel.’

‘O ja. Omdat je vader zo rijk is, hij kan nog alles kopen.’

Nol knikte met een zelfverzekerde trek om de mond.

‘Maar dat kan anders worden, Nol.’

‘Wat weet jij daarvan?’

‘Ik? Ik weet een heleboel.’ Maar ze zei niet dat ze op haar speurtochten langs de winkels zo goed als niets meer kon bemachtigen om haar onverzadigbare maag te vullen. ‘Weet je wat je aan je moeder moet zeggen?’

Nol die weer aan zijn honden dacht en door haar vraag een flauwe hoop voelde opflikkeren, keek nieuwsgierig. ‘Wat dan?’

‘Dat mevrouw Proenen al haar meiden en knechts moet ontslaan.’

‘Ben je helemaal gek!’

‘Nee, hoor. Die mensen hebben veel te veel eten nodig; binnenkort zul je zien dat er gebrek is, dan helpt een zak geld ook niet meer. Ze kunnen beter nu vertrekken.’

‘Wat een wijsheid! Wat een wijsheid voor zo'n klein meisje,’ smaalde hij, maar hij was toch geschrokken. ‘En wie zal dan werken en koken?’ vroeg hij, alsof hij haar nu in haar eigen domheid gevangen had.

‘Jij, en je vader, en je moeder!’

‘Kind, laat me niet lachen met je malle praat. Kom, 't wordt etenstijd, ik ga naar huis.’

‘Ik ook. We wonen niet zo ver van elkaar.’

Nol begreep dat ze naast hem wilde lopen. ‘Is ze gek, dat brutale kind?’ dacht hij en keek uit de hoogte op haar neer. ‘Jij gaat door de Grote Staat en dan om 't Vrijthof naar huis, dat zal niet veel omweg zijn. En ik ga deze kant uit. Begrepen?’

‘Ooo,’ pruilde ze en Nol kon 't niet helpen dat haar grote teleurgestelde ogen hem even ontroerden.

‘Zo hoort het,’ zei hij en keerde haar meteen de rug toe.

Bella bleef hem staan nakijken tot hij de hoek omsloeg, toen ging ze gehoorzaam in tegengestelde richting.

Nol haastte zich naar huis; hij was onrustig, zenuwachtig. Wat ging er toch allemaal gebeuren? Die mannen met schoppen, houwelen, wagens die naar de wallen trokken! Belegering? En 't gepraat van dat kind! De realiteit van rampen stond zo onwezenlijk ver van hem af dat hij er niet in kon geloven. En 't

niet wilde ook. Want zijn wereld van rijkdom en zorgeloosheid mocht niet in elkaar storten. Dat duldde hij niet. Hij kon zich zijn leven niet anders voorstellen dan zoals het tot nu toe was. 't Zou wel zo blijven ook, suste hij zichzelf; allemaal kletspraat en opjagerij van de mensen. Thuis wachtte een heerlijke schaal ossenrib met kool en brood en bier en misschien een zoete pastei toe.

Hij ging harder lopen, trok aan de hondenriem. 'Voort Roest, de baas heeft honger!'

Voor hun woning gekomen, stak hij de sleutel in 't slot, opende de deur. Hij was verbaasd, geen knecht te zien om zijn mantel op te hangen. Hij wilde roepen, boos om dit verzuim, dat hij als een belediging voelde. Toen viel 't hem op dat 't muisstil was in huis, noch van boven, noch uit 't achterhuis kwam enig geluid van werkende of lopende mensen. Was er dan niemand? Hij opende deuren, links en rechts van 't voorhuis. In de kamers was niemand. 't Laatst opende hij de deur van de kamer, waar zijn moeder in de winter altijd zat, omdat ze klein was en dus beter verwarmd kon worden.

Wat hij zag, deed hem opeens stilstaan. Daar zat zijn moeder in haar armstoel, een met bont gevoerde mantel om de schouders getrokken. Met een krijtwit gezicht keek ze star voor zich uit, 't leek wel of ze Nol niet opmerkte.

Hij liep op haar toe. 'Moeder! Wat is er met u? Bent u ziek? En... waarom is 't hier zo koud? En waar zijn ze allemaal?'

Haar hoofd bewoog, alsof ze langzaam tot bezinning kwam; ze keek Nol aan.

'Waar zijn ze?' mompelde ze. Toen keek ze naar de Haard 'Koud, Nol.'

'Maar waarom is er geen goed vuur, moeder?'

Haar blauwige, koude handen trokken de mantel vaster om zich heen. 'Weg zijn ze, allemaal.'

'Weg?' En plotseling schoot hem te binnen wat Bella gezegd had: 'Je moeder moet ze allemaal ontslaan.'

'Hoe kan dat, moeder?'

'De koetsier, de huisknecht, de kamerknecht van je vader...'

'Ja?'

'Ze zeiden dat 't hun plicht was, mee te werken aan de wallen en grachten. In deze tijd hadden wij geen recht meer op hun werkkrachten zeiden ze brutaal. En toen vertrokken ze.'

‘En hun kost dan?’ vroeg Nol.

‘Die kregen ze ginder wel. Wie werkt, krijgt eten; wie niet werkt, zal spoedig honger lijden, durfden ze te zeggen. Och, hun eten hier was al niet meer als vroeger, dat weet ik, 't kon niet, je vader geeft schatten uit, alleen om onze eigen tafel te voorzien. Maar dat is nog niet alles. Toen ze weg waren, kwamen Geerte, Truda en Marie zeggen dat ze ook vertrokken.’

‘Maar moeder!’ Nol sloeg zijn handen in elkaar over zo'n ramp. ‘Waarom gingen die weg?’

‘Ze gingen helpen eten koken en brood snijden voor de soldaten en arbeiders aan de wallen, allicht kregen ze daar betere kost dan hier. Ja, zo brutaal zijn die mensen geworden. En je vader was er niet om hen toe te spreken; je weet dat hij vanmorgen naar Gronsveld is gegaan om achterstallige pacht te halen en te proberen daar vlees en meel te kopen.’

‘Dus u zat alleen in huis?’

Ze knikte moedeloos, wiste 'n traan weg; ze voelde zich zo ongelukkig als 'n kind, dat al zijn eigendommen zijn afgenomen. ‘En er is nu natuurlijk geen eten klaargemaakt,’ schreide ze. ‘En je vader komt zo meteen thuis. Wat moeten we toch beginnen, Nol?’

‘Als er dan niemand is, zal ik hout uit de kelder moeten halen voor de haard.’ Hij zuchtte voor de taak.

‘Kun jij dat, Nol?’

‘Als 't moet, moeder.’

Langzaam, en onder veel gesteun haalde hij een mand vol houtblokken. Hij knielde voor de schouw, raketten een kuiltje in de dovende as en legde er hout op. Met 't blaasbalgje wakkerde hij de vlammen aan. Hij raakte gauw gewend aan 't ongewone karwei, werd vlugger, zijn langzame ogen kregen meer leven. ‘Nu zal 't gauw warm zijn, moeder.’ Hij legde er nog wat houtblokken op, liet de blaasbalg weer gaan. En voortdurend dacht hij aan wat Bella gezegd had: ‘Jij, je vader, je moeder zullen zelf moeten zorgen voor alles.’ 't Was ongehoord, 't was een vernedering, haast niet te verwerken. Hij, zijn vader, zelfs zijn moeder de handen gebruiken voor werk! Nu moest 't; zijn moeder mocht geen kou lijden. Gelukkig viel 't nogal mee met dat vuur. Maar 't eten? Hoe zou dat moeten?

Daar hoorde hij de huisdeur. Zijn vader! Wat nu?

Proenen kwam na wat heen- en weergeloopt de kamer binnen.

Zijn vrouw en Nol zagen dadelijk dat er iets was met hem. In plaats van de deftige zelfbeheersing die altijd over zijn gezicht lag, zag hij er nu nors en tegelijk zorgelijk uit.

‘Goedendag,’ zei hij verstrooid, nauwelijks hoorbaar, alsof hem 't spreken moeite kostte. Toen zag hij 't ontdane gezicht van zijn vrouw; meteen voelde hij de kilte die in de kamer hing.

‘Wat is dat hier? Geen vuur haast en... Anna, wat is er?’

Mevrouw Proenen begon weer zachtjes te huilen. Nol klopte haar sussend op de schouder. Toen vertelde hij zijn vader alles. Proenen ging naast zijn vrouw aan de tafel zitten; een hele tijd zei hij geen woord, staarde voor zich heen met een rimpel tussen de ogen. Toen hij opkeek, zei hij hard: ‘Des te beter!’

‘Maar man,’ schreide zijn vrouw, ‘hoe moet dat dan?’

‘Dat weet ik nog niet. In alle geval hebben we nu geen negen mensen te voeden, maar drie.’

Anna knikte flauw, dat was waar.

‘En we zijn ongewenste kijkers kwijt.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Anna, we moeten handelen. Ik kan niet langer zwijgen. 't Wordt ernst.’

‘Ernst? Met wat?’ Ze keek hem met angstige vragende ogen aan. ‘Met de belegering.’

‘Jezus, Maria!’ Haar armen gingen omhoog van ontzetting. Toen begon ze weer te snikken.

‘Stil maar,’ suste hij, misschien valt 't erg mee.’

‘Waar hoorde je dat, man?’ vroeg ze benepen.

‘Overal. De pachter in Gronsveld was er niet. Met paard en wagen weg om houten balken te halen voor de versterkingen. Zijn vrouw wist van geen geld, natuurlijk. Maar ze wist wel dat er voortdurend Spaans krijgsvolk in hun buurt was; spionnen, verkenners. Anderen bevestigden het. Parma is bezig de grote cirkel om onze stad steeds nauwer samen te trekken.’

‘Jezus, Maria!’ snikte zijn vrouw weer.

‘O, hij zal ons deze winter nog met rust laten, dit is geen seizoen om een stad te belegeren. Daarom moeten we hier in huis onze voorzorgen nemen.’

‘Hoe bedoelt u dat, vader?’ vroeg nu Nol.

Proenen aarzelde even, maar hij kon zijn vrouw niet langer sparen, ze hadden al te lang zorgeloos verder geleefd al kostte 't

schatten geld; ze moest 't horen wat hij onderweg besloten had. ‘Laten we eens aannemen, dat die Spanjolen onze stad werkelijk innemen. O, de kans is heel klein hoor,’ suste hij, ‘maar laten we 't nu eens aannemen. Dan komen ze hier niet om op 't Vrijthof te gaan wandelen, begrijp je?’

‘Nee,’ vulde Nol verschrikt aan, ‘dat wordt plunderen,’

‘Juist Nol,’ knikte Proenen, blij dat hij hem vóór was met de schrikkelijke woorden. ‘Daarom moeten wij zorgen dat er hier in huis niet veel te plunderen valt. Om te beginnen zullen we de twee grote potten- en pannenkisten uit de keuken vullen met 't kostbaarste dat we hebben.’

‘Geld?’

‘Ook. En gouden sieraden. En zilveren tafелgerei.’

‘En die kist?’

‘Zullen we samen in de tuin begraven, Nol en ik, vannacht, 'n Geluk dus dat we geen onnodige kijkers in huis hebben.’

Anna knikte, ze veegde haar ogen af, keek om zich heen, keurde opeens nuchter wat in de kist moest en wat niet; zoveel plaats was er niet.

‘En de rest?’ vroeg ze, want er was zoveel kostbaars in hun huis. ‘We zullen vragen aan neefkanunnik of er een en ander in de kelders onder de Sint-Servaas kan geborgen worden; die gobelins bijvoorbeeld en de schilderijen. De Spanjaarden blijven wel op een afstand van de Sint-Servaas, ze vergrijpen zich niet aan kerken en wat daarbij hoort.’

Nol liet een spottend lachje horen. ‘Wedden, vader, dat het niet lukt bij heerneef.’

‘Dan zien we wel weer. Nu moesten we maar eerst gaan eten.’ Toen zag hij pas dat de tafel niet gedekt was.

‘We zullen voortaan zelf moeten zorgen, Anna. Je bent bij je moeder toch wel eens in de keuken geweest, vroeger?’

Anna knikte aarzelend. Ja, in de keuken was ze wel eens geweest, maar een pan of pollepel had ze nooit in haar handen gehad. En nu moest er met 't weinige dat ze bemachtigen konden als 't ware getoverd worden.

‘Vandaag is er in alle geval geen gekookt eten, Nol.’

‘Dan doen we 't zonder. We hebben op zolder nog een voorraad hammen en worsten. Nol, haal er wat van en leg 't voor 't gemak in de keuken. Brood en boter, Anna?’

‘Ja, dat is er nog in de kast hier.’

‘Voor vandaag hebben we dan voldoende. Morgen zien we dan weer.’

Anna kreeg een goede inval. ‘Nol kan straks even naar Mina in de Wijermolen gaan; die heeft kippen en eieren. Ze moet dan morgen een goede kip brengen, Nol, en wat eieren.’

Nol knikte. Toen ging hij naar de zolder en terwijl hij de trap opging, kreeg hij opeens een inval: als die Bella van de molen bij zijn moeder kwam helpen! Hij zou 't straks vragen als hij voor die kip ging. Dat zou een beetje uitkomst zijn, al was 't nog een klein meisje, ze kon toch iets helpen. De verliefde ogen van dat kind waren van geen belang, hij zou wel zorgen voor de nodige afstand, wat verbeeldde zich zo'n burgerkind! Hij, Nol Proenen, had een andere smaak; zijn zwager Suetendael had een allerliefst zusje, 'n mooi blondje; als hij daar zijn zinnen op zette! Hij zou de Suetendaels weer eens een bezoek kunnen brengen, in zijn nieuwe winterkleren.

Flugger dan hij naar boven was gegaan kwam hij naar beneden. Hij holde, gooide de kamerdeur open en riep hijgend: ‘Weg! Alles is weg! Geen ham, geen spek, geen worst. Er is niets meer!’

‘O, dat tuig!’ snikte Anna Proenen. ‘Alles gestolen! Ook dat nog!’

‘De wereld begint aardig op zijn kop te staan,’ schamperde Proenen toen hij over de schrik heen was. ‘Had jij zoiets verwacht van mensen die we al jaren in huis hebben?’

‘Nee,’ schudde Anna. Ze durfde er niet voor uitkomen dat ze haar keukenmeid nooit vertrouwd had. Ze wist heel zeker dat er altijd allerlei verdween door de achterdeur, maar had er zich nooit zorgen over gemaakt. Waarom zou ze? Er was immers altijd overvloed geweest. Waarom zou ze zich dan vermoeien met toezicht te houden?

‘Er is hier in de kast nog ham en brood genoeg voor vandaag,’ leidde ze af.

Toen dekte ze met Nol de tafel en aten ze voor 't eerst van hun leven wat ze aan eetbaars vonden.

6

Het kostte Bella moeite om haar zelfbeheersing hoog genoeg op te voeren, om haar wilde blijdschap te kunnen verbergen achter schuchtere bereidwilligheid. Wat ze zelfs in een droom als een ver, onwezenlijk sprookje had gezien, was plotseling werkelijkheid geworden: ze woonde in 't mooiste huis van de stad.

Toen Nol Proenen aan moeder Mina kwam vragen of Bella zijn moeder kon komen helpen, had Mina dadelijk toegestemd; bij mevrouw Proenen zou haar Bella zeker goed bezorgd zijn, ze zou daar wel móeten gehoorzamen en werken, en dan was ze meteen van de straat af. Om dat laatste had Bella stiekem moeten lachen; als zij zin had om te wandelen, zou engel noch duivel haar dat beletten.

Gehoorzaam pakte ze haar bundeltje kleren en trok naar 't Proenenhuis. Moeder Mina beloofde, haar nu en dan te zullen bezoeken, en ze zou de was voor mevrouw komen doen, want daar bracht Bella niets van terecht.

Boven, op de grote zolder, was bij een raam een kleine ruimte afgeschut, haar slaaphokje. Er stond een bed met stromatras en dekens.

't Was dag toen ze daar haar bundeltje op het bankje legde en 't bed in orde maakte.

Maar 's avonds toen ze met haar olielampje op de zolder kwam, deinsde ze terug voor die grote zwarte ruimte onder 't hoge dak. Van haar kinderjaren af herinnerde ze zich niet anders dan de vertrouwde sterren- en wolkenhemel boven haar moeders tent, en daarna de kleine, veilige ruimte onder 't molendak, met moeder Mina en vader Gradus in haar nabijheid. Ze had zich nooit alleen gevoeld. Hier stond ze opeens door iedereen verlaten in een grote spookachtige donkerte. Ze was nooit bang geweest, maar deze enorme ruimte gaf haar een plotseling gevoel van angst. De zolder met zijn zes dakkapellen was niet te overzien met haar kleine olielampje, zelfs als ze 't omhoog hield, zag ze

maar een kleine, slecht verlichte cirkel om haar heen, de rest was donker, zwart, ondoorgrondelijk. Ze wist dat in de hoeken oude meubels en kisten waren opgeslagen, dat had ze die middag gezien, maar nu 't donker er als 'n zwart laken overheen lag, vreesde ze dat daar spookachtige dingen verborgen waren. Ze had echter geen keuze, ze moest hier slapen.

Vlug zocht ze haar slaaphoekje op, sloot 't deurtje, voelde zich iets veiliger binnen de planken muurtjes. 't Was er koud, ze trok de dekens hoog op, wreef haar verkleumde voeten langs elkaar. ‘Was dit nu de weelde van een rijkeluiswoning?’ bedacht ze; zo'n harde matras had ze bij moeder Mina ook en haar kamertje was er even klein als hier. Maar hier zag ze voortdurend de zwarte spookachtige ruimte van de zolder, hoorde ze de wind fluiten door de spleten van al de zes zolderramen, schuren over 't grote schuine dak; de zolderruimte was als een reusachtig klankbord dat de geluiden opblies tot luidgrommende en galmende uithalen. Soms leek 't of een leger van duivels en spoken over de zolder heen en weer raasde.

Ze liet 't lampje branden omdat zien minder bang maakt. 't Onrustig flakkerend vlammetje veroorzaakte beweeglijke schaduwen tegen de wanden die ze spiedend bekeek tot ze wist dat het haar eigen bewegende schaduw was. Soms was 't of de klink van 't deurtje bewoog, zodat ze in doodsangst keek en luisterde of iemand haar hokje wilde binnenkomen. En telkens als de wind langs 't dak schuurde, begon alles op de zolder te leven, te grommen, te spoken.

Eindelijk viel ze uitgeput in slaap.

Ze ontwaakte toen ze aan de zolderdeur luid haar naam hoorde roepen.

't Werd al dag. Vlug sprong ze uit bed, kleedde zich aan en ging naar beneden om zich in de keuken te wassen en te kammen. Onder die bedrijven door zocht ze in de kasten, vond brood en boter, at. 't Was niet veel maar dat zou ze wel weten aan te vullen. Nu moest ze allereerst zorgen voor vuur in de woonkamer, herinnerde ze zich. Dat lukte haar en ze stapelde nog een berg houtblokken naast de schouw, om 't vuur gaande te houden. Ziezo, nu nog 't ontbijt klaar zetten en dan kon geen mens beweren dat ze zich niet had uitgesloofd. Was dat werken in de vroege morgen!

Ze had nu goed gelegenheid om eens terdege rond te kijken in die mooie kamer. Ze deed kasten open, pakte een en ander in haar handen, taxeerde welk nut ze er ooit van zou kunnen hebben. Ze trok de laden open, sperde haar ogen voor de fascinerende glans van 't tafelzilver, merkte slim op dat er maar juist genoeg was voor dagelijks gebruik. Er moest meer zijn, veel meer; had ze dat niet gezien toen indertijd dat feest werd gegeven? 't Was misschien verborgen, daar zou ze wel achter komen. Geen hoekje van de kasten, geen laadje ontsnapte aan haar speurogen. Door haar geoefend geheugen wist ze alles zo precies te staan en te liggen dat ze 't zelfs in 't donker zou kunnen vinden.

Boven aan de trap riep de stem van sinjeur Proenen. Ze moest mevrouw komen helpen bij 't aankleden. Toen ze de slaapkamerdeur opende, kwam haar meesteres juist uit bed en riep om haar kleren. Bella reikte haar een korset aan, 't onmogelijke ding dat met talloze rieten en houten staafjes 't bovenlijf de vereiste lijn moest geven. Bella herinnerde zich iets dergelijks van haar eigen moeder. Toen kwam de hele vracht rokken aan de beurt; in de gewenste volgorde schoof ze deze over mevrouws hoofd, haakte ze dan vast. Na 't wassen drukte mevrouw haar een zilveren kam in de hand. Lieve hemel, kan die vrouw zich zelfs niet kammen?

‘Dat kan ik niet, mevrouw,’ lispelde ze met een verlegen lachje, want ze begreep dat ze vooral de eerste dagen op haar tellen moest passen en haar liefste lachje moest tonen.

‘Leren, Bella, je bent nog jong. En als je een goed kamermeisje wordt, wil ik je wel in dienst nemen. Maar dan goed je best doen,’ besloot ze terwijl ze zelf haar vlechten losmaakte.

Bella was niet van plan haar best te doen en kamermeisjeswerk was niets voor haar. Daarom deed ze dan ook zo stuntelig mogelijk, zodat mevrouw haar al gauw de kam uit handen nam en zelf, zo goed en zo kwaad als 't ging, haar kapsel in orde maakte. ‘Kijk voor vandaag dan maar goed toe, hoe ik doe,’ zei ze.

Maar Bella keek langs haar heen naar de mooie meubels, een kast die open stond, waar de zijden en fluwelen kleren uitpuilden, 't ledikant met satijnen dekens, kussens met kant.

Toen moest ze nog helpen bij 't aantrekken van de japon. Fluweel met goudgalon! Bella kon niet nalaten met haar hand over

't zachte goed te strijken. Zo'n kleding! Ze haakte 't lijfje, de rok dicht. Mevrouw Proenen hing een gouden ketting om haar hals, stak ringen aan al haar vingers. 'In deze tijd moet ik me maar eenvoudig kleden,' zei ze tegen Bella die bezig was al die ringen te tellen. 'Geef me nu die met bont gevoerde vlieger, anders heb ik het te koud.'

Bella nam de zware, kostelijke mantel, hielp hem aantrekken.

'Zo, nu kan ik ontbijten. Onderwijl moet jij hier opruimen, ook 't bed in orde maken. Doe je best. En kom daarna beneden bij me.'

Bella hield de deur voor haar open. 'Alweer werken!' mopperde ze bij zich zelf. 'Houdt dat haast op? Anders moet ik er iets op vinden.'

Ze trok 't beddegoed van 't bed, schudde de veren matras en de kussens vliegensvlug op, dekte 't bed weer toe, alles even vlug en slordig, zodat 't zeker niet goed zou zijn. Toen ging ze een kijkje nemen in de kasten en laden. Daar nam ze de tijd voor en met haar gretige bewondering prentte ze zich alles goed in 't geheugen, zodat ze ook hier in 't donker zelfs de weg zou vinden. Ze moest nu haar grijpvingers nog in bedwang houden, de goede gelegenheid zou wel komen.

Ook de aangrenzende kamer, waar sinjeur Proenen zich kleeedde, doorzocht ze helemaal. Ze stond versteld, dat twee mensen zo'n overdaad van kleren en opschik bij elkaar konden hebben. Als zij hier... neen, daar wilde ze nog niet aan denken voorlopig. 't Waren zware tijden, zei moeder Mina, men moest al blij zijn als men genoeg te eten had. En God bidden dat Hij 't gevaar wegnam dat iedere dag dichterbij kwam. Nou ja, gevaar zag zij voorlopig niet, ze zou ook wel zorgen dat er steeds eten was. En die belegering, wel, ze had lang genoeg in 't kamp van prins Parma geleefd om te weten dat de soldaten niet zo kwaad waren; ze dronken wel meer dan goed was, lachten veel en zongen 's avonds rare liedjes bij de kampvrouwen. Nee, voor die mensen zou ze helemaal niet bang zijn als ze ooit in de stad kwamen.

De stem van mevrouw Proenen riep haar naar beneden. 'Waar blijf je, Bella?'

Met haar liefste glimlach kwam ze de kamer in, zag meteen dat sinjeur Proenen en Nol er niet meer waren.

Mevrouw keek naar haar bedeesd glimlachend gezichtje. ‘Wat een lief, eenvoudig kind,’ dacht ze, ‘een beetje onhandig nog, maar dat zal wel beter worden.’

Als vanzelf sprongen haar gedachten opeens terug naar de tijd toen zijzelf zo jong was. Veertien, vijftien jaar. Die heerlijke tijd! Als een openbloeiende roos was ze, door iedereen bewonderd om haar mooi gezichtje, haar prachtige blonde vlechten, heel haar persoontje waaraan zo duidelijk uitkwam dat ze tot een rijk geslacht hoorde. Want eeuwenlange welgesteldheid, goede voeding, kleding en voorname omgang laten niet na, een bijzondere stempel op de mensen te drukken, ‘t Prinsesje’ werd ze toen liefkozend genoemd. Dat was lang geleden; nu was ze mevrouw Proenen, de vrouw van rijke Arnold, ze woonde in 't mooiste huis van Maastricht en koesterde zich in de jaloerse bewondering van de notabelen van de stad. Och, je kon niet eeuwig 't prinsesje blijven. Gelukkig waren haar kinderen haar volmaakt evenbeeld; Anna, een bijzondere schoonheid, getrouwd met de rijke jonge Suetendael; en Nol, meer lijkend op zijn vader, iets hooghartig, maar dat mocht een Proenen wel zijn. Hij was nu achttien, langzamerhand werd 't tijd hem in kennis te brengen met jonge meisjes uit de beste stand; Suetendael had nog een jonger zusje, wie weet? Als Nol bijtijds kennis kreeg met zo'n prinsesje, zou hij zijn plezier niet lager gaan zoeken. Daarbij moest ze weer heel even denken aan 't kind dat daar bescheiden bij de deur haar orders afwachtte. Wat een fijn, lief snuitje toch, een gelukkige uitzondering in de botte gezichten van 't werkend volk. Als haar Nol... nee, dat was te zot, haar jongen was te trots, te hoogmoedig om zich met zo'n deerntje in te laten.

‘Bella, zou je een boodschap voor me kunnen doen?’ vroeg ze.

Bella's ogen vonkten even, maar beleefd zei ze: ‘Ik denk 't wel, mevrouw.’

‘Ga dan naar mijn slager, in de vergulde koe, hier de hoek om en dan 't derde huis. Vraag om een goed stuk vlees. Voor ons heeft hij altijd nog wat goeds. Nu je moeder geen kippen meer heeft, moeten we iedere dag iets van de slager hebben. Kijk.’

Ze gaf haar een groot geldstuk. ‘Wat teveel is...’

‘Als 't maar genoeg is, mevrouw.’

‘O zeker, je houdt over.’

‘Ik zal mijn best doen,’ glimlachte ze.

Met haar mooie blauwe halsdoek om ging ze de straat op. Ziezo, ze hoefde niet eens iets te verzinnen om buiten te komen, ze werd gewoon gestuurd. Dat vlees kwam wel in orde. Al weken lang had ze om en in de Sint-Servaaskerk en 't kapittelhuis gezworven. In dat grote huis woonden vier en twintig kanunniken en wel honderd kapelaans. En verder hun bedienden. Al die mensen moesten eten en ze was overtuigd, gezien hun welvarend uiterlijk, dat ze nog steeds goed aten. Ze moest bij die voorraadkelders of keukens zien te komen. Dat was een hele studie, maar Bella had ervaring en nu zou ze daar haar slag slaan.

Ze ging de kerk binnen en knielde achterin in de buurt van een deur die al meer haar aandacht had getrokken door 't in en uitlopen van mensen, die blijkbaar bij de kerk hoorden. Ze was erachter gekomen dat van die plaats een gang onder 't zangkoor, dan onder de straat doorliep naar 't kapittelhuis en ze giste dat daar in 't koele ondergrondse deel van 't huis de voorraadkelders moesten zijn.

Nog even repeteerde ze 't verhaal dat ze zou opdissen wanneer ze op haar speurtocht iemand zou ontmoeten. Dan zou ze met een angstig gezicht zeggen dat haar mevrouw haar had uitgestuurd met de hond, een groot, ruig beest. Opeens was hij de kerk ingelopen en voordat ze hem kon grijpen, was hij door de deur achterin verdwenen. Nu moest ze hem zoeken, 't was een kostbare hond, ze zou niet graag zonder hem thuis komen. Neen, hulp bij 't zoeken moest ze niet hebben, 't beest luisterde alleen naar haar stem en... hij beet. En zo zou ze doordringen tot waar ze zeer waarschijnlijk haar slag kon slaan.

Op 't gunstige moment glipte ze door de deur, 't verhaaltje lag klaar in haar mond.

Ze stond voor een diepe trap, verlicht door 'n olielampje, beneden zag ze nog een lampje. Ze sloop de trap af, stond toen voor een onderaardse gang, die ook verlicht was. Ze aarzelde niet, liep door, kwam bij een deur die op een kier stond. Toen weer een gang, weer een deur. 't Was muisstil, ze luisterde, deed zachtjes de deur open. In een grote verlichte kelder lag vlees, worst, er stonden manden vol brood. Vliegenvlug graaide ze haar mand vol, sloop toen terug. In de kerk bleef ze nog even staan; om God te danken voor alles wat ze zomaar gevonden had. Toen spoedde ze zich naar huis.

Mevrouw keek verrast toen ze 't mooie vlees zag en vergat haar te vragen waar ze zolang gebleven was.

‘Uw slager had geen mooi vlees vandaag, ik heb dit bij een andere gehaald, een straat verder.’

‘Zo?’ verbaasde zich mevrouw, maar ze was te blij om daar verder over te vragen. ‘En 't geld terug, Bella?’

‘t Was net genoeg.’

‘Zo, zo, wordt 't zo duur? Nou ja, vandaag hebben we zeker genoeg. Morgen zien we wel weer.’

‘Welja,’ lachte Bella, ‘bij die slager kan ik nog wel eens terecht.’ Toen ging ze naar de keuken, haalde 't meegekregen geldstuk voor de dag en verstopte het onder in een kast, waar geen mens zou kijken. En in de boodschappenmand zat nog een brood en een worst, die ze zorgvuldig achter keukengerei verstopte. Tevreden wreef ze in haar handen: genoeg eten, een mooi geldstuk en ze woonde in 't rijkste huis van de hele stad.

Maar de zolder bleef haar de hele dag dreigen als een niet te ontlopen kwaad. Daar moest ze wat op vinden, ze wilde er niet meer slapen. En ze vond er wat op.

Toen ze naar bed moest, bleef ze op de zoldertrap zitten tot de heerschappen en Nol naar hun slaapkamer waren. Ze wachtte tot ze kon aannemen dat ze wel te bed zouden zijn en kwam toen heel zachtjes naar beneden. Ze wilde in een der kamers op de eerste verdieping slapen, daar zouden zeker wel bedden staan. Maar toen ze al op 't portaal stond, ging de deur van Nols kamer open en bij 't licht van zijn lampje zag ze hem staan. Ze schrok. ‘Ik dacht al dat ik wat hoorde,’ zei Nol.

Ze had haar leugen dadelijk klaar. ‘Nol,’ fluisterde ze, ‘ik weet niet of ik je lampet vanmorgen wel gevuld heb.’

Nol, die zijn ouders niet wilde storen, fluisterde terug:

‘Ga dan maar eens kijken.’

‘O, ik vergis me, ze is toch vol.’

‘Zo,’ zei Nol met een begrijpend lachje, ‘vergiste jij je, kleine leugenaarster?’

Even keek ze betrapt, toen lachte ze tegen hem. ‘Nol, ik... ik zal 't je maar zeggen, ik wil niet op die zolder slapen.’

‘Kwam je daarom naar beneden? Maar in de keuken is geen bed voor je?’

‘Neen, ik dacht...’ Ze wees in de richting van de andere kamers.

Toen keek ze hem vragend aan.

‘Wou jij in zo'n pronkbed slapen, brutale?’ Hij wees naar een deur naast die van zijn kamer. ‘Hier, dit kamertje kun je hebben, daar sliep onze kindermeid, toen we klein waren. Ik zal 't moeder morgen wel vertellen.’

‘O, dank je wel. Dan slaap ik naast jou, ha, ha! Wel te rusten, Nol.’

Zonder antwoord te geven, sloot Nol zijn deur. ‘Brutaal kind,’ dacht hij.

7

In de oude kronieken van Maastricht staat de winter van 1578-79 als bijzonder nat en stormachtig opgetekend. Het was een woekeren met het korte daglicht, een voortdurend trotseren van regen en wind. Vloeken noch gebeden konden daar enige verbetering in brengen. Tot aan hun knieën in de modder stonden de delvers in de grachten te werken en in doornatte kleren oefenden de soldaten met musketten, kanonnen, hand- en voetbogen. 't Was een schrale troost dat de Spanjaard hetzelfde ongemak moest doorstaan terwijl hij bovendien slechts over tenten beschikte ter beschutting tegen 't ruwe weer.

Nu wist zelfs de meest optimistische Maastrichtenaar dat Parma met zijn ontzaglijk leger naderde. Boeren uit de omtrek, overtuigd dat hun hoeven en hun hele bezit zou vernield worden, kwamen asiel vragen in de stad. Waren 't nog alleen de boeren geweest, die konden helpen en in geval van belegering de bezetting aanvullen. Want met een dorsvlegel of een zeis kun je ook een Spanjool neerslaan. Maar ze brachten hun vrouwen en kinderen mee! Het werd een probleem om die allen onderdak te geven. Ten slotte werden de kloosters gedwongen hun deuren voor hen te openen en ze te herbergen.

Iedere verdachte werd de stad uitgewezen en de poorten kregen versterkte bezetting.

Dagelijks kwamen berichten binnen over 't naderend Spaanse leger. In 't noorden zo goed als in 't zuiden werden troepen gesignaleerd met alles wat daarbij hoorde. Met de dag nam de zekerheid toe dat 't spoedig menens zou zijn. Het stadsbestuur zond de ene alarmbrief na de andere naar de prins van Oranje om hulp. Steeds was 't antwoord vol beloften, maar er kwam niet één soldaat. De Maastrichtenaren waren op hun eigen krachten aangewezen, op de zelfverdediging waarop ze nog geen jaar geleden zo gepocht hadden met een overtuigd kloppen op de borst: Wij? Wij verdedigen onszelf! En dat 'zelf' bestond uit 1200 soldaten, 400 slecht geoefende leden van de 23 ambachten, plus

een handvol eigenwijze linkse boeren uit de omtrek. 't Spaanse leger was als een zee van ruiters en voetknechten, aangevoerd door de knapste officieren van die tijd, met aan 't hoofd de geniale Parma.

De Maastrichtenaren vertrouwden op hun sterke wallen en torens, hun grachten en poorten, en realiseerden zich niet dat niet de wallen een vesting beschermen maar de mannen die deze wallen verdedigen. De bezetting was te gering; het gebrek aan weerbare mannen moest vergoed worden door kunde en heldenmoed. Daar zou 't niet aan ontbreken. Maar Parma was als een bloedhond: wanneer hij een prooi vasthad, liet hij niet af voor ze verscheurd was.

Het stadsbestuur liet levensmiddelen opstapelen, er werd geen bier meer gebrouwen, mout en graan moesten voor brood bewaard blijven. Het voorradige slachtvee, het meel, alles wat eetbaar was, werd geregistreerd. Tenslotte werd huis na huis onderzocht op levensmiddelen en moesten de mensen onder eed opgeven uit hoeveel monden 't gezin bestond. Alle koper en lood werd opgeëist en er kwam nieuw geld in omloop dat iedereen verplicht was aan te nemen.

Eind februari klaarde de hemel wat op, maar dit gaf 't tegendeel van verademing, want nu sloeg de angst eerst goed om zich heen: de dagen werden langer, de grond droger, ieder ogenblik kon 't gebeuren dat de stad werd ingesloten.

Tapijn bewaarde zijn kalmte, hij had bovenmenselijk werk verricht, hij was overtuigd dat hij niet meer had kunnen doen. Met Manzano controleerde hij dagelijks de vestingwerken en de oefeningen van de soldaten, waarbij hij aan Manzano's kritiek merkte, dat deze een begaafd legerleider was.

Herhaaldelijk beklommen ze de hoge trappen van 't Dinghuis en spiedden vanaf 't daktorentje de omtrek af. Want Manzano kon door zijn uitzonderlijke ogen Tapijn inlichten indien er iets viel waar te nemen in de omtrek.

Op een dag, 't was de eerste maart, toen ze daar weer stonden, hoorden ze achter zich iemand hijgend de laatste trap bestijgen. Ze keken om en zagen 't sterk vermagerde gezicht van burgemeester Van Daelen in 't deurgat.

‘Zo, zo,’ hijgde van Daelen op gemaakt luchtige toon, ‘ben ik vandaag niet alleen om eens rond te kijken? 't Weer is zo aardig

opgeklaard, men zou al heel ver kunnen zien hier. Als er wat te zien viel. Om de waarheid te zeggen, ik zie, zover mijn ogen reiken, slechts een oplevend lentelandschap.'

Manzano had een tijdlang in noordelijke richting staan kijken. Hij keerde zich om: 'Er valt, geloof ik, heel wat te zien vandaag, heer burgemeester.' Van Daelen schrok: die vervloekte Spanjool kon nooit anders dan hem doen schrikken. Had hij niet genoeg te verwerken? Al die voorbarige opwinding! Hij zou er nog gek van worden.

'Van Daelen is ziek,' dacht Tapijn, toen hij hem had aangekeken.

'Misschien wel ziek van angst. Daar is geen remedie voor.'

Manzano wees in noordelijke richting: 'Sinjeur Tapijn, wat is dat daarginds, die bomenpartij? Een dorp?'

'Dat? Dat zijn inderdaad bomen; ze staan rond 't kasteel Petersheim, de woning van de graaf van Mérode.'

Manzano knikte: 'ja, ja, ik zie er duidelijk torens bovenuit steken.'

'Dat is kras, zulke ogen! Ik zie nauwelijks dat die donkere plek bomen moeten zijn,' zei Van Daelen op een toon of hij de ander niet geloofde.

'O, ik zie nog meer,' vulde Manzano aan. 'Op de hoogste toren staat een banier.'

Tapijn lachte: 'De havik ziet scherp,' dacht hij.

'Dat is meer dan kras!' riep Van Daelen en wilde lachen. 'Als ik wist welke kleuren de Mérode voert, zou ik met u kunnen wedden dat...'

't Zijn in geen geval de kleuren van de Mérode,' zei Manzano beslist.

'Hoe weet u dat?'

'Omdat het de kleuren zijn van... Parma.'

Van schrik grepen de twee anderen de borstwering vast, hun ogen stonden star in hun plotseling verbleekte gezichten. Van Daelen had moeite om overeind te blijven.

'Vergist u zich niet?' hijgde hij hees, 'op zó'n afstand?'

'Ik ken Parma's banier. Hij heeft daar blijkbaar zijn hoofdkwartier gevestigd.'

'Jamaar, Petersheim is van wallen en grachten voorzien, 't is om zo te zeggen een kleine vesting. We zouden toch iets moeten gemerkt hebben; eergisteren waren we nog hierboven.'

Manzano lachte medelijdend. ‘Zó'n kriel kasteeltje? Dat heeft Parma in een paar uur in handen. Ik dacht wel dat hij met zoiets zou beginnen. Hij heeft last van reumatiek, een familie kwaal, lastig voor een veldheer. 't Leven in 't open veld, vooral in de winter, bekommt hem slecht. Hij zal daarginder goed laten stoken, warmte geneest hem. Trouwens, ik zie ginder, heel ver, een tentenkamp. Hij komt!’

‘Heer God, sta ons bij,’ hijgde Van Daelen. Die man moest sperwersogen hebben. Of 't was een duivelse bedrieger, maar hij geloofde toch 't eerste en keek met hevig kloppend hart naar die magere, bleke kop, met de grote, smalle neus, de vastberaden mond van een die zeker wist, en de donkere, als 't ware spitse, ogen.’

‘Zou er geen ontkomen meer zijn, sinjeur Manzano?’

Manzano schudde 't hoofd, de anderen zagen hoe ook hij allesbehalve op zijn gemak was.

Tapijn keerde zich met een ruk om naar de trap. ‘We moeten maatregelen nemen,’ zei hij, ‘het spel gaat beginnen. Och, bedenk dat Parma niet de eerste zou zijn, die zijn neus stootte aan de Maastrichtse wallen.’

Manzano's ogen vonkten opeens instemmend: ‘We zullen hem wel krijgen,’ zei hij bemoedigend.

Ze gingen naar beneden en bedachten elk voor zich wat hun nu 't eerst te doen stond.

Op de eerste verdieping stond de deur van Tapijns werkkamer aan. Van Daelen, die vooruit liep, duwde ze verder open, wankelde naar binnen en plofte in een zetel neer. De anderen volgden en keken verbaasd naar zijn vaalbleek gezicht met gesloten ogen en hijgende mond.

‘Wat is er Jan?’ vroeg Tapijn bezorgd, alhoewel hij overtuigd was dat 't een plotselinge angstaanval was, die zijn vriend benauwde.

Van Daelens ogen openden zich een beetje, maar hij was niet in staat Tapijn aan te kijken. Zijn hand ging omhoog over zijn borst. ‘Hier, Bas, zo benauwd.’

Manzano had een kruik gegrepen, schonk een beker water in.

‘Drink eens, sinjeur, dat zal u goed doen.’

Van Daelen nam de beker in zijn bevende hand, dronk.

‘Dank u.’ Toen vielen zijn ogen weer dicht. Maar 't scheen toch

dat hij een beetje bijkwam. ‘Laat me maar alleen,’ fluisterde hij; ‘t gaat wel over. 't Is hier,’ zei hij en wees op zijn borst; ‘misschien mijn maag. Of mijn hart. Ik weet 't niet. Ga maar... er is zoveel te doen, nietwaar?’

‘Ja, dat is wel zo, maar we laten je zo niet zitten.’

‘Gerust! Zijn ogen gingen nu wijd open en Tapijn meende dat 't inderdaad beter ging. ‘Ik ga zometeen naar huis, misschien dat eten me wel helemaal beter maakt.’

‘Zullen we je brengen?’

‘Nee, nee, ga gerust weg. Ik kom wel. Tot morgen.’

Hij hief zijn hand op ten afscheid.

Manzano stond al aan de deur. ‘Nu, goed dan, Jan,’ zei Tapijn.

‘En houd je kalm vandaag. Er is nog nergens haast bij.’

Van Daelen knikte. De deur viel achter hen dicht.

De volgende morgen vond Tapijn zijn vriend nóg in de stoel. Hij was dood.

Toen hij van de schok bekomen was, zei hij tegen Manzano: ‘Hij zal God eeuwig danken dat hij de belegering niet hoefde mee te maken.’

Hij zond bericht naar Van Daelens huis, naar 't gemeentebestuur, opdat er voor een passende begrafenis kon gezorgd worden.

De mensen hadden weinig belangstelling voor 't sterfgeval, waar anders 't hele stadsbestuur, alle gilden en ook de kerkbesturen bij te pas zouden zijn gekomen, om de begrafenis zo plechtig mogelijk te doen zijn. Burgemeester Van Daelen werd begraven als een gewoon burger, met alleen zijn naaste bloedverwanten om 't graf. Er waren die dag wel andere dingen, die de burgerij beroerden. 't Was marktdag. Dat betekende dat de boeren en boerinnen uit de omtrek, die koppig op hun hoeve waren gebleven, met hun koopwaar naar de stad waren gekomen en zich, als altijd, een plaatsje op de markt hadden gezocht om hun eieren, groenten, boter, kippen en konijnen tegen de nu sterk verhoogde prijzen te verkopen. De spanning waarin de Maastrichtenaren leefden, zou wel een reden zijn om die hoge prijzen nog op te voeren. Ook waren er nog marskramers die hun aanlokkelijke waar eveneens tegen verhoogde prijs aanboden. 't Was heel druk op de markt, want de nieuwsgierige boerinnen waren met hun mannen meegekomen om een kijkje te nemen bij de stadsmensen

die zich zo benauwd maakten om de Spanjolen, die immers al jaren door 't land heen en weer trokken. Naar hun mening zouden ze zich wel wachten om zo'n sterke stad aan te vallen. Je moest maar eens die hoge, dikke muren, die grachten en poorten bekijken, dan wist je wel dat Maastricht onneembaar was. Ze hadden zelfs hun kinderen meegenomen om 't plezier te verhogen.

De burgers spoedden zich naar de markt zo gauw de torenklok het koopuur had bekend gemaakt. 't Was zó druk, dat ze slechts schuifelend langs de honderden kraampjes vooruit kwamen. Iedereen kocht wat hij bemachtigen en betalen kon.

Bella wrong zich met haar hengselmand tussen de kopers door. Ze was dikker en groter geworden in de afgelopen winter en haar ogen glansden als nooit te voren. De eerste voorjaarszon aan de hoge blauwe hemel - zo blauw als haar omslagdoek - gaf al warmte; haar wangen gloeiden, ze lachte voor zich heen; als er ruimte was geweest, zou ze meer gedanst dan gelopen hebben; ze voelde zich volmaakt gelukkig. Onder in haar mand lag 't geld dat mevrouw Proenen haar had meegegeven en dat ze onaangeroerd mee terug zou nemen om haar spaarpot in de keukenkast te spekken. Bella hoefde geen geld om met een volle mand thuis te komen. Ze zag zelfs kans om meer mee te brengen dan het bestelde. Voor haar altijd hongerige maag. En voor Nol. Die had wel wat extra's nodig, sinds hij dag-in dag-uit moest werken en oefenen met de soldaten. Arme Nol, werken lag hem net zo min als haar, ze waren beiden geschapen om zonder vermoeienissen door 't leven te gaan, zij met Nol, samen. Hij was een heerlijke man, ondanks, misschien juist door zijn deftige hooghartigheid waarmee hij haar naar beneden drukte, in de laagte, bij de burgers waar ze thuishoorde. Die houding was voor haar juist een prikkel om te trachten dichterbij hem te komen, 't hield haar in een voortdurende spanning, ze voelde het als iets dat ze moest overwinnen. Vooral als hij in 't bijzijn van zijn ouders iets tegen haar zei, trof haar zijn hooghartige gebiedende toon als een vernedering, al begreep ze dat hij juist dan met opzet zo deed. Gelukkig was hij vriendelijker als ze hem 's avonds allerlei etenswaar op zijn kamer bracht, al kreeg ze dan nauwelijks een bedankje. Ze verdroeg alles geduldig, vast overtuigd dat hij wel zou veranderen, later, als deze ongelukkige

tijd maar eerst voorbij was. Ze droomde zelfs heerlijke dingen voor later! Dat ze met hem in dat grote Proenenhuis woonde, als man en vrouw. Prachtige kleren zou ze hebben. En goud om haar hals, haar polsen! Schitterende ringen aan al haar vingers. Knechts en meiden die voor haar zouden werken. Alle dagen 't fijnste eten uit zilveren schalen. Wijn! Maar bovenal: Nol! dag en nacht Nol, zonder ophouden. Voorlopig moest ze wachten tot ze wat groter en mooier was; die tijd kwam wel en dan zou hij zeker bezwijken voor haar schoonheid.

Nu moest ze maar eens rondneuzen naar wat ze 't beste voor hem kon meebrengen. De boeren konden zulke heerlijke honingkoeken bakken. Ja, die moest ze hem vanavond als verrassing kunnen geven.

Ze schuifelde mee met de menigte, wrong zich tussen kopende groepjes en bliksemsvlug grepen haar geofende vingers wat van haar gading was.

Flugger dan ze verwacht had, was haar mand vol. De koeken voor Nol en haar, lagen bovenop om niet te breken. Mevrouw Proenen zou tevreden zijn, ze had al de boodschappen. En als straks alles was thuisgebracht, ging ze nog om vlees naar de Sint-Servaaskerk.

Dat was nu heel wat eenvoudiger geworden dan de eerste keer. Ze had er een handlanger gekregen die zomaar op haar weg was gestuurd. Ze moest lachen als ze eraan dacht. Toen ze daar voor de tweede keer in de kerk zat, vlak bij de toegangsdeur naar de trappen en gangen van 't kapittelhuis, was een jongeman in 't zwart bij haar gekomen en had gevraagd waarom ze zo achteraan in de kerk zat, er was vooraan plaats in overvloed, zelfs tot dicht bij 't altaar. Bella had hem eens aangekeken: een lelijk bleek gezicht met een druipneus en kleine schele varkensogen, waarin duidelijk begeerte loenste. Ze kende dat soort kijken en vertoonde onmiddellijk haar charmerende glimlach. ‘Omdat door deze deur zo'n heerlijke etenslucht komt als ze opengaat.’

‘Dat is kras,’ zei hij, ‘ik ruik niets en ik ga vaak genoeg door die gangen.’

‘Omdat jij geen honger hebt, zoals ik, en zoals wij allemaal thuis, mijn vader, mijn moeder, mijn zeven broertjes en zusjes.’

‘Hebben jullie geen eten?’

‘Nee. En hier kan ik de overvloed ruiken. Alleen maar ruiken,

daar doe ik 't dan mee voor vandaag.. Wie ben jij?' liet ze er onmiddellijk op volgen en wees naar zijn zwarte kleren. 'De koster?'

'Nee, zijn zoon Jozef; ik help vader. Over een poosje word ik ook koster. Dan kan ik trouwen.' Hij keek haar daarbij zo zelfverzekerd aan, dat ze onmiddellijk haar conclusie trok en hem aanmoedigend in de ogen keek. Maar haar gezichtje zakte weer dadelijk af en met een pruilmondje zuchtte ze: 'De ene mens heeft alles, de andere niets.' Toen keek ze weer naar de deur waar de vermeende geuren uit doordrongen.

Hij stond weifelend met zijn handen over zijn borst te wrijven. 'Hoe heet je?' vroeg hij.

'Bella. En jij heet Jozef,' zei ze aanmoedigend.

'Zo... Bella... is dat je naam? Ik... kan misschien wel wat voor je doen.'

'Wat dan, Jozef?'

'Kom mee.' Hij trok de deur open en duwde haar de gang in. Zijn stem kwam fluisterend aan haar oor en zijn handen schoven om haar middel. Ze weerde hem af. 'Niet doen, Jozef, zo voor de eerste keer,' liet ze er belovend op volgen. 'Ruik je nu dat verse brood niet? En 't gebraad?'

'Blijf hier in deze hoek staan; ik haal wat voor je. Wat wil je graag hebben, Bella lief?'

'Ossevlees, Jozef, een flink stuk, we zijn met zovelen.'

'En wat nog?'

'O, dat is wel voldoende voor vandaag?'

'Geen brood?'

'Nee, nee, dat zou teveel worden. Een andere keer.'

'En wat krijgt Jozef?'

'Daar zal ik over nadenken terwijl je weg bent.'

'O Bella, lieve meid!' Hij drukte zijn mond op haar wang en verdween in de donkere gang naar de keuken en provisiekelders van 't kapittelhuis. Bella veegde haar wang af. Zo'n onsmakelijke druipneus! Ze kon ervan spugen. Maar ze moest toch vlees hebben, Nol mocht niets te kort komen.

En zo ging Bella om de andere dag naar de kerk en knielde devoot neer, tot Jozef haar de donkere gang binnenriep en haar mand vulde.

Nu stond ze op de markt in de mensendrukke met haar volle

mand. De zon scheen heerlijk warm op haar hoofd en schouders. O, 't leven was de moeite waard, ze had alles wat ze kon begeren en de verwachting van nog veel meer geluk. Als Nol en zij...

Opeens was 't of iets als een rilling door de mensenmassa ging, de rustig schuifelende voetenbeweging horte; toen leek 't alsof een geweldige wind over hen heen kwam die hen tot groepen samenjoeg. Er klonk onrustig, jachtig geroep, geschreeuw. De boeren achter hun stalletjes begonnen plotseling hun koopwaar in de hondenkarren achter hen te gooien om zo gauw mogelijk te kunnen vertrekken. Bella hoorde aan alle kanten schreeuwen en zag gestrekte armen die wezen in de richting van de Boschpoort. Ze ging op een lege kist staan om te zien wat er aan de hand was. Daar zag ze duidelijk dat vele mensen schreeuwend en druk gebarend zich weg haastten. Ze grepen hun kinderen links en rechts bij elkaar. Anderen bleven staan, wijdgebarend en schreeuwend met een plotselinge schrik in de ogen. Uit de richting van de Boschpoort kwamen mensen aanhollen, de armen als om hulp roepend in de hoogte, de monden wijdopen van schrik, schreeuwend en met verbijsterde ogen. Uit de Muntstraat holden hele troepen soldaten, ze hadden hun leren borstkleding aan en helmen op 't hoofd; in de looppas stormden ze naar 't noorden, naar de Boschpoort.

Bella begon te begrijpen wat er aan de hand was, en opeens kreeg ze zekerheid. Want de klokken van de kerken begonnen te luiden, de een na de ander, tot ze samen een vloed van ijzingwekkende geluiden over de stad uitstortten.

Parma had 't sein gegeven om de stad in te sluiten! Geen muis kon er meer uit. De poorten waren dichtgegooid, de bezetting betrok de wallen.

Tapijn op zijn hoog paard, rende door 't onthutste koopvolk naar de Boschpoort waar hij de eerste aanval verwachtte.

Bella zag hem voorbijstuiven, blootshoofds, met als enige bescherming een leren borstkleding; in zijn hand blonk een kort zwaard. Achter hem draafde Manzano. Ze schreeuwden iets tegen elkaar.

De boeren die naar huis hadden gewild, kwamen weer terug: de poorten waren gesloten, gingen niet meer open.

En zo moest de stad behalve haar eigen burgers ook nog een

heel volk van boeren de kost geven, zolang de belegering zou duren.

Het was Parma's taktiek om een vesting in te sluiten op een moment dat er veel volk binnen de muren was, bij een kermis, een bedevaart, of een markt. Bovendien had hij uit Keulen het verontrustende bericht gekregen dat de vredesonderhandelingen daar een ernstig karakter begonnen aan te nemen. Daarom moest hij voortmaken, want hij wilde, kost wat kost, de verovering van Maastricht als een waardevolle trofee in koning Filips hand leggen; het zou een hoge troef zijn bij de onderhandelingen in Keulen.

Het jaargetij leende zich uitstekend voor een belegering, de winterregens waren voorbij, 't werd warmer, de dagen lengden. Het Spaanse krijgsvolk dat maandenlang kou en ontbering had moeten verdragen in 't open veld, hunkerde naar gevecht. En naar buit: Maastricht was een rijke stad, waar schatten lagen opgestapeld. Want al was de wol- en leerindustrie de laatste jaren achteruitgegaan, het verdiende geld lag er in klinkende munt, in gouden sieraden, veel zilver en kostbaarheden die geld opbrachten. Dat alles was voor de veroveraars.

Bella sprong van haar kist, ze dacht aan Nol. Nu moest ook hij naar de wallen met zijn musket. Arme Nol, ze zou voor hem bidden, dat hij 't niet te zwaar zou hebben en vooral niet zou worden gewond. Aan iets ergers wilde ze zelfs niet denken. Dat gebeurde niet, o neen, Nol en zij waren bestemd voor elkaar, later zouden ze samen in 't Proenenhuis wonen. Als vooreerst de belegering maar achter de rug was. Als... Son Altesse maar niet zoveel krijgsvolk had, en zoveel kanonnen en paarden en wat niet al. Son Altesse was een machtig heer. En een slimmerik, dat had ze vaak genoeg horen vertellen. 't Zou toch beter zijn als hij de stad niet innam, bedacht ze kinderlijk, dan bleef alles als voorheen, dan werd 't voor haar ook makkelijker. O, ze ging bidden, veel bidden, dat 't gauw uit zou zijn met die belegering en dat met Nol niets zou gebeuren en hij zich niet hoefde te vermoeien.

Op de markt werd 't leeg, iedereen holde naar huis. 'Dan ga ik ook maar,' besloot Bella.

8

Het was de Spaanse cavalerie onder Octavio Gonzaga, die zich 't eerst voor de muren van Maastricht had vertoond, en de stad had gedwongen haar poorten te sluiten, ook voor al de buitenmensen die zich op dat moment binnen haar muren bevonden. Weldra volgde artillerie en voetvolk, zodat in een paar dagen tijd Maastricht en de voorstad Wijk omsingeld waren.

Vanuit de hoge kijkposten in kerktorens en op 't Dinghuis, zagen Tapijn en Manzano hoe de Spanjaarden ten noorden en ten zuiden van de stad een schipbrug over de Maas maakten, zodat ze verbinding hadden tussen de oevers.

‘Precies, zoals ik verwachtte,’ zei Manzano tegen Tapijn. ‘En onze kanonnen reiken niet ver genoeg, om ze te vernielen.’

‘Nee, maar als we een schip met kruit gevuld de Maas laten afdrijven, botst het tegen de noordelijke brug, en dan...’

‘t Is te proberen, maar geloof gerust dat ze de schade gauw zullen hersteld hebben. En dan: 't vraagt heel wat kruit, en daar moeten we zuinig op zijn. Ik verwacht een langdurige belegering.’

Tapijn zette echter zijn wil door en toen de bruggen klaar waren, dreef 's nachts 't eerste kruitschip de Maas af. Er gebeurde echter niets, zelfs geen voortijdige ontploffing; de Spanjaarden hadden de schuit bijtijds weten te onderscheppen.

‘Een slecht begin,’ dacht Tapijn, maar verzweeg zijn teleurstelling, ‘we zullen dit spelletje maar staken, omwille van ons kostbaar kruit.’

Begin april was de stad geheel omsingeld en kon de aanval beginnen. Parma had zijn leger in tweeën gedeeld. Kolonel Mondragon lag op de rechteroever en moest Wijk aanvallen. Parma zelf was op de linkeroever; hij hield voorlopig zijn hoofdkwartier op 't kasteel Petersheim.

Hij had in een paar dagen tijd zes enorme forten van aarde doen opbouwen, voorzien van borstwering en omgeven door een diepe gracht; één bij de Hunneberg waar de Jeker de stad

bereikt, één voor de Tongerse Poort, één voor 't bastion van Sint-Servaas, één bij de Boschpoort en twee aan de rechteroever om Wijk te bedreigen. Ze waren zo groot dat ze elk een paar compagnies konden bevatten en veel artillerie. Duizenden mannen hadden eraan gewerkt.

De eerste kanonnade barstte los bij de Brusselse Poort. Tapijn antwoordde even fel. Hij deed zelfs uitvallen, 's nachts en overdag, wat de Spanjaarden een niet geringe dunk gaf van de sterkte der bezetting en de moed der Maastrichtenaren.

Montesdoca adviseerde, de grote aanval te richten op de Boschpoort. Berlaymont oordeelde 't terrein daar ongeschikt voor 't geval 't ging regenen, waardoor de grond drassig zou worden, hij vond de Tongerse Poort een beter doel. Er was daar een bastion, een oude toren, en de wallen vormden er een hoek. Indien de uitspringende hoek van het bastion en een klein deel van de toren in elkaar stortten, zou door de vallende stenen de gracht voldoende gevuld zijn om tot de directe aanval over te gaan.

Parma kwam zelf van Petersheim om toe te zien hoe deze onderneming vorderde.

De 25e begon het bombardement, dat twee dagen duurde. Duizenden kanonskogels van groot kaliber beukten de wallen en torens. Een deel van de muur stortte in, maar de bres was onvoldoende. En ze zagen door de opening dat achter de wallen een sterke tweede wal van aarde was opgeworpen, waarin hun kogels verdwenen zonder schade te doen.

Parma begreep dat dit punt te sterk was en gaf bevel om toch bij de Boschpoort te beginnen alhoewel ze de Tongerse Poort niet met rust lieten.

Mansvelt liet twintig kanonnen bij de Commanderie van Sint-Antonius aan de Boschpoort en tien aan de overkant van de Maas in gereedheid brengen.

Nu werd het een meten van elkaars krachten en listen. Want Tapijn had geniale vondsten om de vijand terug te drijven.

De Spanjaarden groeven een mijngang die tegenover de Tongerse poort eindigde. Vandaar werd onder de stadsgracht doorgegraven tot onder 't sterke ravelijn dat voor de poort lag. Parma liet in die kelder een flinke hoeveelheid kruit leggen die door een lont op grote afstand kon ontstoken worden. De ontploffing ver-

nielde een deel van het bastion. Toen dachten de Spanjaarden zich van de poort meester te kunnen maken. Maar ze stonden voor een nieuwe verschansing vanwaar ze door aanhoudend schieten werden tegengehouden. Er ontstond een hevig gevecht van man tegen man. Tapijn overwon glansrijk en maakte veel gevangenen.

Aan de Boschpoort vorderde Mansfelt maar langzaam, de grond was er door de vele regens drassig, zodat eerst greppels moesten gegraven worden om 't water af te voeren, wat veel tijd kostte. Parma zou geduldig hebben gewacht indien er niet bericht was gekomen dat de vredesonderhandelingen in Keulen vorderden. Daarom besloot hij tot een massale aanval. Alles werd in haast klaargemaakt. De loopgraven liepen tot de stadsgrachten, de mijnen waren klaar om te ontploffen, de artillerie stond in positie, de soldaten waren klaar, de priesters namen de biecht af, de chirurgijns en barbiers zorgden voor ligstroom en verband. Toen 't nog schemerde die morgen, begonnen vijftig kanonnen hun kogels af te schieten. Verscheidene kolonnes stonden gereed om de muren te beklimmen. Onder de aanvoerders was Fabio Farnese, een neef van Parma, op wie hij bijzonder gesteld was.

Voor de Tongerse poort lag de elite der Spaanse aanvallers onder Hernando van Toledo.

Bij elkaar telde de aanval tienduizend man. De bezetting daarentegen bestond uit twaalfhonderd soldaten, drie duizend slechtgeofende burgers en wat boeren.

Tapijn had het werk verdeeld. Een groep boeren met dorsvlegels en pieken moest aan 't gevecht meehelpen. Grijsaards en vrouwen brachten 't eten en drinken naar de wallen. Ook werden vrouwen aangewezen om manden met aarde te vullen waarmee de bressen moesten gedicht worden. Zij werkten zelfs in de mijngangen, waren op de wallen om stenen, kokend water en balken op de Spanjaarden te gooien. Zelfs de kanunniken, kapelaans en kloosterlingen hadden hun habijt omgeslagen en werkten mee.

Bij de Boschpoort waren de voorbereidselen eindelijk klaar, de grond was droog, de kanonnen hadden genoeg vernield om een beklimming van de wal te wagen. Maar de aanval werd slecht geleid en de bres was te smal. Er ontstond een grote verwarring, ze konden noch vóór- noch achteruit, zodat de Maastrichtenaren

met pieken, musketvuur, stenen, de boeren met hun dorsvlegels, de vrouwen met brandende hoepels, grote verliezen toebrachten. Bovendien had Tapijn daar kanonnen staan op punten waar ze niet verwacht werden, op oude vervallen torens zonder spits die hij met aarde had doen vullen. Toen de verwarring haar hoogtepunt bereikte, begonnen deze kanonnen in de flank te schieten en veroorzaakten een ware slachting. De bloem van 't Spaanse leger sneuvelde hier.

De aanval bij de Tongerse poort had evenmin succes. Duitsers en Walen bestormden de toren, waarvan de top vernield was. Maar de schade was hersteld, er stonden kanonnen en musketiers. De ontvangst was zo vernietigend dat de vijand afdeinsde.

Parma, woedend over de tegenslag, stelde zichzelf aan 't hoofd van de bestormers, om 't eerst in de stad te zijn. Slechts met moeite werd hij tegengehouden. De nederlaag was volkomen.

Er waren tweehonderdvijftig officieren gesneuveld en vier honderd gewond. In totaal verloor Parma bij deze aanval tweeduizend man aan gesneuvelden. Onder hen was ook zijn neef Fabio Farnese. Hij was buiten zichzelf van schaamte en woede.

De mislukking was in hoofdzaak te wijten aan de onbezonnen haast die werd aangewend onder pressie van de vredesonderhandelingen in Keulen.

De soldaten begonnen de moed te verliezen en onder de aanvoeders groeide de mening dat de inname een onmogelijkheid was.

De eerste die de nederlaag te boven kwam, was Parma zelf. Hij legde in de krijgsraad uit dat de verovering beslist noodzakelijk was teneinde het pas onderworpen Walenvolk niet opnieuw te verliezen en de vredesonderhandelingen ten gunste van de koning te doen verlopen.

En zo werd besloten, door te zetten.

In 't grote Proenenhuis was 't stil, heel stil. Mevrouw zat bijna altijd alleen. Het schieten van de kanonnen maakte haar zo angstig dat ze zich voor niets ter wereld buitenshuis waagde. Ze had voor zover mogelijk haar oude levenswijze volgehouden. Er waren geen bedienden meer die 't huis schoonhielden en voor haar tafel zorgden, maar ze hield zich alsof ze daar geen hinder van had en zat onverstoord te naaien en te borduren als voor-

heen. Aan 't kind Bella had ze heel weinig, die was als een luie poes die er slechts op loerde, de straat op te komen en dan uren wegbleef. Soms leverde dat een stuk vlees of een brood op, maar de laatste dagen niet, ze moesten 't stellen met wat iedereen kreeg, en dat werd met de dag minder.

Ze keek wel eens in de spiegel, om te zien hoezeer ze vermagerde en vroeg zich af, hoelang ze 't nog vol konden houden. Zo'n krankzinnigheid ook, hun stad te laten belegeren! Waarom Parma niet de sleutels overhandigd? Maakte 't verschil, of ze door een Spanjaard of door een Hollander bestuurd werden? Moest daar zoveel ellende voor doorstaan worden? En de angst! Ze durfde 't huis niet uit, al dreigde op straat geen direct gevaar, ze wilde geen mensen zien, geen soldaten, geen gezichten waar zorg en angst op stonden; ze kwam zelfs niet achter in haar tuin, waar de appelbomen nu moesten bloeien en de zomer groen en bloemen had gebracht. Dag-in dag-uit zat ze in haar stoel en prikte haar naald in 't goed. Ze hoorde in de verte 't kanongegrom, ze hoorde soms mannen met harde laarzen door de straat rennen, bevelen schreeuwen. En de mensen die niet meewerkten, gingen in processie door de straten, achter de Noodkist, 't schrijn dat de relikwieën van hun stadspatroon Sint-Servaas bevatte, en baden en zongen en smeekten. Dat had Bella haar verteld. Maar zij bleef in huis, ze wilde niets te maken hebben met die zelfaangehaalde ellende, ze wachtte tot alles voorbij was en ze weer haar oude leven kon hervatten, met de nodige bediening, een goed voorziene tafel, en mensen om haar heen met tevreden gezichten.

De enige die net zo dacht als zij, was haar zoon Nol. Haar man had, nu de nood in de stad steeg, zijn masker van stijve ongenaakbare deftigheid afgelegd, en als een rechtschapen burger zijn diensten aangeboden bij de heren burgemeesters. Nu was hij de hele dag op de been om bevelen over te brengen. Wanneer zijn grote imponerende gestalte zich vertoonde met een schriftelijk bevel in de hand, was iedereen zo wijs te gehoorzamen uit vrees voor lijfelijke straffen. Er was weldra niet één bakker meer die weigerde het meer dan slechte meel te gebruiken en niemand weigerde het nieuwe noodgeld in ontvangst te nemen. Hij vervulde star de taak die hij op zich genomen had; hij was niet geestdriftig, daarvoor had hij een te gesloten karakter, hij deed

afgemeten zijn plicht en klaagde ook nooit over het steeds slechtere en mindere eten.

Alleen haar dochter Anneke had de dwaze bezetenheid van de meeste Maastrichtenaren. Dat kwam natuurlijk door haar man, Suetendael, een echte Oranje-aanbidder. Hun dwaasheid ging zelfs zover, dat ze beiden als gewone grondwerkers meehielpen, bij 't opwerpen van verschansingen. 't Was ongehoord! Háár dochter! Een prinsesje, net als zij in haar jonge tijd was geweest. De jonge Nol Proenen was zonder meer opgeroepen om te helpen. 't Had hem moeite gekost om 't klaar te spelen dat hij geen grondwerk en dergelijke karweien hoefde te doen. Hij had instructies gekregen hoe hij met een musket moest omgaan, de praktijk zou hem verder bekwamen.

Nu stond hij op de wallen, wat haar angstige zorgen dag en nacht gaande hield. 't Was geen leven voor zo'n zachtgeaarde jongen. Aan de mogelijkheid van sneuvelen of gewond worden, wilde ze niet denken. Ze zag wel aan zijn gezicht, de enkele keer dat hij thuiskwam, dat hij er allang genoeg van had. Neen, hij was niet zo verbeterd op de Spanjolen dat hij ze ten koste van zijn leven van de muren zou slaan. 't Was hem, evenals haar, onverschillig wie over de stad regeerde, een Spanjaard of een Hollander; onder beider bestuur was gemak en ongemak. Dat lag voor een groot deel aan de inwoners zelf. Nu haatten ze weer alles wat Spaans was, straks zouden ze tegen de Hollanders zijn. Als 't aan haar en haar zoon lag, gingen de poorten onmiddellijk open en kon Parma binnentrekken. Dan kwam er weer rust. En eten, en al 't gerief dat ze zo nodig hadden. Nu moest die arme jongen dag-in dag-uit op de wallen zijn, in regen en wind, zelfs 's nachts. Ze geboden hem te schieten op mensen die hem nooit enig kwaad hadden gedaan. Was 't maar uit! Vroeg of laat kwamen de Spanjaarden tóch in de stad. Waarom hielden ze dan onnodig vol, zelfs nu de mensen verhongerden, kleine kinderen stierven van gebrek. Op de wallen werd nog een beetje behoorlijk eten verstrekt, want 't beste was voor de verdedigers, maar met de dag werd 't ook daar minder, spoedig zouden ook zij honger lijden. Tapijn leek wel krankzinnig om onder deze omstandigheden een redelijk aanbod van overgave te weigeren.

9

Op de duur zouden de Maastrichtenaren 't niet volhouden tegen Parma, ondanks Tapijns genie, ondanks de bezetenheid, waarmee iedere burger zijn stad verdedigde. Voor Parma's immense leger met een jarenlange ervaring, voor zijn onuitputtelijk arsenaal, moest iedere stad tenslotte zwichten. Dat begonnen de Maastrichtenaren in te zien, maar niemand uitte zijn wanhoop, integendeel, hoe hoger de nood steeg, hoe verwoeder ze vochten. Zo gingen de dagen voorbij in groeiende angst en spanning.

Op een morgen, einde mei, toen Bella juist het schrale ontbijt - een klein stukje hard brood en wat aangengde geitenmelk - voor haar meesteres had neergezet, ging de deurklopper.

‘Kijk eerst door 't deurluikje, Bella,’ zei mevrouw Proenen beheerst kalm, hoewel ze geschrokken was van 't vroege bezoek.

Bella keek door 't luikje, toen deed ze open en liet de jonge mevrouw Suetendael binnen, die haastig door 't voorhuis naar haar moeders huiskamer liep.

‘Als ik haar gezicht niet had herkend, zou ik niet hebben opengedaan,’ dacht Bella. ‘Hoe kon 'n mooie vrouw als mevrouw Suetendael zich zo toetakelen: hoge waterlaarzen, een leren vest, en op 't hoofd een soort leren kap, net als een gemene landsknecht.’

Mevrouw Proenen schrok, toen ze haar dochter zag: ‘Maar Anneke! hoe zie jij eruit!’

‘Dag moeder! Ik kom even zien hoe 't hier is. Die kleren? Wat komt dat erop aan! Ze zijn geschikt voor 't werk dat ik moet doen. We hebben afgedaan met mooie kleren. U niet, neen, u zit hier binnen maar voor u uit te kijken, net alsof u wacht, alleen maar wacht.’

‘Wat kan ik anders? Had je liever gezien dat ik er ook zo uitzag als jij nu?’

‘Och neen, moeder. Ik wil me daar niet mee bemoeien.’

‘Ik moet toch thuis zijn als je vader komt. Er is niemand dan ik, die voor hem zorgen kan.’

Anna had een bitter lachje. ‘Zorgen?... Wie denkt er nog aan verzorging nu! De stad kan 't niet lang meer volhouden, moeder.’

‘Goddank!’

‘Goddank? Dat betekent dat we, als er geen hulp komt, zullen overgeleverd worden aan plundering, moord, brandstichting en meer gruwelen.’

‘Dat hoeft toch niet. Ik heb horen beweren dat Parma een zeer rechtschaps mens is. Hij zal trouwens zijn koning liever een ongeschonden stad aanbieden dan een puinhoop.’

Anna schudde 't hoofd. ‘t Kan zijn dat Parma zelf er zo over denkt, maar zijn leger heeft teveel verliezen geleden om zich niet te zullen wreken. En in dat geval zijn 't losgebroke duivels. Als ze de stad innemen, blijft niemand gespaard. En de plundering! niets blijft hier over dan wat puinhopen. Weet u dat de vijand voor de Brusselse poort een soort brede toren heeft laten maken, hoger dan onze muren; vanaf die hoogte schieten de kanonnen voortdurend op de wallen en de ravelijnen, waar Tapijn zo trots op is. We kunnen daar niets tegen doen. Ze maken bressen! oh! verschrikkelijk! En we kunnen ze niet herstellen onder dat aanhoudend kanonvuur, dat van bovenaf op ons neerbrandt. O moeder, als u me bezig zag op de wallen! Ik gooi kokende olie, kokend water, stenen, balken, stukken ijzer, van alles op die verdoemde koppen, die met ladders naar boven willen. Dan vallen ze in de diepte als schreeuwende varkens. Ik heb er heel wat van de ladders gegooid.’

‘Maar, mijn kind!’ riep de moeder en sloeg haar handen in elkaar.

Maar dat maakte geen indruk op Anneke. ‘O, ik ben mezelf niet meer,’ ging ze verder, ‘ik ben even bezeten als de rest. Als we 't maar volhouden tot de prins van Oranje hulp stuurt.’

‘Geloof jij dat? 't Is altijd nog bij beloften gebleven.’

Anna zuchtte. ‘Ja, helaas. Als er dit keer geen hulp komt, zijn we verloren. De bezetting is nog maar een derde van wat ze in 't begin was. En toen was ze al veel te klein. En nu is Tapijn, die iedereen nog wist aan te vuren, gisteren voor de tweede maal gewond, en dit keer ernstig.’

‘Dan moest 't stadsbestuur zich toch bezinnen. Een redelijk aanbod tot overgave...’

‘Nooit!’ Ze sloeg met haar vuist op tafel. ‘U kent uw eigen stad

niet. Ze zullen zich liever tot de laatste man doodvechten dan zich over te geven. Ja, er zijn wel lafaards, die over onderhandelingen beginnen te praten, maar er wordt hun gauw genoeg de mond gesnoerd. Er wordt zelfs verteld dat een onverlaat kans heeft gezien de vesting te verlaten om Parma op de hoogte te gaan brengen van de toestand hier. 't Is misschien maar een praatje. Want als 't waar is en als de lafaard degene is die genoemd wordt... moeder, dan schaam ik me dood.'

Ze wachtte even, toen keek ze haar moeder aan. 'Daarvoor ben ik eigenlijk hier gekomen: dat u het praatje niet van anderen zou horen.'

'Wel, wat heb ik daar dan mee te maken? Is 't soms iemand die we kennen?'

Anna knikte. Opeens sprongen tranen van woede en schaamte in haar ogen. 't Is verschrikkelijk,... als 't waar is.'

'Wie dan?' Een plotseling vermoeden benam haar de adem.

'Moeder, ze zeggen dat Nol...'

'Onmogelijk!' Ze veerde overeind, alsof een mes haar bedreigde.

'Onmogelijk!' riep ze afwerend; haar handen, haar hoofd bewogen in driftige ontkenning.

'Zo iets doet mijn Nol niet. Daar is hij te... hoe zal ik zeggen...'

'Te sloom voor,' vulde Anneke met een champere lach aan.

'Laten we 't hopen. Ik ben gauw even weggelopen om u dit te zeggen. Tob er maar niet over. Later zullen we achter de waarheid komen.'

Ze stond op, boog over haar moeder heen en kuste een traan weg die over haar wang liep. 'Groet vader van me.'

'Zul je gauw terugkomen, kind?' Haar lippen trilden, haar handen beefden; ze kon 't niet verwerken: Haar zoon... haar Nol...

'Ik kan niets beloven, maar als ik kans zie, natuurlijk!'

Vlug liep ze weg, haar harde laarzen bonkten op de stenen vloer in 't voorhuis. Bella liet haar uit en ging toen voor een der straatramen staan om haar dagplan te ordenen. Want dat ze niet in huis bleef, stond vast; er viel zoveel te beleven op straat. Opeens hoorde ze klokgelui, eerst één klok, toen een tweede, een derde, en nog meer; en eindelijk kwam de grote Sint-Servaasklok al de andere geluiden overstemmen met haar diepe sonore klank. Toen wist Bella wat haar te doen stond.

Met haar lieve glimlach en een droevige glimp in haar ogen ging ze naar binnen.

‘Hooft u 't, mevrouw? De klokken luiden, dus is er weer processie. De mensen gaan biddend door de straten, met kaarsen en de relikwieën van de kerken. Vindt u 't goed als ik mee ga bidden? Voor u, voor sinjeur Proenen, voor uw zoon, uw dochter. Die zijn beiden op de wallen in gevaar. Ik zal...’

Mevrouw Proenen wiste haar tranen weg. ‘Ga maar,’ zei ze met een zucht.

Bella was al bij de deur en 't duurde geen tien tellen of ze stond op straat.

't Was een prachtige zomerdag, de zon scheen helder en warm over de stad en de hemel was na de hevige regen van die nacht, zo blauw als een smetteloze koningsmantel. 't Doffe kanongedreun en 't oorverdovende klokgelui zorgden echter dat niemand zich opgelucht voelde na die nacht van regen en onweer. De geluiden brachten Bella niet van streek, kanonnen had ze jarenlang gehoord, en dat klokgelui was doodonschuldig, 't riep de mensen op om zich aan te sluiten bij de processie, anders niet. Ze liep in de richting waar ze zeker iets van de stoet te zien zou krijgen. Twee straten van haar huis stuitte ze al op drommen mensen. Ze hoorde bidden, zingen, en toen ze zich een weg baande door de kijkers heen, zag ze net de processie aankomen. Een kruis op hoge standaard opende de stoet. Daarachter volgden mannen met reliekschrijnen op draagbaren. Oude monniken liepen ernaast met dikke, brandende kaarsen. Vrouwen, kinderen, grijsaards en zieken volgden in dichte rijen; sommigen hadden brandende kaarsen, anderen hielden hun handen gevouwen in gebed of omhoog in smeekehouding. Er waren er die zonder schoeisel, op hun blote voeten door de regenplassen en de modder liepen. Zonder uitzondering zagen allen er vervallen en ziek uit, broodmager, met holle ogen van de honger. Er waren geen jonge mensen bij, alleen oude en invalide, soms met verbonden wonden. En tussen hen in liepen priesters, kanunniken, monniken die vóórbaden, schorre, zenuwachtige, overslaande stemmen die moeite hadden zich verstaanbaar te maken: ‘Heer, ontferm U onzer! Heilige Servatius, beschermer van Maastricht!’ Dan steeg het ‘Bid-voor-ons!’ uit de menigte op, hier donker

grommend vol wanhoop, daar smekend met hoge uithalen van dringend gebed.

Bella keek naar de langzaam voorbijtrekkende stoet als naar iets waar ze helemaal buiten stond. Al dat bidden en roepen, 't gezicht van die uitgemergelde hongerlijders maakten geen indruk op haar.

Opeens zag ze vlak vóór haar in een open raam een heel oude vrouw. Haar jak hing wijd om haar mager lichaam, de holle ogen brandden in 't benige gezicht. Ze hief de armen omhoog en krijste naar beneden: 'Houd op! Houd maar op met je bidden. We gaan toch allemaal naar de verdommenis. God luistert alleen naar de Spanjolen. Wij worden gestraft, wij zijn verdoemd, allemaal zijn we...'

Iemand achter haar trok haar terug in de kamer; toen werd 't raam gesloten.

Bella lachte om de dwaze vertoning.

Zonder tussenpozen riepen, schreeuwden, mompelden of zuchtten de mensen: 'Heer ontferm U onzer, beschermer van Maastricht, bid voor ons...' en schuifelden voort door de modderpoelen, van kerk naar kerk.

Boven hen was de stralende zomerhemel, maar in de verte gromden de kanonnen die de stadsmuren, de poorten en torens beukten, beukten tot ze eindelijk, murw geworden, in elkaar moesten storten en een doorgang zouden geven.

Bella vond dat de mensen erg mager waren geworden en meteen tastten haar handen over haar heupen en buik: bij haar was nog geen verschil met een paar weken geleden, dank zij haar slimheid. Zij en Nol kwamen nog niet veel te kort, daar zorgde de onnozele Jozef voor.

Meer dan de mensen interesseerden haar de reliekhouders, schrijnen, vergulde hoofden, kistjes en nog veel meer, alles van goud en zilver, versierd met karbonkels van stenen, die in 't zonlicht vonkten in alle kleuren van de regenboog. Ze wist dat in die kisten beenderen lagen van langgeleden gestorven bisschoppen, die als heiligen werden vereerd. Bisschoppen, dat waren priesters met een hoge, goudbestikte puntmuts, ja, dat wist ze wel. Ze vond 't meer dan zot om de beenderen van die mensen in kostbare kisten te bewaren: glanzend goud en zilver, en vonkende edelstenen. Elke vrouw zou de hemel te rijk zijn als ze er haar

handen naar uit mocht steken. Dat gebeurde niet, natuurlijk niet; ze knielden er bij neer en staken kaarsen aan en baden. 't Zou wel niet helpen, welneen, wat konden die dode bisschoppen nog doen?

Opeens schrok ze op uit haar nuchtere, profane gedachten: daar liep zowaar Jozef tussen de processiegangers. Hij had een zwarte toog aan als een priester en hield een pak kaarsen onder een arm geklemd; om zijn hals hing aan een riem een leren beurs. Links en rechts verkocht hij kaarsen aan mensen die zich mee aansloten.

Bella liep naar hem toe. 'Jozef!' zei ze, met grappige verrassing in haar glimlach, 'ben je nu pastoor geworden?'

'Bella! jij ook hier! Ik help mijn vader, zie je. Die toog hoort erbij. Een kaars hebben?'

'Ja, graag.'

'Twee penningen dan.'

'Later, Jozeflief, ik heb geen geld bij me.'

Hij knikte dat 't goed was. Bella, die hem niet anders dan in 't schemerdonker van de kerk gezien had, zag hem nu in 't volle zonlicht, zijn bleke gezicht met kleine, loensende ogen, zijn grote mond, zijn te lange lelijke neus, waarvan ze wel natte sporen op haar gezicht had gevoeld. Die onsmakelijke jongen zou met haar willen trouwen! Ze had moeite om niet in een lach te schieten. Ze stootte hem aan. 'Jozef, gisteren heb je me vergeten.'

'Liefste, ik kon onmogelijk loskomen, er was zoveel te beredderen voor de processie.'

'En vandaag dan?'

'Helaas, je ziet 't zelf.'

'Dus je laat mijn ouders en broertjes verhongeren? Weet je dat zo iets zonde is, Jozef?'

'Bellalief, ik zal mijn best doen. Maar er is een nieuw bezwaar.'

'Wat dan?'

'De deur van die voorraadkelder is nu op slot. Geen wonder, iedereen bewaakt 't beetje dat hij heeft als goud; zo denken de kapittelheren ook.'

'Er is daar nog geen gebrek; bij ons thuis is geen kruimel eten. En een gesloten deur is geen bezwaar.'

Hij keek haar stomverbaasd aan. Toen knikte hij begrijpend: een flink meisje om zo op te komen voor haar ouders.

‘Kom dan tegen vijf uur in de kerk, ze is de hele dag open. Ik zal zien wat ik voor je kan doen.’

‘Afgesproken, Jozef. Die deur krijgen we wel open. Tot vanavond dan.’

Ze knikte hem toe met haar lieve lachje; toen werkte ze zich tussen de biddende mensen door naar de huizenkant, waar ze de weg naar huis insloeg. Een eindje verder gooide ze haar kaars weg. Ze had weer moeite om niet te lachen: ‘Die Jozef! Die lelijkerd! Met haar trouwen! Om je dood te lachen. Als zij trouwde zou 't niet anders zijn dan met Nol, haar Nol!’

10

Toen Bella de volgende morgen 't ontbijt op tafel zette, zat mevrouw Proenen daar met een gouden sieraad in de hand dat ze aan een kettinkje zachtjes heen en weer liet slingeren. Over haar gezicht, dat altijd duidelijke ongenaakbaarheid uitdrukte, lag een onbegrijpelijk toeschietelijk lachje; haar ogen gingen heen en weer van 't bengelende ding naar Bella: of ze 't ook zag? Bella herkende onmiddellijk 't mooie ding, een hartje, gevat in glinsterende diamantjes. Ze had 't vaak boven in een kastlade zien liggen.

Ze bleef in haar aangeleerde verlegen houding bij de deur staan, maar haar gedachten werkten snel: wat betekende dat vriendelijke gezicht! 't Opzettelijk laten schitteren van dat gouden ding?

‘Blijf even hier,’ zei mevrouw, haar naderbij wenkend. Ze maakte 't kettinkje los en toonde 't hartje in de palm van haar hand.

‘Vind je dit mooi?’

Bella's ogen sperden zich open van verbazing; kon 't mevrouw opeens wat schelen hoe zij dat mooie ding vond?

‘Ik heb nog nooit zoiets moois gezien,’ bekende ze schuchter.

Nu lachte mevrouw, ‘'t Is veel mooier dan 't kruisje dat jij om je hals draagt, niet?’

Bella's lip zakte even. Wilde mevrouw haar plagen? Wat kon ze toch voorhebben?

‘O ja,’ zei ze op haar liefste toon, ‘niet te vergelijken zelfs.’

‘Zo. En zou je 't willen hebben?’

‘Ik? Zo'n prachtig gouden ding?’ De gedachte alleen benam haar de adem.

‘Mm,’ knikte mevrouw. ‘Maar je krijgt 't niet zomaar.’

‘O?’

‘Je moet er wat voor doen.’

‘O... natuurlijk.’

‘Luister dan goed. In de Wijermolen bij moeder Mina ben je goed bekend, wel?’

‘Ja?’

‘Je weet er de weg op de zolders en overal?’

‘O ja.’

‘Nu dan. Ik ben er zeker van, dat moeder Mina hier of daar nog wat goed meel verborgen houdt, als... een appeltje voor de dorst, zie je. Ze zou mal zijn als ze niets had verborgen.’

Bella knikte, ze begon te begrijpen waar 't heenging. Mevrouw en sinjeur Proenen hadden honger, kopen konden ze haast niets meer, Jozef leverde de laatste tijd niet eens genoeg voor Nol en haarzelf. Dat hartje kreeg ze als ze meel van moeder Mina hier bracht. En er wás meel, ze wist precies waar 't liggen moest. Als 't er tenminste nog was. Moeder Mina en vader Gradus werkten op de wallen, kregen daar ook eten. Alleen de dove knecht... Het zou kunnen zijn dat die er was om 't huis te bewaken.

Maar alsof ze niets begreep, keek ze mevrouw vragend aan: ‘Dus... ik... moet...’

‘Voorzichtig gaan zoeken of je niet hier of daar wat vindt. Nu de mensen verhongeren, is 't geen kwaad om iets te halen waar 't toch maar ongebruikt ligt. Moeder Mina en haar man werken aan de wallen en krijgen daar nog goed eten. Maar wij hier hebben te weinig. O, ik zal dat later dubbel en dwars betalen, dat begrijp je wel. Je mag gerust van mij aannemen dat je geen zonde begaat met dit te doen. En voor de moeite krijg je dan dit hartje.’ Bella kon zich slechts met moeite beheersen, ze moest naar de vloer kijken om 't stralen van haar ogen te verbergen. Nu kreeg ze 't mooie ding dat ze zo vaak bewonderd had; ze zou er dus nooit narigheid over kunen hebben. Als dat meel er nog maar wás.

‘Zal ik meteen gaan zoeken?’ stelde ze voor.

‘Ja, dat is goed. Maar als je wat vindt, zorg dan dat niemand op straat kan zien wat je draagt; de mensen hebben allemaal honger, ze zijn in staat je neer te slaan en je te beroven.’

Bella lachte. ‘Daar kunt u gerust op zijn.’

Even later trok ze de achterdeur achter zich toe en huppelde door de tuin, toen over 't Jekerbrugje in de richting van de molen. Als naar gewoonte trok ze 't witlinnen mutsje van haar hoofd, stak 't tussen haar keursje, schudde haar zwarte krullen, zodat die zwierig langs haar gezichtje dansten, en begon te zingen. Ze hoorde niet hoe de kanonnen weer te keer gingen, ook niet dat de kerkklokken begonnen te luiden. Daar had ze

niets mee te maken, zij ging werken, voor een gouden hartje. O, 't kettinkje dat erbij hoorde, zou ze ook wel krijgen, wacht maar. Toen ze de molen naderde en in de hoogte keek, zag ze in de richting van de Tongerse poort de bedrijvigheid op de wallen. Vlak bij de molen was 't gelukkig stil, daar werd niet gevochten want de Jeker hield er de stadsgracht steeds vol water, zodat een aanval daar onmogelijk was. Maar in de verte zag ze hoe daar mannen schoten met musketten, haakbussen en kanonnen. Ook vrouwen waren er, ze droegen met elkaar zware dingen, die ze naar beneden gooiden. Bella hoorde tussen 't schieten door schreeuwen, juichen, dan was 't zeker raak geweest. Op de trap naar de wal, vlak achter de molen, werden manden met kogels en stenen naar boven gesjouwd, gewonden werden naar beneden geholpen. 't Was toch beter, dacht ze, om ook door deze mensen niet opgemerkt te worden.

Voorzichtig kwam ze, zich langs de muren houdend, dichterbij, ze wilde niet opgemerkt worden en keek goed uit naar dove Tienus. Die vooral mocht haar niet zien.

Toen ze de hoek omsloeg, zag ze hem op 't binnenplaatsje zitten, gelukkig met de rug naar haar toe. Hij was bezig met iets dat op een plankje op zijn knieën lag. Ze werd nieuwsgierig, sloop door de openstaande deur 't huis in en bespiedde hem door een raam. Toen zag ze dat hij met een klein puntig mesje iets kerfde, sneed, 't was bloederig. Opeens zag ze 't duidelijk: hij was bezig muizen te villen, hij had er al twee klaar, er lagen er nog twee te wachten. 'Als ze klaar zijn, gaat hij ze koken en opeten,' dacht ze. Hij had die natuurlijk op de meelzolder gevangen; hij wist ook niets van moeder Mina's kostelijke appeltje voor de dorst, anders...

't Was een geluk dat hij met zijn rug naar haar toe zat, hij had niet 't minste vermoeden van haar aanwezigheid. Nu moest ze heel vlug te werk gaan. Voordat hij klaar was met zijn muizen, moest ze weg zijn. Ze sloop naar boven, toen moest ze nog een smal laddertje op. Daar was ze bij de holte in de muur die met een grote platte steen was afgesloten. Bella kende goed de weg in moeder Mina's huis, alle kieren en gaten waren haar vertrouwd. Met haar twee handen omvatte ze de zware steen, legde hem op de vloer. Ze keek in 't gat en had wel kunnen juichen: daar lag een zakje meel, en daarachter nog een! Voor dat tweede

moet ik dan 't gouden kettinkje hebben, berekende ze vlug, en trok 't eerste zakje te voorschijn. 't Was zwaar en groter dan ze gedacht had. Des te beter, dan was dat gouden ding ook echt goed betaald. Maar nu zat ze met de vraag hoe ze 't meel thuis zou krijgen, er waren zoveel mensen in de buurt. Als iemand vermoedde wat ze droeg! Onder een schoudermantel zou 't mooi verborgen zijn.

‘Een schoudermantel? waar vind ik die?’ vroeg ze zich af. Ze deed een paar deuren open, keek rond, zag een groot schort hangen. Neen, die was niet afdoende. Ze trok een la open. En daar voor haar ogen lag, netjes opgevouwen, de blauwe mantel waarin ze hier was komen aandrijven. Moeder Mina had hem altijd verborgen gehouden, maar voor haar was immers niets verborgen. Ze greep de mantel, vouwde hem open, sloeg hem om haar schouders; hij kwam haar tot de enkels. Ze wendde 't hoofd op zij om zich te bekijken. Wat 'n prachtstuk was 't toch! en die gouden gesp met blauwe steentjes! Don Antonio had hem misschien wel van de koning zelf ten geschenke gekregen. Maar nu was hij van háár, o ja; ze zou hem goed verstoppen, niet aan mevrouw laten zien, want anders moest ze uitleg geven of al te dwaas staan liegen.

Ze nam de zak op, hij was groot en zwaar, maar onder de wijde mantel was hij goed verborgen.

Voorzichtig sloop ze de trap af, keek beneden voor alle zekerheid door 't raam en zag Tienus nog bezig met de muizen. Zo vlug ze kon, liep ze de straat op en bleef weer dicht langs de muren lopen om zo weinig mogelijk op te vallen.

Toen ze uit 't straatje was en de weg langs de Jeker volgde in de richting van 't Proenenhuis, hoorde ze opeens een paard achter zich. Een paard! Wie had er nog een paard in Maastricht? Alleen sinjeur Tapijn, maar die was ziek, en misschien... Don Antonio? God sta me bij, schrok ze en trok zijn mantel vaster om haar schouders, als hij... als hij... God, laat hem een andere straat inslaan!

Ze probeerde vlugger te lopen, maar met 't zware pak ging 't moeilijk, en ze hoorde duidelijk dat de ruiter haar inhaalde.

Daar was hij, vlak achter haar! Ze klemde de zak tegen zich aan, stopte haar gang, trok instinctmatig haar hoofd tussen haar schouders alsof ze een klap vreesde.

Ze kreeg echter geen klap. De ruiter sprong van 't paard, zijn grote hand greep om haar hals, trok haar hoofd achterover om haar gezicht te zien.

Ze sloeg de ogen op: 'Don Antonio!' hijgde ze en keek in 't vermagerde, sterk verouderde gezicht van Manzano.

Maar ze was gauw over haar schrik heen.

Manzano keek haar met boze verbazing aan. 'Belle! Hoe kom jij hier?'

'Ik zou u hetzelfde kunnen vragen, Don Antonio!'

'Zo heet ik niet; ik ben sinjeur Manzano.'

'Dat zou u willen, ha ha, Manzano! Ik weet veel, Don Antonio. En ik heb u vaak gezien in de stad.'

Hij schrok; dat kind kon zijn ellende nog verergeren, ze was net als haar moeder, tot veel in staat.

'O,' zei ze kalm, 'voorlopig zal ik mijn mond houden.'

'Voorlopig? Ik zou die mond van je wel voor goed kunnen sluiten.'

'Zoals die van Don Enriquez.'

Hij schrok zichtbaar, maar herstelde zich spoedig. 'Juist. Als je 't maar goed weet. Waar woon je hier?'

'Daar hebt u toch niets mee te maken, Don... Manzano.'

'Je bent al even brutaal als je moeder,' probeerde hij te lachen.

'Maar kom, we kunnen beter goede vrienden zijn, daar hebben we beiden voordeel van. Waar woon je? Zeg 't me.'

'Waar woont uzelf?'

'Dat mag je gerust weten. Aan de overkant van de Maas, in Wijk, in 't huis van sinjeur Tapijn.'

'Tapijn... Tapijn?' peinsde ze hardop, 'daar heb ik wel eens van gehoord. Wel, als 't nodig is, vind ik uw huis wel.'

Manzano schrok weer even, maar nu om de ontdekking van zijn onvoorzichtigheid: hoe kon hij zo onnadenkend zijn haar zijn adres te zeggen? Wie weet welk gebruik dat duivelskind daar nog van maken kon.'

'En waar woon jij?' vroeg hij, om zo een mogelijke tegenkans te krijgen.

Maar Bella was niet gek. Wat ging 't hem aan? Haar adres kon haar alleen maar last bezorgen, als hij het wist.

'Ik? Vlak bij de markt,' loog ze, 't eerste huis op de hoek.'

'O daar,' zei hij, half begrijpend.

‘Er hangt een uithangbord met een vergulde koe,’ loog ze, om zijn aarzelend begrip te helpen.

‘O juist. Dat vind ik dan wel.’

Toen stak hij zijn hand uit naar de gesp van haar mantel. ‘Ik moet die mantel terughebben,’ beval hij, en hij had de gesp al los voordat ze erop verdacht was.

‘Neen! Neen!’ riep ze, dodelijk verschrikt. Met haar ene vrije hand wilde ze de kraag om haar hals vasthouden. Als de mantel weg was, zou hij de zak meel zien en wie weet...’

Maar Manzano had alleen oog voor zijn mantel. Hij had niet gedacht hem ooit terug te zien. Van bovenaf de wal, waar hij het wanhopige vechten der Maastrichtenaren had staan aanzien, hadden zijn ver-zierende ogen, toen hij zich even naar de stad beneden keerde, in de verte zijn blauwe mantel ontdekt. Zijn verloren gewaande mantel! Daar ging hij, er was geen twijfel aan. Hij snelde de trap af, sprong te paard, reed Bella achterna. Nu rukte hij hem van Bella's schouders, hield hem voor zich uit met even een dankbare koesterende blik op het mooie kledingstuk. Toen vouwde hij hem op.

Toen Bella zag hoe hij, half van haar afgewend, daar zijn volle aandacht aan gaf, bedacht ze zich niet en zette 't op een lopen zo vlug als haar last het toeliet. Ze keek niet om. Gelukkig was daar gauw een straathoek waar ze om verdween. Hijgend liep ze de kortste weg. Eerst bij 't Jekerbrugje achter 't Proenenhuis waagde ze 't, om te kijken. Er was niemand te zien. Gelukkig. Door de keuken kwam ze in huis.

En een half uur later lachte ze tegen zichzelf in 't spiegeltje op Nols kamer; 't diamanten hartje hing om haar hals aan 't kettinkje waar eerst haar kruisje aan hing.

11

Nadat Manzano de gevouwen mantel over zijn paard had gehangen, reed hij terug naar de wal. En terwijl hij naar boven klom, greep de wanhoop hem weer bij de keel.

De stad was verloren, er was geen redding denkbaar. Iedere dag had hij de bezetting zien slinken. Wat uitgehongerde mannen en vrouwen vochten nog, opgezweept door fanatieke wilskracht. Misschien was 't nog steeds de verwachting dat de prins van Oranje een ontzettingsleger zou sturen, die hun moed gaf. Maar hij wist dat die hulp niet zou komen.

Er waren inderdaad troepen van de prins in aantocht geweest, maar bij 't zien van de geweldige Spaanse overmacht, hadden ze zich weer teruggetrokken. Dat wisten alleen Tapijn en hijzelf, ze hadden zich wel gewacht dit de Maastrichtenaren bekend te maken.

Nu lagen de wallen grotendeels in puin, de torens en versterkingen bij de poorten, de ravelijnen waren vernield. De totaal afgematte verdedigers vochten, worstelden als krankzinnigen, de meehelpende boeren zwaaiden hun dorsvlegels, hun zeisen, de vrouwen stortten kokend water, gooiden zware stenen en al wat hun handen vonden, op de koppen der tegen de puinen op klauterende Spanjaarden.

Dat konden ze niet lang meer volhouden. Een paar dagen hoogstens. En dan?! Hij kende Parma's leger, een grote bende moorden plunderzuchtige avonturiers, en dit des te meer omdat hun geduld was uitgeput. Hij durfde er niet aan denken wat Maastricht te wachten stond als ze erbinnen trokken, en hij rilde als hij bedacht wat dan met hemzelf zou gebeuren. Want op een dag zouden ze hem vinden. En dan... 'God sta me bij', bad hij angstig.

In de verte, aan de overkant van de grachten, zag hij de bedrijvigheid der Spanjaarden. Ondanks de zware verliezen in 't begin was er geen verslapping merkbaar. Ze hadden alles: een onuitputtelijke reserve aan mannen, behoorlijk gevoed en op tijd

afgelost voor de nodige rust, onder bevel van de beste Spaanse en Italiaanse aanvoerders; hun oorlogstuig werd steeds van buitenaf aangevuld, ze kenden geen tekorten, in geen enkel opzicht.

‘Verloren! We zijn verloren!’ zuchtte hij. ‘Ze zullen nu gauw als wilde beesten de stad binnenrukken, ze zullen roven, moorden, brand stichten; want de belegering heeft hun te lang geduurd, daar willen ze vergelding voor hebben. Het veilige nest waar ik een schuilplaats vond, zal me niet meer kunnen verbergen; er zal een dag komen dat ze me vinden, en herkennen. Dan wacht me een afschuwelijke dood, voor de moord op Enriquez. En voor mijn verraad.’

Was 't dan niet beter om zelf bijtijds een einde aan zijn leven te maken? Nu, voordat de stad genomen was? De wal was hoog, de gracht daaronder heel diep en met water gevuld. Eén moment van moedig stappen van de vaste grond in de ijle, een smak, dood, weggezonden in 't grachtwater waar niemand hem zou vinden. God, die zijn hele leven kende, zijn zonden en zijn spijt, zou hem die daad vergeven.

Vol moed opeens, alsof 't een uitkomst was, zocht hij een plek waar de borstwering stuk was, om makkelijk aan de rand te komen.

Op dat moment hoorde hij zijn naam roepen. Hij bleef staan, keerde zich om naar de stem. Daar kwam de kleine Schwartzenberg aan in een krijgshaftige houding, het blote rapier in de hand. Die geeft de moed niet op, dacht Manzano en schaamde zich opeens over zijn lafheid, tegenover de kleine onbeduidende gouverneur die daar enigszins belachelijk voor hem stond met zijn martiaal air.

‘Monsieur Manzano. 't gaat niet goed.’

‘Neen excellentie, 't gaat niet goed.’

‘We komen mannen te kort, dat is 't. Als de prins maar de beloofde hulp zond.’

Manzano knikte instemmend, terwijl hij een bitter lachje onderdrukte. Ook Schwartzenberg leefde dus nog in de waan van hulp.

‘Hoop doet leven,’ zei hij aanmoedigend, maar uit zijn houding bleek dat hij geen belangstelling meer had voor 't gevecht.

‘Rust u uit?’ vroeg Schwartzenberg.

‘Neen, o neen, maar ik moet even te paard naar Wijk, zien hoe de toestand van sinjeur Tapijn is.’

‘Hij was er gisteren erg aan toe, we zullen 't zonder hem moeten doen voorlopig.’

Manzano kende de jaloezie van de klein man ten opzichte van de leeuw Tapijn en wist ook dat hij nu, al waren de omstandigheden nóg zo ellendig, meende een kans te hebben om te tonen wie hij, Schwartsenberg, wel was.

‘Ja, voorlopig, maar dat is u wel toevertrouwd,’ zei hij en er was zelfs geen spot in zijn stem.

‘Natuurlijk. Als... die hulp van de prins maar kwam.’

‘Voorlopig zijn we op eigen krachten aangewezen. Kom, ik ga gauw.’

Hij liet Schwartsenberg staan, liep de waltrap af en sprong te paard.

In draf reed hij naar Tapijns huis en naarmate hij dit naderde, vervaagde het wanhopige plan, dat hij ten uitvoer had willen brengen. Hij begon zich zelfs te schamen ten opzichte van de kleine Schwartsenberg, ook een vreemdeling in deze stad, maar die moedig als een generaal tegenover hem had gestaan. 't rapier omhoog.

Die morgen zou de heelmester Tapijn bezoeken; Manzano was in spanning, de wonden waren gevaarlijk en zolang de koorts aanhield, had hij weinig hoop. Tapijns oersterke gestel zou de redding moeten brengen.

Hij bond zijn paard voor de huisdeur vast en ging naar binnen met de blauwe mantel, die hij in 't voorhuis over een bank gooide. En verder vergat.

Boven hoorde hij een vreemde mannestem, de heelmester was er dus nog. Hij greep de leuning van de trap, klom vlug naar boven. Halverwege ontmoette hij de vertrekkende geneesheer.

‘Hoe is 't met sinjeur Tapijn?’ vroeg hij en wees naar boven, in de richting van Tapijns kamer.

De heelmester haalde veelbetekenend de schouders op; hij verstond slecht Frans en kon 't nog minder spreken. Maar hij begreep wat Manzano wilde weten. In plaats van iets te zeggen tuitte hij maar met zijn mond naar voren, deed toen ‘mm’, schudde langzaam 't hoofd, waaruit Manzano opmaakte dat 't iets beter ging.

Tapijn lag te bed en toen hij Manzano zag binnenkomen, kwam hij overeind en steunde op zijn elleboog. Zijn zwaar omzwaachteld

hoofd, zijn sterk vermagerd gezicht maakten hem haast onherkenbaar; ook zijn linkerarm was verbonden.

‘t Gaat goed, sinjeur Manzano,’ zei hij. ‘En koorts heb ik niet.’

Manzano vatte zijn gloeiende hand, toen zei hij opbeurend: ‘Niet veel tenminste. Doen de wonden pijn?’

‘t Valt mee, ik kan 't verdragen. Ik zou willen opstaan.’

‘Maar sinjeur! Daar moeten we nog even mee wachten.’

‘Wachten? Wachten de Spanjaarden soms omdat ik ziek ben? Ik wil zien hoe we ervoor staan.’

Manzano zweeg beklemd. Zien hoe we ervoor staan? ‘Dat is genoeg om op slag dood te blijven,’ dacht hij. ‘Sinjeur, sinds gisteren is er niet veel veranderd in de toestand,’ loog hij. ‘We doen wat we kunnen.’

‘En dat wordt met de dag minder.’

‘De muren houden 't,’ loog hij verder.

‘Hoelang nog?’

‘Vergeet niet de nieuwe aarden versterking, de halve maan bij de Brusselse poort. En de diepe gracht die ervoor ligt. Al hebben ze de stenen wal, dan zijn ze nog geen stap verder.’

‘Nee, dat is zo. Die halve maan was een goede inval van me. Wat hebben we gewerkt om dat klaar te krijgen! Maar toch...’

Manzano liet hem niet uitspreken; hij zag hoe 't gezicht van de zieke roder en roder werd, hoe zijn ogen gloeiden. Hij zocht naar iets dat hem kon afleiden.

‘Weet u dat Parma ernstig ziek is?’

‘Gewond?’

‘Nee, hij blijft wel op een afstand, ha, ha. Een gevangene heeft ons verteld dat hij doodziek is. Drie heelmeeesters zijn om hem heen, ze weten niet wat hem scheelt. Er wordt gefluisterd dat...’ ‘Wat?’ vroeg Tapijn in spanning.

‘Dat hij pest heeft.’

‘Nee toch!’ riep Tapijn.

Manzano knikte. ‘De laatste hoop is nu gevestigd op de heelmeeester van de prins-bisschop van Luik; hij schijnt een zeer geleerd man te zijn.’

‘In alle geval heeft hij nu niet de leiding,’ zuchtte Tapijn een beetje opgelucht. ‘Maar... hij heeft zeer bekwame veldheren.’

Manzano knikte, niemand wist dat beter dan hij, die ze allen van nabij kende.

Tapijn zat verdiept in gedachten. Opeens keek hij Manzano aan: ‘Ik wil naar de wallen,’ zei hij op besliste toon.

‘Maar,’ schrok Manzano, die de koortsgloed zag toenemen, ‘u kunt toch niet uit bed.’

‘Jazeker kan ik dat. Ik heb al gezegd dat de pijn te verdragen is. En koorts heb ik niet.’

‘Toch wel een beetje, sinjeur.’

‘Dat hindert niet. Ga mijn paard halen, onderwijl kleed ik me aan.’

Manzano had slechts te gehoorzamen, al vroeg hij zich af hoe dat moest; de zieke zou niet in 't zadel kunnen blijven. En indien hij de wallen al bereikte, zou de aanblik hem noodlottig kunnen worden: de wallen in puin, gebrek aan alles, aan mannen, aan kogels, aan eten. Moest hij dat zien? Moest hij zien hoe de vijand, ondanks de verliezen in 't begin, nog in prima conditie was?

De Spanjaarden hadden in 't begin veel verliezen geleden, ondanks hun vernuftige aanslagen waren ze dikwijls teruggedreven. Dit had hun geduld en daarbij een mogelijke clementie bij een verovering, uitgeput. Wraak was 't enige dat van hen verwacht kon worden. Maastricht was een rijke stad en de zo lang op de proef gestelde belegeraars, waarvan 't gros uit slechtbetaalde, ruwe avonturiers bestond, liep 't water uit de mond in 't vooruitzicht van de buit, goud, zilver en kostbaarheden, en van hoe ze zich zouden wreken op die koppige Maastrichtenaren.

Toen Tapijn, geholpen door zijn huishoudster, beneden kwam, moest hij zich vastgrijpen aan de deurpost om niet te vallen. Manzano, die met 't paard aankwam, zag 't. Hij schudde 't hoofd. ‘Dat gaat niet, sinjeur, u kunt niet te paard.’

‘Ik wil naar de wallen,’ herhaalde Tapijn koppig.

‘Dan moeten we er iets anders op vinden.’ Hij haalde binnen een leunstoel. ‘Zo, ga zolang zitten, ik zorg voor een wagen.’

‘Een wagen? Ik in een wagen?’

‘Mm, mm,’ knikte Manzano beslist, ‘wacht maar rustig tot ik terugkom.’

Hij snelde weg. 't Duurde wel een half uur eer Tapijn zijn stem weer hoorde, vlak bij zijn oor, want hij was ingesluimerd of had een poos 't bewustzijn verloren.

Manzano stond daar met zes kloosterlingen. ‘Hier is een wagen met een matras en kussens. We zullen u voorzichtig...’

‘Maar sinjeur... ik?... een wagen?’

Manzano had al een kloosterbroeder geroepen en samen legden ze hem op de matras. ‘Ligt u zo goed?’

‘Ja, dat wel, maar... waar vond u een trekpaard?’

‘Dat komt ook in orde.’ Meteen trok hij de huid over de wagen zodat de mensen niet konden zien wie of wat daar vervoerd werd. Niemand mocht weten dat Tapijn, de dappere, de leeuw, op deze manier door de berooide stad trok, de paniekstemming onder de bevolking was hoog genoeg.

Nu kon Tapijn zelf ook niet zien dat zes oude broeders de wagen voorttrokken. De kloosterlingen waren niet verplicht aan de verdediging mee te werken, ze deden 't echter uit vrije wil en alleen de ouden bleven achter. Daar had Manzano er zes van gehaald. Langzaam trokken ze over de Maasbrug, toen door de stad, Manzano te paard naast de wagen. Hij schokte door de hobbelige, ongeplaveide straten, maar Manzano vond 't zinloos om in de wagen te kijken hoe de zieke de schokken doorstond.

Eindelijk kwamen ze in de buurt van de Tongerse poort en toen Manzano liet stilsthouden, zag hij dat Tapijn opgericht zijn verbonden hoofd naar buiten stak. ‘We zijn er, nietwaar?’

‘We zullen u helpen,’ antwoordde Manzano. Hij wenkte een paar monniken en samen hesen ze de zieke uit de wagen.

‘Zo, nu kan ik wel,’ zei Tapijn toen hij op de grond stond, maar op 't zelfde ogenblik verloor hij zijn evenwicht. Manzano ving hem op. ‘Kom, ik zal u steunen; hier is de trap.’

‘Ja, ja, de trap. Naar boven, naar de wal. Hoor ze schieten! Dat zijn niet onze kanonnen. Waarom hoor ik onze kannonnen niet?’

Manzano mompelde iets onverstaanbaars. Hij had de grootste moeite om hem de trap op te helpen en tegelijk te overleggen wat hij moest doen om hem te sparen voor een fatale schok.

Boven gekomen wendde hij zich daarom opzettelijk naar links waar de wallen 't minst gehavend waren. Er stonden daar slechts enkele mannen met musketten, meer om wacht te houden dan om te vechten. Onder een afdakje bleef hij staan. ‘Hier bent u goed, sinjeur Tapijn, hier kunt u zien, zonder dat de vijand uw aanwezigheid vermoedt.’

‘Maar, ik wil...’ Verder kwam hij niet; hij wankelde, 't leek of hij weer 't bewustzijn verloor. Manzano ving hem op, bleef hem ondersteunen.

't Duurde maar enkele tellen, toen keek hij de ander aan. 't Is alweer over; een beetje pijn in mijn hoofd.'

Op dat moment hoorden ze vlugge stappen naderen. Manzano keek om, herkende Schwartsenberg. Onmiddellijk hief hij zijn hand omhoog om te waarschuwen niet naderbij te komen, hij wees hem zelfs terug, bang voor de gevolgen van zijn winderig, ondoordacht gepraat.

Gelukkig begreep Schwartsenberg 't gebaar, hij keerde om, liep terug; de zieke had hem niet gezien.

Tapijn, die dadelijk de situatie daar op de wallen begrepen zou hebben, was nu te ziek om de toestand te doorzien. In zijn koortsige hoofd hoorde hij de doffe kanonschoten en misschien heel even ook 't schieten met musketten, 't schreeuwen der vechtenden, maar de zin van dit alles scheen langs hem heen te gaan. Manzano wees in de verte waar de grote legertent van Parma duidelijk zichtbaar was. 'Kijk, sinjeur, in gindse tent ligt de zieke Parma. Kunt u 't zien?'

'Ja, ja, ik zie de grote tent.'

'Er is veel drukte daar. Ik zie duidelijk de hoofdbevelhebbers, ik ken ze aan de kleuren van hun helmpluimen.'

Tapijn keek in de verte en toen naar Manzano's ogen, de haviksogen die meer zagen dan de knapste veldheer. En 't leek opeens of hij de Spanjaard naast hem doorzag. 'Sinjeur Manzano,' zei hij, 'u vecht aan de verkeerde kant.'

Manzano schrok, toen trachtte hij met een weemoedig glimlachje te ontkennen; hij knikte nauwelijks merkbaar. Hij schudde 't hoofd om zijn verwarring meester te worden, wilde toen iets zeggen maar zweeg, omdat Tapijn weer slap en met gesloten ogen tegen hem aanleunde.

'Sinjeur, we moeten hier weg, u mag niet zo lang staan. Kom, de wagen brengt u weer thuis. Misschien bent u morgen wat beter.'

Tapijn liet zich wegleiden, de waltrap afhelfen en in de wagen leggen. Toen hij thuiskwam, was hij bewusteloos en moest naar boven gedragen worden.

12

't Was niet waar dat Nol Proenen in 't vijandelijke kamp was geweest om de toestand van de stad te verraden. Ook verraad eist moed, en die kon zijn slome gemakzuchtige aard niet opbrengen.

Omdat hij gedwongen werd, stond hij op zijn tijd op de wallen, hanteerde als 't moest, zijn musket, maar zocht zoveel mogelijk dekking. Hij had zijn bekomst van de belegering: nooit genoeg slapen, en de toegestane rust werd steeds korter; nooit genoeg eten en de kwaliteit minderde gelijk met 't rantsoen. Hij stierf van de honger, kan zijn ogen nauwelijks openhouden van vermoeidheid. Er moest een eind aan komen, hoe dan ook, tenminste voor hem; de anderen konden zich voor zijn part doodvechten, of verhongeren. Hij moest hier vandaan.

Hij wist, als iedereen, dat 't niet lang meer kon duren met de stad, hoogstens een week. Dan drongen die woeste Spanjolen de stad binnen. Ze zouden roven, misschien moorden en brandstichten. Zijn ouders waren veilig in hun huis, want het lag in een stille, afgelegen straat, niet aan de hoofdweg. Als 't moest, zou zijn vader een plundering wel weten af te kopen. Over zijn moeder hoefde hij zich in 't geheel geen zorgen te maken, bij zijn vader was ze veilig, zijn autoritair optreden had altijd iedereen op een afstand weten te houden. Neen, wat zijn ouders betrof, zou alles goed gaan. En zijn zuster Anna, die als een bezetene naast haar man werkte en sjouwde, moest maar nemen wat haar werd toebedeeld: eigen schuld als haar iets overkwam. Hij wilde hier weg, zo gauw mogelijk. Nol peinsde en peinsde terwijl hij op wacht stond. En hij vond 't.

Hij wist dat, reeds vóór de belegering, oneraardse gangen waren gegraven die onder de grachten door tot diep 't land inliepen. Verscheidene van die gangen waren vernield, ingestort, maar hij had zekerheid gekregen dat er één nooit gebruikt was, zelfs waren de kruikelders ervan niet gevuld geworden. Als reden werd hem verteld dat de grond er te vochtig was voor kruit. Die gang

liep naar 't noorden, hij begon aan de Houtmarkt, achter een schuur in een moestuin, en eindigde voorbij de vijandelijke stellingen, in 't open veld.

Nol ging in de weinige vrije tijd die hij had, op verkenning uit; hij vond de ingang. De donkere, gapende opening schrok hem even af en hij besloot zich van een fakkel te voorzien. 't Was misschien een gevaarlijke onderneming; wie weet was verderop de gang ingestort. Maar de vrijheid die hem wachtte als hij weer boven de grond zou komen, gaf hem genoeg moed om zich alle tegenvallers uit het hoofd te zetten. Hij zou dan ten noorden van de stad weer boven de grond komen. Natuurlijk heette 't dan voorzichtig zijn en zich schuilhouden; allicht waren daar bomen of struiken of heuveltjes. Dan moest hij tot Leuven lopen, een hele tocht voor iemand die niet gewend is aan veel lopen. Maar 't viel misschien mee, ook wat eten betrof. Neen, daar mocht hij zich niet bij voorbaat al zorgen over maken. In Leuven zou hij wel een paard kunnen huren tot Brussel, en van daar naar Antwerpen gaf geen moeilijkheden. Eenmaal daar aangekomen stond hem een heerlijk leven te wachten. Had hij er niet twee ooms, rijke bankiers, en neven en kennissen! Ze zouden hun ontsnapte neef met open armen ontvangen. Goed eten, rust, vrede met allerlei aangename verpozingen wachtten hem daar. En als in Maastricht de rust was weergekeerd, keerde hij terug als de verloren gewaande zoon.

Op een avond toen de schemering viel, sloop Nol, in plaats van de paar uur rust die hem gegeven waren, te benutten, naar de ingang van de onderaardse gang. Er was niemand in de omtrek te zien. Weer schrok de donkere opening hem even af, maar er viel niet te aarzelen. Hij daalde voorzichtig de stenen trap af. Beneden was 't angstaanjagend donker, boven de trap was nog een flauwe schijn van de schemering zichtbaar. Hij stak zijn fakkel aan, verzamelde het beetje moed waarover hij kon beschikken en liep verder. De weg daalde, de grond was glibberig van vocht en de wanden, hier en daar gesteund door balken en palen, glommen nat; hij meende zelfs nu en dan een druppel water te horen vallen. 'Als ik onder de stadsgracht door ben, zal de gang weer omhoog lopen,' troostte hij zich, 'dan houdt de vochtigheid vanzelf op.'

Langzaam, telkens uitglijdend, ging hij verder, er scheen geen

eind te komen aan de afdaling. Zijn hart klopte onrustig, angst voor gevaar kneep hem de keel toe, ofschoon zijn verstand hem zei dat hem hier niets kon dreigen. Als hij maar onder die vervloekte gracht door was, zou 't beter gaan. Maar steeds dieper ging 't. 't Leek wel of hij zo al uren gelopen had. Nu en dan hield hij stil, leunde tegen de glibberige wand, om zijn hart wat op verhaal te laten komen. De fakkel gaf een rossig, flakkerend licht in zijn naaste omgeving, ver voor hem uit kon hij niets dan een zwart gat zien. De reis naar de hel kon niet erger zijn.

Dan ging hij weer verder. Maar de grond onder zijn voeten werd steeds vochtiger, zijn schoenen begonnen erin vast te zuigen, ook zag hij nu duidelijk druppels vallen. Hij stak zijn fakkel in de hoogte om beter voor zich uit te kunnen zien.

Van schrik viel ze haast uit zijn hand en hij moest steun zoeken tegen de wand om niet te vallen. Daar, voor hem, stond water! Diep waarschijnlijk, ja, 't moest diep zijn want de gang daalde nog steeds en 't water begon geen tien passen van hem vandaan. Wie weet, vulde het de gang verder geheel. Dan was er geen doorkomen aan.

Doodop van de schrik en de doorstane vermoeidheid, leunde hij tegen de wand, zijn hart klopte hem in de keel. Hij kon 't niet geloven; even hield hij de fakkel nog eens omhoog, spiedde voor zich uit. Maar hij zag niets dan zwart water met, als tartend, een rossige lichtvlek door 't fakkellicht veroorzaakt. Duidelijk hoorde hij het getekkel van vallende druppels. Verdergaan was onmogelijk.

‘Ik moet terug,’ zuchtte hij ‘terug naar die hel, er is geen keus.’

Toen vlamde zijn hoop weer op. Misschien was er een betere gang? Naar 't zuiden was de grond droger. Dat zou voor hem niet Leuven, maar Luik betekenen, een omweg, maar geen onoverkomelijke. ‘Maar nu nog niet,’ besloot hij, ‘ik ben doodop, eerst wil ik slapen.’

Vlugger dan hij was afgedaald, ondernam hij de terugtocht. En 't was in die juni-avond zelfs nog niet helemaal donker toen hij omzichtig uit 't gat kroop en zijn fakkel naar beneden gooide. Hij besloot daar in de buurt uit te rusten, een paar uur slaap zouden hem in alle geval goed doen. Hij keek uit naar een geschikte plek, 't was zomer, warm, hij kon desnoods op de grond liggen.

Daar zag hij een klein grasveldje met wat laag struikgewas erop. Hij liep erheen, maar voordat hij 't bereikte, zag hij opeens een man staan die hem oplettend bekeek. Hij wilde hem ontwijken, een andere richting inslaan, maar de man kwam nader, keek hem recht in 't gezicht. Met schrik herkende Nol hem: de vroegere kamerdienaar van zijn vader.

‘Zo, Geert,’ probeerde hij luchtig, ‘nog op, zo laat?’

‘Nol Proenen,’ zei de ander, hem herkendend, ‘ik vergiste me dus niet.’

‘Wat vergissen?’ vroeg Nol verward en voelde hoe hij verstijfde van schrik.

Geert wees naar de ingang van de onderaardse gang. ‘Ik zag je wel.’

‘En wat dan nog?’ vroeg Nol uit de hoogte, want Geert was tenslotte een vroegere knecht van zijn vader. ‘Er valt daar beneden niets te beleven, er is geen Spanjool, geen mens. Ik wilde 't niet geloven, nu heb ik 't gezien. Weet je wat daar is, Geert?’ vroeg hij op een toon, of hij hem iets heel bijzonders toevertrouwde.

‘Weet je wat er is? Water! Tot aan je knieën en hoger.’

De ander maakte met zijn elleboog een beweging van: dacht je mij voor de gek te houden? ‘Ik weet alles,’ zei hij nadrukkelijk en knikte met zijn hoofd op een manier die Nol verontrustte.

‘Je weet niets, Geert; maar meteen tastte Nol naar zijn beurs, want plotseling was hem te binnen geschoten dat Geert altijd met geld te winnen was geweest; als kind had hij zijn zwijgen al weten af te kopen tegenover zijn ouders als hij streken had uitgehaald. Inderdaad keek de man met een schuin oog naar Nols manipulaties.

‘Maar Geert kan zwijgen als 't graf,’ vulde hij aan, ‘dat zul je je toch zeker nog herinneren van vroeger.’

Nol opende zijn beurs en legde een goudstuk in de uitgestoken hand. Maar Geert trok zijn hand niet terug en bleef star naar 't geldstuk kijken. Nol begreep dat hij 't te weinig vond en om er een eind aan te maken legde hij er nog twee zulke stukken bij.

‘Dank u wel, sinjeur,’ zei de man en stak 't geld weg.

‘Ga op zij,’ zei Nol, ‘ik wil hier op 't gras wat slapen.’

‘O, wel te rusten dan sinjeur, ik ga naar binnen, ik woon hier,’ zei Geert met een spotlachje.

En hij verdween in een deur.

Nol strekte zich uit op de grond. Hij mocht tot zes uur de volgende ochtend uitrusten, was hem toegestaan. Voorlopig kon hij dus slapen. Even kwelde hem nog de twijfel of Geert wel woord zou houden, toen sliep hij in.

En Geert hield niet zijn woord maar strooide, juist omdat hij niets wist, een fantastisch verhaal rond.

't Was allang dag toen Nol ontwaakte. De plotseling weer knagende honger bracht hem zijn toestand te binnen. Hij miste de moed en de lust om zich naar zijn post te begeven.

'Ik blijf hier, hoe dan ook,' besloot hij, 'hier zal niemand me komen zoeken, er is geen mens te zien, ik ga wat verderop, zodat ik van Geert geen last kan hebben.'

Hij bevond zich daar in de moestuinen, die de stad van groenten voorzagen, maar niemand was er werkzaam omdat iedereen bij de wallen was. Hier en daar stond een verlaten houten hut van een warmoezenier.

De sla, andere groenten, en het fruit, alles om hem heen stond te rijpen in de warme junizon. Nol at onrijpe bessen, radijs, wortelen, sla, tot zijn verschraalde ingewanden krampten van pijn, met alle gevolgen van dien. Zijn maag schreeuwde om brood, om vlees. Maar hij schrokte telkens opnieuw zuur en onrijp goed en ging dan in de schaduw van een boom liggen slapen. Zo bracht hij drie dagen en nachten door, ongezien, veilig. Hij hoorde wel de kanonnen en de klokken die van 's morgens tot 's avonds luidden, maar dat liet hem onverschillig.

De vierde morgen, toen hij na een wilde nachtmerrie zijn ogen opsloeg, keek hij recht in 't gezicht van zijn zuster Anna Suetendael.

Er lag zoveel boze drift op dat gezicht, dat hij van schrik plotseling overeind kwam.

'Zo... Anneke.' Hij deed een poging om zijn schrik te beheersen.

'Eindelijk!' hijgde ze. 'Eindelijk heb ik je gevonden, jij aarts...'

'Nou, nou, kalm maar,' onderbrak hij haar, terwijl hij opstond, zorgvuldig zijn kleren afklopte en onderwijl met schrik bedacht, dat ze wel eens meer kon weten dan hem lief was. Dan had Geert, die vervloekte schelm, gekletst.

'Ja, 't is wel nodig dat je kleren schoon zijn, ellendige ijdeltuit.'

'Nou, nou,' herhaalde hij, 'ik mocht rusten. Gaat 't iemand aan wàr ik slaap?'

Ze lachte, hoog, scherp. ‘Inderdaad, maar je zocht 't wel ver van je bed thuis. We weten daar meer van, vriend.’

‘Jij weet niets, hoor je,’ riep hij opeens driftig. ‘Niets. Geloof geen kletspraat, Anne.’

‘Kletspraat? dat staat nog te bezien. In alle geval word jij in de gaten gehouden, en je zult als de bliksem moeten werken wil je niet voortijdig een schot of een messteek voelen. Van een Maastrichtenaar wel te verstaan.’

‘Maar Anne, ik kan je zweren...’

‘Zweer jij maar liever niet en kom mee.’

‘Met jou mee? Ik wil om zeven uur op mijn post zijn.’

‘Zeven uur? 't Is elf. Versta je dat? Elf. Aarts...’

‘Kan ik 't helpen als ik slaap?’

‘Jij hebt niet te slapen als iedereen zich doodwerkt.’

‘Nou ja, ik bedoel verslaap.’

‘Nogal een toestand om zich te verslapen. Twee dagen zoek ik je al. Hoor je de kanonnen?’

‘Jazeker.’

‘Je gaat met mij mee,’ beval ze, en trok aan zijn arm.

‘Waarheen?’

‘Kom maar. 't Restje luie zweet dat je nog hebt, zullen we er wel uitpersen.’

Nol zei niets meer; ze trok hem aan een hand mee of hij een kleine jongen was. En inderdaad kreeg hij 't gevoel van een kind dat een kwade streek heeft uitgehaald en nu bang is voor straf.

‘Ik zal je laten graven en sjouwen dat je beenderen ervan kraken,’ dreigde Anna met een strak, verbeterd gezicht.

Ze liep zo vlug dat hij haar hijgend volgde. Hij ging dichterbij haar lopen alsof hij niettegenstaande haar dreigementen bescherming bij haar zocht.

‘Anneke,’ bedelde hij opeens, ‘heb je niet wat brood voor me? Ik bezwijk.’

‘Vanmorgen is er op tijd brood uitgedeeld aan wie werken op de wallen en overal. Je had maar op je post te zijn. Ik heb niets.’

‘Maar ik houd 't niet langer uit.’

‘Je zult wel moeten. Ik weet niet of er vandaag nog wel iets wordt uitgedeeld.’ ‘Ik houd 't niet uit.’

‘Je zult wel moeten, Nol. Tenzij er hulp komt.’

‘Hulp? Van waar?’

‘Uit Holland. Als we worden ontzet, verandert de hele toestand.’

‘Hulp uit Holland? daar geloof je immers zelf niet aan!’

‘De hoop moet ons sterken, Nol,’ zuchtte ze.

Hij zag echter vertwijfeling in scherpe lijnen op haar gezicht getekend. Zwijgend liepen ze verder.

Na een poos vroeg hij: ‘Waar ga je toch heen, Anna?’

‘Waar we 't meeste nodig zijn, in de buurt van de Brusselse poort, want daar is de sterkste aanval. Je weet dat de stenen buitenwal is bezweken, de poort houdt 't nog, maar hoe! de binnenwal heeft 't zwaar te verduren, voortdurend moeten bressen worden aangevuld. Al wie een schop kan hanteren, vult manden en zakken met aarde die naar de bressen worden gebracht. Jij gaat daar meehelpen.’

‘Graven?’

Ze knikte. ‘En alles wat daarbij hoort, Nol. Ik sta in je buurt om toe te zien dat je niet luiert. En om je, als 't moet, te beschermen tegen de woede van je stadgenoten.’

‘Maar ik zweer je...’

‘Houd op met zweren, Nol.’

Ze waren nu aan 't eind van de Brusselsestraat gekomen waar mensen bezig waren in een grote kuil. Nol zag zelfs priesters, monniken en nonnen graven, manden en zakken vullen, op wagens laden. Ook burgers werkten er, meest vrouwen. Monniken trokken, bij gebrek aan paarden, de volle wagens voort in de richting van wat nog wal genoemd kon worden. De buitenmuren der stad waren daar totaal vernield; ook de sterke Brusselse poort was zo goed als verloren. Daar wapperden uitdagend enkele Spaanse vlaggen. 't Was nu zaak om de binnen-versterking, die Tapijn van aarde had doen opwerpen, te behouden.

Nol keek in de richting van die aarden wal en zag dat 't grotendeels vrouwen waren, die daar heen en weer liepen. Ze schoten met musketten, ze torsten zware, dampende dingen die ze dan naar beneden gooiden, ze krijsten zo luid, dat hij hun hysterisch schreeuwen kon horen. En daardoorheen hoorde hij het doffe bonken van de Spaanse kanonnen die beukten, beukten zonder ophouden en, hij merkte 't duidelijk, met kortere tussenpozen dan een paar dagen geleden. 't Was om krankzinnig te worden.

‘Ze zijn bezeten, allemaal,’ dacht hij. Maar meteen voelde hij Anna's vuist in zijn rug. ‘Wat vlugger, Nol!’

En hij schepte weer, vulde een stenen mand, maar liet ze, wanneer ze vol was, door anderen naar de wachtende wagen brengen.

‘Daar ben ik niet toe in staat,’ meende hij.

‘t Zweet brak hem uit; ‘t was een warme junidag, en zijn holle maag maakte hem duizelig.

Maar er werd hem geen rust gegund, voortdurend was daar Anna die hem in ‘t oog hield terwijl ze toch meeschepte en bovendien ‘t bevel voerde over heel de werkende troep. Ze had wel gelijk toen ze zei dat hij zou werken dat zijn beenderen kraakten. Hij was geradbraakt; werktuiglijk stak hij zijn schop in de grond, traag maar net vlug genoeg om Anna geen kans te geven tot een uitval. ‘t Zou niet lang duren of hij viel erbij neer.

Plotseling begon alles voor zijn ogen te draaien; hij greep zich vast aan zijn buurman, leunde met de andere hand op zijn schop. Maar daar was Anna al; ze trok een boomstronk in zijn richting.

‘Ga even zitten Nol.’ Even daarna hield ze een beker water voor zijn gezicht.

‘Drink eens, dan gaat ‘t over.’

Hij dronk, voelde zich inderdaad minder slap. Hij greep weer zijn schop, toonde wat goede wil, schepte en vulde.

Opeens begonnen de klokken van de kerken te luiden: de boetprocessie trok weer uit.

Monniken en nonnen om hem heen maakten een kruisteken, baden hardop: ‘Heer, help ons in deze nood; Sint Servaas, sta ons bij.’

Eén leunde even op zijn schop, keek naar de hemel en riep: ‘Heer, doe een wonder voor ons!’

Nol grinnikte. Een wonder! Zo iets hoorde je in verhaaltjes. Ze waren verloren, onherroepelijk, al schepten ze nòg zo snel, al werden de bressen steeds gevuld, ‘t moment naderde dat ze ‘t niet meer konden bolwerken.

‘Hoor de kanonnen,’ dacht hij, ‘ze gunnen zich geen rust, al van vanmorgen vroeg beuken ze de wallen en torens. Hoor die bezeten wijven daarboven gillen, als ze geraakt hebben. ‘t Zal niet helpen. We zijn verloren. Waar zal ik schuilen als de Spaanse benden over de stad losbreken? Als ik... in de onderaardse gang kan kruipen waar ik vandaan kom? Dat zal ik proberen, zo gauw er tekenen zijn dat ‘t is afgelopen hier. Daar zal niemand komen zoeken om te plunderen. Neen, Nol Proenen zal niets overkomen.’

13

Toen 't tegen de avond liep, kwam voor Nol 't bevel dat hij wacht had tot de volgende morgen. En wel bij een halfingestorte wal, waarvan de ergste bressen slecht opgevuld waren.

't Was een gevaarlijke plek bij de Brusselse poort, waarvan de torens ook al grotendeels in puin lagen. Nol had te gehoorzamen, te meer omdat hij leedvermaak zag in de ogen van de boodschapper; die man wist van de praatjes die over hem gingen, daar was geen twijfel aan, hij werd in de gaten gehouden; als de toestand niet zo hopeloos was, zou hij die eigen dag al een kogel gehad hebben; nu was elke gezonde burger onmisbaar.

Nol moest door kuilen, over puinhopen en verbrokkelde muren naar zijn post zoeken. Op de wal gekomen nam hij de situatie op. Hopeloos was 't, overal puin, bressen half of helemaal niet gevuld, muren en torens die op instorten stonden. Als de Spanjaard wilde, kon hij na enig geklauter ladders tegen de wallen zetten. En dan kwamen ze binnen. Maar 't werd nacht al ging de zon laat onder, in 't Spaanse kamp werd streng aan de rust gehouden: de kanonnen zwegen, er was geen Spanjaard te zien. Die krijgen nu behoorlijk eten en gaan dan rusten, dacht hij met nijd; en morgenochtend zullen ze, goed gevoed en uitgerust, met nieuwe kracht toeslaan.

Hij zocht een plek, waar hij een beetje beweging kon nemen om niet in te slapen, en toch nu en dan wat kon zitten. Van de vijand was die nacht niets te verwachten, maar 't kon zijn dat de wachten gecontroleerd werden, dan moest hij op zijn post staan. Hij keek rond, zag links in de verte nog een schildwacht en rechts bij de bressen aan de poorttorens waren er drie; ze stonden met elkaar te praten. Nol kon hen niet verstaan maar zag duidelijk hun moedeloze gebaren en schouderophalen.

Daar kwam van de Brusselse straat iemand aan, een kleine man. Toen hij dichterbij was, herkende Nol de gouverneur Schwartzenberg. Hij liep naar de poort, sprak met de schildwachten, inspecteerde de vernielingen.

Na een poos kwam een tweede man naar de poort; hij was lang, mager, katachtig in zijn klauteren over hindernissen. Nol herkende de Spanjaard Manzano, zag hem de wal beklimmen en toen recht voor zich uit naar 't Spaanse kamp in de verte kijken. Lang bleef hij zo staan en Nol bekeek hem vol argwaan; als zovelen zag hij in Manzano een verrader, een niet te vertrouwen man die op 'n gegeven moment zijn ware bedoelingen zou tonen. Daar kwam Schwartzensberg bij hem. Ze praatten met elkaar en gebaarden heftig; de kleine gouverneur sprak vlug, wees opgewonden naar de poorttorens, de bressen. Manzano haalde de schouders op, viel hem toen blijkbaar scherp in de rede.

Toen gaf de gouverneur zich waarschijnlijk gewonnen, want hij knikte instemmend, verliet Manzano en kwam Nols richting uit; hij hijgde van 't klauteren toen hij voor hem stilstond.

‘Zo,’ zei hij, ‘sta jij hier?’ En toen hij de schrik in Nols ogen zag: ‘Wie ben jij?’

‘Ik... ik ben Nol Proenen, Excellentie,’ kwam 't haperend, want hij was doodsbang voor wat er ging volgen.’

‘Nooit van gehoord,’ zei hij tot Nols opluchting. ‘Je zult hier extra goed moeten uitkijken, we verwachten morgenvroeg een aanval in deze buurt; jij hebt hier de voornaamste uitkijkpost. Zodra je onraad vermoedt, waarschuw je de poortwacht. Begrepen?’ Nol boog.

‘Natuurlijk, Excellentie.’

‘God sta ons bij, Nol Proenen.’

‘Amen, Excellentie.’

De gouverneur keerde zich om, Nol zag hem naar de volgende poort gaan.

Toen keek hij weer naar Manzano, die al die tijd doodstil op dezelfde plek was blijven staan, zijn ogen gericht op 't Spaanse kamp in de verte.

Nol bespiedde hem, verwachtte dat hij met een lamp een of ander sein naar de vijand zou geven. Hij zag hem naar de rand van de wal klauteren en toen in de diepte kijken, alsof hij de afstand schatte.

Nol voelde opeens een geweldige haat tegen hem oplaaien; had hij niet meegewerkt om de stad in deze ellendige toestand te brengen? En natuurlijk had hij elke kans tot een aannemelijke overgave helpen verijdelen uit angst voor zijn leven, de verrader.

Openlijk durfde Nol Proenen nooit iets moedigs ondernemen, maar hier, in 't schemerdonker, verscholen achter een stuk bouwval, lag een kans naar zijn aard. Hij greep zijn musket, laadde, richtte... schoot.

Een hevige knal sloeg door de stilte. Bij de poort kwamen de wachten in alarmstemming, ze liepen rond, speurden. 't Was echter al zo donker dat ze de rook van Nols musket niet konden zien.

Manzano was slechts geschrokken; hij begreep blijkbaar dat de kogel voor hem bedoeld was geweest, hij sprong overeind, klauterde zo vlug hij kon in de richting van de waltrap en vluchtte.

'Jammer,' zuchtte Nol, 'de enige keer dat ik raak wilde schieten.' Hij ging weer op zijn post staan tot de wachten rustiger waren geworden. 'Ik moet beweging hebben,' dacht hij en liep wat heen en weer. Hij keek over de vernielde walmuur in de gracht die vol puin lag. 'Als ze een beetje orde brengen in die puinrommel, hebben ze een weg waarover ze met een heel leger tot bij de wallen kunnen komen om hun ladders te plaatsen,' dacht hij.

'Gelukkig word ik in de vroegte afgelost, dan zal ik zo gauw mogelijk mijn schuilplaats opzoeken, want morgen zal 't gebeuren, dat is zeker.'

Toen keek hij aan de andere kant van de wal naar beneden. Daar stonden de huizen tot tegen de wal. Zo nodig kon hij van waar hij stond op een dak springen om beneden te komen,

't Was daar vlakbij doodstil, de bewoners waren naar 't meer veilige centrum van de stad getrokken. Hij onderscheidde een put op 'n binnenplaatsje, 't akertje hing aan de haak. 'Als ik dorst krijg,' dacht hij, 'zou ik daar kunnen drinken. Maar ik heb geen dorst, alleen honger, honger!'

't Werd nu helemaal donker. Nol kon de naaste wachtposten niet meer zien. Doodstil was 't overal. Hij keek omhoog: miljoenen sterren flonkerden en maakten de hemel tot een sprookjesdak, alsof er een groot feest zou gevierd worden. Beneden, in een tuin, piepte een onrustige vogel, boomkruinen ritselden zachtjes, zomergeuren stegen op uit bomen en heesters, alles was rustig en vredig, oorlog leek een onbestaanbare nachtmerrie. De stad sliep, de vijand sliep, alleen de wachten waakten, keken uit. Maar er viel niets te kijken, 't was donker en... er was niets.

Nol zag vlakbij een brok muur waar hij best op kon zitten. Waar-

om zou hij niet? Hij was doodop van vermoeden en zijn hele lichaam werd gemarteld door honger.

Hij ging zo zitten dat hij wat steun in de rug had. ‘Nu maar wachten tot ze me aflossen,’ zuchtte hij. Maar al gauw merkte hij dat de slaap hem zou overmannen. Daarom stond hij weer op, slenterde heen en weer.

Opeens schrok hij, 't was of hij iets hoorde. Van de stadkant kwam 't... gelukkig. 't Kon 't ruisen van de boomkruinen niet zijn. Er rolde iets naar beneden. Een steen? Hij speurde scherp. Daar meende hij iemand te zien op 't binnenplaatsje van 't huis beneden hem; 't bewoog langs de put. Een mens, een vrouw, hij zag 't nu duidelijk; 't hoofd richtte zich omhoog. Die vrouw, of wie 't ook was, moest nu zijn silhouet tegen de avondhemel afgetekend zien. Blijkbaar herkende ze hem, want hij hoorde een stem zachtjes roepen: ‘Nol! ben jij daar?’

Bella! zij was 't; hij herkende nu haar figuur, haar stem. En Bella betekende: eten! Hij bukte, riep zachtjes: ‘Ja Bella, hier ben ik.’

‘Goddank,’ zei ze, en toen zag hij haar op de rand van de put klimmen en van daar op 't dak. Hij hielp haar bij 't laatste stukje om vandaar op de wal te komen.

‘Eindelijk!’ ze snikte. ‘O Nol! uren heb ik naar je gezocht, overal. Tot bij de gesneuvelden die begraven werden, want ik begon te geloven dat jij ook... o Nol, als je wist wat ik heb uitgestaan. Gelukkig, gelukkig dat je er nog bent.’

‘Mal kind, schei maar gauw uit met huilen.’

‘Ja Nol, maar nu is 't van blijdschap.’

‘Mal kind,’ herhaalde hij en klopte haar op de schouder. Ze zag er iets van aanmoediging in en greep met beide handen zijn arm.

‘Ik ben zo blij Nol.’

Maar hij maakte haar handen zachtjes los en toen stond ze hem alleen maar aan te kijken, met duidelijke adoratie in haar ogen. Hij merkte 't, vroeg daarom afleidend: ‘Heb je soms wat eten voor me?’

‘Ja, Nol.’ Ze tilde haar groot schort op en knoopte een zakje los dat ze om haar middel had vastgebonden. ‘Hier, Nol, brood en worst. En ook wat voor de dorst. Kijk...’ Ze haalde een kruikje te voorschijn dat in 't schaarse licht van de sterren wel van kristal leek. ‘Miswijn Nol, niets vragen.’

‘Je bent een bovenste beste, Bella. Nee, ik vraag niets.’ Hij beet gulzig in 't brood, sloeg 't deksel van 't kannetje op, dronk. ‘Daar had ik juist zin in.’

Bella lachte overgelukkig, Nol was tevreden, de rest was van geen belang.

Hij ontnam haar spoedig haar blijdschap. ‘Je moet hier zo gauw mogelijk vandaan. Bella. Als iemand je zou zien!’

Ze trok een pruillip; in geen dagen had ze hem gezien en nu moest ze al weg!

‘Mag ik niet even uitrusten? Ik heb urenlang naar je gezocht.’

Hij schudde neen. ‘t Is te gevaarlijk. Tegen de morgen kom ik thuis. En als je dan wat eten voor me hebt...’

‘Ik zal mijn best doen, Nol,’ zuchtte ze. ‘Dan ga ik maar terug.’

‘Ja, dat is 't beste. Kom, ik zal je weer helpen om op dat dak te komen.’

Toen ze weg was, keek hij voor de zekerheid naar links en naar rechts. Er was geen mens te bespeuren op 't deel van de wal dat hij moest bewaken.

‘Goed kind,’ dacht hij nog even, terwijl hij schrokkelig alles opat.

‘Ze heeft veel voor me over. Dat eten en die wijn heeft ze natuurlijk gestolen.

Later, als in de stad alles weer normaal is, zal ik haar wat moois kopen, en dan is 't uit, moet ze bij ons vandaan, ze wordt hinderlijk met haar verliefdheid; Nol Proenen heeft andere verlangens, aan elke vinger kan ik een mooi meisje uit de beste stand krijgen. Dat is 't voorrecht van goede afkomst, veel geld en een voorkomen als 't mijne.’

Hij liep weer wat heen en weer. Maar al spoedig merkte hij dat de wijn in zijn holle maag zich deed gelden. Hij werd loom, duizelig. ‘Ik ga even zitten,’ besloot hij.

Voor de zekerheid keek hij nog eens naar alle kanten. Ook door 't grote gat in de muur vlakbij zijn zitplaats. Er was niets te zien, noch van de stadskant, noch van de Spaanse.

‘Alles slaapt,’ dacht hij; ‘waarom zal ik dan waken? Een paar uurtjes rust zullen me veel goed doen, ik heb pijn in al mijn botten van dat gegrave de hele dag. En dan die honger, want ik ben lang niet verzadigd.’

Hij ging weer zitten, vlakbij 't muurgat, leunde tegen de gehavende muur. Zijn oogleden zakten telkens neer, met steeds kleinere tussenpozen, en al gauw had hij geen kracht meer om ze te

openen. Hij sliep. En droomde als een hongerlijder: van heerlijk eten, feestbanketten, taarten en pasteiën.

Nauwelijks gaf 't eerste morgenlicht wat vorm en kleur aan de gehavende vesting, of er verscheen in 't muurgat bij Nol een gezicht. Het loerde voorzichtig naar binnen, keek toen langs de walgang en wenkte achter zich om. Een tweede gezicht verscheen, en een derde. Toen verdwenen ze, maar geen twintig tellen later stonden er tien, twintig Spanjaarden voor de bres. Een klom voorzichtig door 't gat.

Een goedgerichte dolkstoot en Nol Proenen zakte geluidloos in elkaar, bloed spoot over zijn kleren. Vliegensvlug kwamen de anderen met houwelen, voorhamers en breekijzers. In een ommezien was de bres groot genoeg om twintig man tegelijk door te laten.

't Lijk van Nol Proenen werd naar beneden gegooid, kwam terecht op 't dak van 't tegen de wal gebouwde huis, schoof verder omlaag tot het naast de waterput bleef liggen.

De mannen snelden over de wal naar de Brusselse poort, overvielen en doodden de wachten. Een enkele wist te ontsnappen, holde de stad in. Even later begonnen in de prille ochtend de klokken alarm te luiden.

Al wie nog weerbaar was in de stad, schoot in de kleren, holde naar de Brusselse poort. Gouverneur Schwartsenberg stormde op zijn korte benen vóór allen uit; zijn degen zwaaide flitsend in 't rond, zijn dunne, hoge stem schreeuwde bevelen in 't wilde weg. De Spanjaarden hadden zich al van de poort meester gemaakt, ook de bres was zo vergroot dat ze daar bij honderden binnendrongen.

Schwartsenberg had 't eind van de Brusselse straat nog niet bereikt toen een Spaanse kogel hem trof; hij sloeg achterover, bleef dood liggen, de armen uitgestrekt. Naast, vóór en achter hem vielen anderen, bij tientallen lagen ze weldra om hem heen. Wie zijn leven nog wilde redden, stormde terug naar de binnenstad om een schuilplaats te zoeken.

Met honderden, met duizenden drongen de Spanjaarden de stad binnen.

Toen brak de hel los over Maastricht.

14

De alarmklokken hadden de mensen in dit vroege uur uit hun slaap doen opschrikken. Iedereen schoot in zijn kleren, gooide de ramen open om te zien wat er gaande was. Het voorgevoel dat de stad bezweken was, werd al gauw bevestigd door de wild schreeuwende, gebarende mensen op straat.

Nu kwam over hen wat hen al weken als een nachtmerrie gekweld had.

Wie zijn goud en andere waardevolle dingen niet begraven of op 'n andere manier in veiligheid had gebracht, probeerde dat nu nog gauw te doen met een van angst duizelig hoofd. Sommigen pakten hun bezit in een deken, een zak, vluchtten uit hun huis naar een veiliger plek, een kerk, een kelder. Anderen sloten de houten luiken van hun ramen, schoven de ijzeren dwarsbout voor hun deur, verschansten zich in hun eigen woning.

Als een grote steekvlam spotten wraak- en vernielzucht de stad binnen. Tierend en vloekend in alle talen van Europa stormden de woestelingen bij honderden en honderden, met mes en dolk in de hand, op de woningen af. Mokers vernielden de deuren, de luiken en ramen, geen verschansing was bestand tegen hun geweld. Dan kropen ze, 't wapen tussen de tanden, naar binnen en stortten zich op de gillende bewoners. Kinderen noch grijsaards, niemand, letterlijk niemand werd gespaard. Door de open ramen smeten ze de lijken en gewonden de straat op waar hun bloed tot plassen en goten vloeide, alsof uit de hemel een afgrijselijke regen was neergestort.

't Gillen en schreeuwen verbreidde zich echter sneller dan 't moorden, zodat nog velen hun huizen konden ontvluchten.

Naar Wijk! Naar Wijk! gilden de ongelukkigen elkaar toe en ze renden met hun kinderen en een beetje gered bezit in de richting van de Maasbrug. Want de overkant van de Maas, de voorstad Wijk, hield nog stand en als de laatste bruggeboog die van hout was, omhoog getrokken werd, waren ze daar veilig met 't water tussen hen en de moordenaars.

Maar de Wijkenaren wisten al heel gauw wat er gebeurd was aan de overkant en, om zich tegen de Spanjaarden te beveiligen, hadden ze de brug reeds omhoog gehaald voordat de vluchtelingen ze bereikten.

Toen gebeurde 't afgrijselijke, dat honderden en honderden, elkaar voortstuwend over de brug, in de Maas stortten. Er was geen stuiten aan, want de achtersten wisten de messen der Spanjaarden in hun rug en stuwden die vóór hen liepen, tot ook zijzelf in 't water stortten. Een enkele die zich tijdig aan de brugleuning vastklemde, werd gegrepen en kwam over de leuning toch in 't water terecht.

In de stad achter hen stegen zwarte rookwolken op: huizen waren in brand gestoken. Grotendeels van hout, brandden ze als fakkels; hele straten stonden in lichterlaaie.

Het Proenenhuis lag wat buiten het hoofdstratennet. Daarom hoopte Arnold Proenen dat zij aan de plundering zouden ontsnappen. Nochtans had hij alle luiken voor de ramen gesloten en de zware ijzeren dwarsbout voor de huisdeur geschoven.

In de stad achter hen stegen zwarte rookwolken op: huizen wahoek stond, als versteend, Bella die als een sluipende kat de straat op was geweest, en hun toen met ontzette ogen en hikkende stem de verschrikkingen die ze gezien had, was komen meedelen, Bella was er helemaal niet gerust op dat ze hier in dit afgelegen huis de dans zou ontspringen. Ze peinsde met een verward hoofd over een middel om zich in veiligheid te brengen. 't Was een probleem zoals ze er nooit een had gekend. Ze had de woestelingen aan 't werk gezien, ze betwijfelde of ze, als ze haar vonden, haar zouden sparen, al kon ze er zich op beroepen altijd in 't vrouwenkamp te hebben geleefd. Wie van die duizenden zou haar herkennen? En dan nog! Die bloedhonden zouden geen verschil maken. Neen, ze had ze aan de gang gezien, ze moest zichzelf redden, maar hoe? Hoe?

Sinjeur Proenen streefde zijn vrouw over de handen. 'Moed houden, Anna, we wonen zo achteraf en als hun woede wat gekoeld is, zijn ze wel vatbaar voor goede woorden en geld.'

Hij had nauwelijks uitgesproken of ze hoorden alledrie een rumoer van snellopende mensen in de straat. 't Kwam nader, rauwe, schreeuwende stemmen klonken erbovenuit. Ze begrepen dat

hun huis, zo opvallend door zijn grootte en rijke bouwtrant, het doel was.

Bella begreep dat ook en haar hersens begonnen in razend tempo te werken: Weg van hier! Maar waarheen? Waarheen?

Daar plofte de eerste mokerslag op een vensterluik, toen een bonzende dreun op de voordeur.

Mevrouw Proenen viel flauw, haar man suste bevend. Bella vloog radeloos naar de deur, toen naar 't achterhuis. Van die kant was nog geen onmiddellijk gevaar en toen ze door een kier van de achterdeur naar buiten keek, zag ze ook niemand in de tuin. Ook niet op 't wegje dat langs de Jeker liep.

Ze liep de tuin in; radeloos keek ze rond, ze durfde zich niet over 't brugje naar de overkant van 't water te wagen want daar kon ze elk ogenblik in hun handen vallen. Ze keek en keek, zag opeens een ladder en, als 'n bliksemstraal kreeg ze een plotselinge inval. Ze zette de ladder tegen de grote kastanjeboom en klom naar boven. Toen ze de eerste tak had bereikt, zwipte ze de ladder omver; ze viel tussen de bessenstruiken, lag daar vrijwel verborgen, in alle geval onopvallend en niemand zou vermoeden dat ze zojuist was gebruikt.

Ze klom hoger, gelukkig ging dat niet moeilijk, ze bereikte een tak waarop ze kon zitten en zich vasthouden.

Eens zullen ze uitgeraasd zijn, dacht ze met kloppend hart; dan laat ik me naar beneden glijden en vlucht over 't brugje naar de Wijermolen. Want in dat armoedhuisje valt niets te plunderen, daar zal ik veilig zijn.

Ze hoorde de slagen op de voordeur, op de raamluiken, toen een gerinkel van glasscherven. En even daarna klonk een woest geschreeuw en triomfantelijk gelach.

Nu zijn ze binnen, wist Bella en omklemde sidderend de boomtak. 't Leek wel of er honderd woeste kerels in 't huis drongen, zo klonk hun schreeuwen en 't geweld van hun vernielende mokers en bijlen.

Bella hoorde hun zware schoenen de statietrap oprennen naar de eerste verdieping. Deuren werden opengegooid. Toen een tumult door 't hele huis alsof overal tegelijk alles kort en klein geslagen werd. Een hevige rinkelende slag gaf haar de zekerheid dat de grote koperen kroonluchter in 't voorhuis naar beneden getrokken was.

Opeens onderkende ze tussen al 't geweld de stem van heer Proenen, eerst luid schreeuwend, toen zachter, na een poosje zweeg hij. Mevrouw's stem hoorde ze niet. 'Ze ligt nog steeds in zwijm,' dacht ze huiverend en voor 't eerst voelde ze medelijden, en hoe ze toch met hen verbonden was, aan hun zijde stond.

'De duivels, de beesten, als ze hen maar niet vermoorden!'

Daar sprong de achterdeur open. Bella's hart begon hevig te kloppen: als ze onder de boom kwamen en naar boven keken! Maar de kerels die ze naar buiten zag tuimelen, hadden slechts aandacht voor wat ze hadden buitgemaakt. Een had de fluwelen baret van heer Proenen scheef op zijn wilde kop staan; één droeg over zijn gore kleding het pronkwambuis van haar heer; een ander had zijn mooiste kantkraag om de hals. Daar kwam er een naar buiten met een schilderij; hij stak er zijn puntig mes doorheen, scheurde 't doek eruit en stak de lijst over zijn kop, zodat zijn rood gezicht met de bloeddoorlopen ogen potsierlijk in een gouden lijst stond. Boven werd een raam opengegooid; een kerel verscheen in de opening met de zilveren lampetkan van Nol Proenen, hij goot ze leeg op 't hoofd van de schilderijendief en bulderlachte om de schrik van de getroffene.

Uit 't huis kwamen zonder ophouden triomfantelijke kreten, stukken van ruwe soldatenliedjes en woest lachen.

Toen was er opeens een soort zegevierend gehuil van een hele troep. Het naderde de achterdeur

Bella klemde zich vast in doodspaniek voor wat ze zag. Een paar kerels trokken iets naar buiten, ze smeten 't onder joelen en schreeuwen op 't grasveld: 't naakte lichaam van heer Proenen met bloedende meswonden aan de borst.

Ze lieten 't liggen, snelden naar binnen, sleurden toen 't naakte lichaam van mevrouw Proenen naar buiten, gooiden 't naast 't andere lijk.

Bella keek ontzet neer op 't mooie blanke lichaam van mevrouw Proenen, vol messteken, bloed en vuil van de schoppende laarzen; het prachtige blonde haar waaraan ze haar hadden voortgesleurd lag in losse strengen over 't gras.

Ze begonnen hand aan hand rond de lijken te dansen, als kinderen bij een spelletje.

Bella deed moeite om bij bewustzijn te blijven, ze omklemde de tak nog vaster, schudde haar hoofd om niet te bezwijmen.

Dit was geen werkelijkheid, dit kon niet waar zijn. 't Was een afschuwelijke nachtmerrie. Kon ze die maar afschudden, ontwaken! Dan zou alles gewoon zijn.

Maar 't leek wel of dit afgrijselijke zijn hoogtepunt nog niet bereikt had. Want opeens hoorde ze vanuit 't huis een vrouwenstem. Die stem?... Kon 't bestaan? 't Moest waar zijn! Uit duizenden zou ze dat scherpe, arrogante geluid herkennen. Dat was haar moeder! Haar eigen moeder, la belle Hélène. Ze kwam op de buit af natuurlijk. Ze zou alles grijpen wat van haar gading was, of 't de mannen afpingelen met een belofte die ze toch niet hield.

Hoor, nu was ze boven; door de open ramen kwam haar gillend, lachend geluid. Haar hoofd stak opeens naar buiten.

Bella kreeg een schok: op haar kapsel prijkte de mooiste kanten muts van mevrouw Proenen, netjes vastgespeld zodat de fijne kant als een witte nimbus boven haar donkere haar straalde.

Toen belle Hélène de dansende kerels in de tuin zag, verdween ze van 't raam en even later stond ze in de achterdeur. Ze hield een hand in haar zij om haar lachen in bedwang te houden. Ze had mevrouw Proenens mooiste vlieger aan, die prachtige zijden statiemantel, met brede gouden zomen, van haar zilveren bruiloft. En in haar hand hield ze een zak, misschien een kussensloop; hij hing zwaar.

Bella zag haar naar de joelende mannen lopen, er een paar op zij drukken; voor de twee lijken bleef ze staan. De een na de ander zweeg, keek haar aan, nieuwsgierig naar wat ze zou zeggen, ze was een soort autoriteit voor hen, omdat ze 't lief van hun bevelhebber was.

‘Knap werk, mannen,’ prees ze. ‘Die stijfkoppen hebben hun loon. 't Zal ze leren Parma te trotseren, een heel regiment maandenlang laten kwijlen naar buit. Wat doen we er nu mee?’ vroeg ze en schopte tegen 't lijk van Proenen.

Ze keek rond, ontwaarde opeens de Jeker die langs de tuin liep. ‘Daar! In 't water ermee!’ riep ze. ‘Pak aan.’

Ze bukte, maar de mannen waren haar v  or, ze grepen de lijken, sleurden ze naar de waterkant. Belle Hélène telde: ‘Eén, twee, drie!’ Met een zwaai ploften ze in de Jeker. De plons gaf nieuw plezier, ze begonnen weer te dansen.

Bella had haar moeder nooit zo gehaat.

Belle Hélène in haar slijpende mantel, met de zak stijf in haar hand, keek lachend toe. Geen van deze mannen zou 't wagen een hand uit te steken om haar mee in de jool te trekken.

Opeens bleven ze de een na de ander zwijgend staan en keken, als betrappt bij een verboden spel, naar de man die in de achterdeur stond.

Bella zag hem ook staan en 't was even of ze een hevige klap op haar hoofd kreeg.

Dat kon niet! Dat was... ja, dat hoorde bij de nachtmerrie waaruit ze moest ontwaken. Daar stond Don Enriquez, die door Antoine vermoord was. Ze had toch met eigen ogen gezien dat zijn lijk bewegingloos in haar moeders tent lag.

Don Enriquez trok zijn degen, keek woedend naar de tierende bende en riep:

‘Ophouden! Onmiddellijk! En allen aan 't werk om dit huis bewoonbaar te maken. Scherven en rommel opruimen, luiken en deuren zoveel mogelijk herstellen; er is genoeg gereedschap in de stad. Vóór de avond moet alles klaar zijn en een wacht van tien man voor 't huis staan. Begrepen? Voorlopig woon ik hier.’

Ze knikten gehoorzaam. Don Enriquez del Monte Bianca was een aanzienlijk heer met een royale beurs, een die geregeld soldij betaalde, wat niet van alle bevelhebbers gezegd kon worden.

't Was dus in hun belang hem te gehoorzamen en gewillig liepen ze naar binnen om zijn bevelen uit te voeren.

Nu stond Enriquez alleen met belle Hélène. Hij sloeg zijn arm om haar heen. ‘Ma belle, wat ben je mooi zo! Voorlopig blijf je in dit huis, ik zal zorgen dat je alles krijgt wat nodig is. Eten is hier natuurlijk niet, dat stuur ik uit 't kamp. 't Spijt me, ik moet weg. Neef Parma is er heel slecht aan toe, er is een geleerde uit Luik gekomen. Ik moet horen hoe dat afloopt.’

‘Nu al weg, Enriquez?’ pruilde ze.

‘Lief, ik kom vanavond terug, vóór donker ben ik hier. Zorg dat er een goed bed is.’

Ze begon te lachen. ‘Ja, schat, deze nacht slapen we in een hemelbed.’

Ze wuifde hem na terwijl hij weer 't huis inging om door de voordeur de straat te bereiken.

Bella zag hoe haar moeder rondkeek, een stenen bank ontdekte en daar ging zitten.

Wat moest ze nu doen? Ze werd maar niet wakker uit die schrikkelijke nachtmerrie, 't drama ging door. Ze kon daar niet blijven, haar ene been hing al gevoelloos, als verlamd naar beneden, in 't andere had ze prikkende krampen, haar armen deden pijn. Eens moest ze er toch uit. Er was nu niemand van de woestelingen meer in de tuin. Als ze zich nu naar beneden liet glijden? Dan stond ze meteen voor haar moeder die haar in bescherming zou nemen. Toch zag ze ertegenop; nooit had ze die vrouw zo gehaat. Maar er was geen keuze, 't was onmogelijk om tot donker in de boom te blijven hangen.

Ze ontspande een voor een haar handen, greep toen een lagere tak, gleed omlaag; toen nog eens dezelfde beweging en ze had de stam beet. Voorzichtig schoof ze langs de stam tot ze, duizelig, op de grond stond.

Belle Hélène op de bank liet van schrik de zak vallen die ze nog steeds stijf omklemde. Ze staarde Bella aan of ze een geest zag.

‘Wat... wat is dat?’ hijgde ze, maar toen was de werkelijkheid al tot haar doorgedrongen. ‘Belle!’ riep ze, ‘mijn eigen Belle! Hoe kom jij hier?’ En ze liep op haar toe, sloeg de armen om haar heen, drukte haar tegen zich aan, kuste haar, streekte over haar hoofd. ‘Belle, mijn kind! Ik heb 't wel geweten dat ik je terug zou vinden. Maar hoe kom je in 's hemelsnaam hier?’

Bella antwoordde niet, 't was of ze de stem niet eens hoorde, ze liet zich liefkozen zonder te reageren, haar starre ogen keken afwezig als van een slaapwandelaar.

‘Nou,’ drong haar moeder aan, ‘vertel eens hoe jij hier komt.’

Bella schrok even wakker, ze schudde neen. ‘Niet vragen, nu niet,’ zei ze met dorre stem.

‘Later dan. Kwam je uit die boom? Slimmerd, dat was een goede schuilplaats. Je hebt dan heel wat gezien. Ha, ha, ha!’ lachte ze en haar lange oorbellen flikkerden en rinkelden van al haar pretbewegingen.

Bella keek haar ontzet aan: ‘Niet lachen! Asjeblieft niet lachen!’

‘Kom nu! Je bent niets gewend, dat is 't. Zulke gebeurtenissen brengen je moeder flink geld in de beurs. Moet je eens zien!’

Ze greep haar zak, opende hem, schudde de inhoud heen en weer.

‘Allemaal goud en zilver en edelstenen. Kind, nu kan je moeder eindelijk een huis kopen in Brussel. Dan krijgen we 't goed. Als een prinses zul je leven.’

Bella reageerde niet. Ze keek star naar de inhoud, was zich niet eens bewust dat daar juwelen van mevrouw Proenen lagen, een fonkelende ring, een gouden armband, een zware halsketting.

‘Mooi hè?’ vroeg haar moeder. ‘Je mag er wat van uitzoeken.’

Bella schudde neen; toen staarde ze weer voor zich uit.

‘Je moet weer vrolijk zijn, ma Belle, niet zo somber, 't leven wordt nu veel mooier voor ons. O, ik ben zo blij dat ik je terug heb.’ Ze kuste Bella's koude wang. ‘Wat is er toch met je, kind? Ik heb je nooit zo gezien.’

Toen, eindelijk, vertrok Bella's gezicht als van krampen, haar ogen keken opeens bewust rond, ze begon te snikken. Ze veegde de tranen af, maar steeds kwamen er nieuwe.

‘Zeg 't je moeder maar, kindje,’ suste belle Hélène.

Bella wees naar 't huis, toen zei ze met bibberende stem: ‘Nol!’

‘Wie is Nol, kindje?’ ‘De zoon.’

‘Hebben we heus niet gezien binnen.’

‘Neen, hij was niet hier. Gisteravond heb ik hem nog eten gebracht op de wallen.’

‘Dan zal hij wel...’ Ze zweeg, keek Bella aan. ‘Was 't een vriendje van je?’

Bella knikte. Toen opeens richtte ze vastberaden 't hoofd op ‘Ik wil gaan zien.’

‘Waar in 's hemelsnaam?’

‘Op de wal, waar ik hem 't laatst zag.’

‘Daar zal hij vast niet meer zijn.’

‘Ik wil gaan zien,’ herhaalde ze.

‘Maar je kunt je niet op straat wagen, ze grijpen jou zo goed als iedereen.’

‘Ik wil tóch naar de wal.’

‘Dan zal ik met je mee moeten, om je te beschermen, kind, mij kent iedere soldaat.’

‘Kom dan!’ Ze trok haar moeder bij de arm.

‘Vooruit dan maar,’ zuchtte belle Hélène; ‘de eerste dag zal ik je maar je zin geven. Jij weet de weg, hè?’

Bella knikte. Toen gingen ze door 't huis de straat op. Belle Hélène nam de arm van haar dochter: kom maar, suste ze goedig, toen ze 't bleke, strakke gezichtje weer aankeek, en trek je niets aan van wat je onderweg ziet, ze hebben hier nogal een en ander vernield en zo.’

Bella zag niets, ze keek weer recht voor zich uit als een slaapwandelaar; ze stapte langs lijken heen zonder ernaar te kijken, ze zag de brandende huizen niet, ontweek alleen wat haar in de weg stond, onbewust, als een dier dat slechts rekening houdt met de obstakels op zijn weg.

Ze namen de kortste weg naar wat eerst de Brusselse poort was. Toen ze in de buurt kwamen, begon Bella bewust de omgeving te verkennen. Opeens wees ze: ‘Dáár! Dat huis.’ En ze gingen erheen.

Ze zuchtte, omdat ze zo opeens duidelijk de plaats herkende.

‘Hier ben ik over 't dak naar de wal geklommen, daar was Nol.’

Ze kwamen op 't binnenplaatsje van 't huis.

Opeens gaf Bella een scherpe gil; ze trok zich los, snelde vooruit, viel op haar knieën bij de put.

Daar lag Nol!

Ze bukte voorover, riep, gilde, schreide: ‘Nol! Nol! Mijn Nol... dood!’ Ze nam zijn hand, liet ze weer los, streelde over zijn gezicht. ‘Nol!’ kreunde ze, ‘zeg iets, doe je ogen open, hier is Bella.’

De moeder greep haar in de oksels, trok haar overeind. ‘Kom kindje, hij is dood, je ziet 't. Jammer van zo'n mooie jongen.’

Bella viel schreiend tegen haar aan. ‘Zeg dat 't niet waar is, toe! 't Is te erg, 't kan niet. Alles is een afschuwelijke droom, ja, dat is 't. Straks word ik wakker, dan is 't over hè? Zeg dat 't dan over is, toe!’ herhaalde ze.

‘Ja, ja,’ suste de moeder. ‘Kom maar weg hier.’ En ze trok Bella mee, terwijl ze zich afvroeg wat ze toch zou kunnen doen om haar weer normaal te krijgen.

‘Kom, ik zal je straks wat lekker eten geven, ik wed dat je vandaag nog niets hebt gehad, wel?’

Bella schudde snikkend neen, toen liep ze zacht kreunend met haar mee.

‘Zie je wel! Er zal wel eten zijn als we komen, Enriquez zorgt goed voor me.’

Toen ze in 't Proenenhuis kwamen, was al veel opgeruimd en de huiskamer zag er, ondanks 't gemis aan schilderijen en wandtapijten, bewoonbaar uit. De stukgeslagen stoelen waren vervangen door hele die, de hemel mocht weten waar vandaan kwamen, en over de tafel lag zowaar een schoon amelaken.

Belle Hélène wreef in haar handen. ‘Je ziet hoe die mannen voor

Enriquez vliegen,' zei ze opgewekt tegen Bella, maar deze keek nog steeds wezenloos voor zich heen.

Was dat de mooie kamer van mevrouw Proenen? Dat kon niet, al 't moois was weg. En waar was mevrouw? Dood?... Neen, dat was 'n nachtmerrie geweest. Waar was ze dan?

De deur ging open, Don Enriquez kwam opgeruimd binnen. Bij 't zien van Bella sperden zijn ogen zich open van verbazing.

'Wie hebben we daar? Kleine Belle! Kindlief, kom jij zomaar uit de hemel gevallen? Wat ben je groot geworden. Wat ziet ze bleek, Hélène. Zeker ook honger geleden. Wacht maar eens.'

Hij liep naar de deur, riep iets in de richting van de keuken en 't duurde niet lang of zijn kok kwam met een bediende aanlopen. Ze droegen zilveren schalen waarop koude kip, zoet vruchtenmoes, brood en gebak lagen.

Bella knipperde met de ogen: ook dit hoorde zeker bij haar droom. Ze merkte dat 't water haar door de mond liep, toen ze de schalen bekeek.

Haar moeder greep de schaal met kip, sneed er een poot af en legde hem op Bella's bord. 'Eet kindje, dan word je beter, je bent uitgehongerd, dat is 't.'

Bella zette haar tanden in 't malse vlees en toen ze de weldaad van voedsel in haar lege maag voelde, begon ze te schrokken.

Hélène lachte, gaf haar brood en boter, toen taart en van het zoete moes. Enriquez vulde een beker met wijn voor haar.

Maar na een paar happen weigerde Bella's maag opeens meer voedsel op te nemen, de afgrijselijkheden van de nachtmerrie kwamen weer met een schok in haar bewustzijn. Haar hoofd begon te bonzen van de teug wijn en de dwanggedachte van de afschuwelijke droom verlamde haar weer.

Versuft staarde ze voor zich heen met een toenemend wurgend gevoel in haar borst en keel, 't zien van eten maakte haar onpasselijk. Ze hoorde niet als er tegen haar gesproken werd, ze hoorde en voelde alleen 't bonzen in haar hoofd en 't was of heel haar lichaam met tangen geknepen werd.

Toch was ze zich bewust waar ze was en wie daar bij haar waren. Er kwam een moment dat ze 'n drang voelde om weg te lopen, weg, al was 't maar naar buiten in de open lucht, misschien zou ze zich dan beter gaan voelen.

Toen ze haar moeder en Don Enriquez met elkaar zag fluisteren

en proestlachen, stond ze zachtjes op en liep de deur uit.

Achter in de tuin ging ze aan de waterkant onder een heester zitten, zo kon binnenshuis niemand haar ontdekken,

't Was daar stil, niemand kwam voorbij over 't wegje dat langs de overkant van de Jeker liep. Ze hoorde alleen wat geluiden uit 't huis achter haar. En van heel ver 't rumoer in de stad, waar de helse verwoesting doorging tot de duisternis. Als ze opkeek, kon ze hoog in de lucht een rossige gloed zien, maar ze was er zich niet van bewust dat dit van de brandende huizen kwam.

Met 't hoofd in haar handen zat ze daar en staarde in 't stromend water aan haar voeten. In de schemering was 't zwart, met een metalige glans op enkele golfjes.

't Werd donker, de geluiden uit de stad minderden, ook in het huis werd 't stiller. Vóór haar zag ze aan de hemel een bloedrode maanbol die snel omhoog rees en dan verbleekte tot een lichtgevende gele schijf. Hij scheen in 't water en gaf elk golfje een veeg glanzend zilver.

Bella keek ernaar; 't leek of de rivier in dat bleke licht begon te leven; of daar vóór haar, onder de golfjes witte dingen lagen. Ja, ze zag 't duidelijk, 't waren naakte lichamen waar 't water overheen spoelde. Neen, ze vergiste zich toch, 't was de maan die spiegelde in 't stromend water.

Achter haar hoorde ze opeens haar moeders stem door een open raam van de eerste verdieping; toen ook de stem van Don Enriquez.

‘Op Nols kamer,’ schrok ze. ‘Ze gebruiken Nols kamer, Nols bed.’

Ze verstond wat ze zeiden; deze kamer had 't minst geleden, zei haar moeder, en 't bed was zacht als een wolk. Toen lachte ze dat kirrend aanmoedigend lachje dat Bella vroeger in de tent zo dikwijls gehoord had.

‘Bah!’ dacht ze, ‘die twee in Nols hemelbed.’

Maar 't was immers een kwade droom, ook dit. Eens zou ze toch ontwaken; dan was alles gewoon, dan was ze weer in de molen bij moeder Mina.

Ze staarde op de verzilverde golfjes. Duidelijk zag ze onder 't watervlak witte plekken. Stenen? Neen, zulke grote stenen bestonden niet. 't Moest iets anders zijn. Lijken? Ja! naakte lijken waren 't. Ze zag ook duidelijk de blonde haren van mevrouw

Proenen in een goudige sliert boven 't water. En haar hele lichaam was zichtbaar. En daar, dat was heer Proenens lichaam, vast en zeker.

Achter haar hoorde ze weer de stemmen van haar moeder en Don Enriquez. Ze lachten zo hard dat Bella zich geërgerd omkeerde naar 't huis. Maar alles was er donker.

Toen keek ze weer voor zich. Aan de overkant van 't water stonden langs 't voetpad heesters. Maar die ene grote was geen heester, dat was... moeder Mina, vast en zeker. Ze keek over 't water naar haar. Bella wilde roepen in een wild verlangen naar hulp, maar haar keel kon geen geluid geven en even daarna, toen 'n briesje de bladeren bewoog, zag ze toch dat 't niet moeder Mina was.

Vóór haar in 't water waren weer de grote witte plekken. Dat waren de twee lijken van meneer en mevrouw. Hoe kon dat? Vanuit haar boom had ze die immers 's middags zien wegdrijven. Toch waren ze 't. En ze waren niet dood! Ze zag ze bewegen, hun hoofd, hun handen en voeten. En daar, die derde witte plek? Dat was... Nol! vast en zeker. Hij was ook naakt, hij bewoog ook. Kijk, zijn ogen keken haar aan! Hij hief zijn hand op!

‘Nol! Nol!’ schreeuwde ze hees. ‘Nol! Ik wil bij je zijn. Ik kom!’

Ze stond op, boog voorover, aarzelde nog even, stortte zich in de rivier.

Toen ze water binnenkreeg, verloor ze 't bewustzijn en dreef de dood tegemoet.

15

De voorstad Wijk op de rechter Maasoever viel niet diezelfde dag in Spaanse handen. Doordat de laatste boog van de Maasbrug was omhoog gehaald, wat zulke catastrofale gevolgen voor de vluchtende Maastrichtenaren had gehad, konden de plunderende Spanjaarden Wijk niet bereiken. Maar al gauw wist kolonel Mondragon, die dit stadsdeel blokkeerde, dat Maastricht gevallen was en toen over de twee houten hulpbruggen versterking kwam, duurde 't niet lang of ook Wijk bezweek.

Toen brak ook daar de hel los.

Als wilde horden, met messen en dolken gewapend, drongen de Spanjaarden de huizen binnen, vernielden, moordden, roofden en staken de brand in al wat ontvlambaar was. Er bestond voor de ongelukkige Wijkenaars geen kans om te vluchten ze zaten gevangen tussen hun eigen muren en de Maas.

Het duurde niet lang of de opgehaalde brug werd neergelaten zodat de plundersaars van de stad zich nu bij die van Wijk aansloten.

De Spaanse bevelhebbers op hun hoge paarden stapten triomfantelijk door die hel van vernieling en moord; ze gaven geen blijk van goed- of afkeuring ofschoon ze goed wisten dat Parma deze wraakneming niet zou toestaan.

Maar Parma was stervensziek. Toen men hem 't bericht van de inneming toefluisterde, was hij zelfs niet in staat blijdschap te tonen. Een zestal Spaanse edelen was, nadat ze de vesting Maastricht op hun gemak hadden bekeken, naar Wijk gereden. Onder hen was ook Don Enriquez del Monte Bianca. Ze waren na listig vragen te weten gekomen waar Tapijn, de heldhaftige verdediger van Maastricht, woonde. Hij moest in zijn huis zijn, want men wist dat hij zwaar gewond was.

Voor Tapijns woning gekomen, stegen ze van hun paarden, wierpen de meegekomen voetknechten de teugels toe en stapten naar de deur. Die was gesloten, maar op een wenk werd ze met een paar bijlslagen verbrijzeld.

Don Enriquez was de eerste die naar binnen stapte. Hij keek rond in 't voorhuis, op zijn hoede voor onraad; er was niemand te zien, maar boven hoorde hij lopen.

Opeens sperden zijn ogen zich wijd open: over een bank hing een blauwe mantel! Hij greep hem, bekeek de stof, de gouden sluitgesp. En schoot in een daverende triomflach. 'Weet je van wie die is?' vroeg hij en zijn gezicht zei duidelijk: ik weet 't wel. Hij wachtte 't antwoord niet af. 'Van Don Antonio Malespina. We wisten immers dat de lafaard in deze stad was. Hoera! 't geluk is met ons: nu slaan we twee vliegen in één klap. Kom naar boven, hier beneden is niemand.'

Voor de zekerheid deed hij nog een paar deuren open.

Toen trokken ze de trap op.

Tapijn lag daar te bed, half bewusteloos van koorts: hij dreigde 't slachtoffer te worden van de gebrekkige methode waarmee in die tijd wonden werden behandeld.

Hij zag vier mannen in rijke modieuze kleding zijn bed naderen. Iets in hem zei dat het vreemdelingen waren; hij besepte ook dat Manzano, die daarnet nog bij hem had gezeten, er niet meer was.

'Wie bent u?' vroeg hij in 't Frans.

'Bent u sinjeur Tapijn?' was de wedervraag.

'Ja, ja, ik ben Tapijn.'

'En waar is Antonio Malespina?'

'Nooit van gehoord.'

'Zo, zo, maar we hoorden hem hier lopen toen we beneden waren.'

'Er was niemand dan Manzano.'

'Manzano?' - Ze schoten alle vier in een luide lach. 'De schurk heeft een andere naam aangenomen. Waar is hij?'

Tapijn keek wezenloos voor zich heen, 't leek of hij de vraag niet gehoord had.

'Waar is die Manzano?' schreeuwde er een en trok meteen zijn dolk.

Tapijn schrok even van de luide stem, toen prevelde hij iets onverstaanbaars zoals een mens in koorts doet.

'Wat zegt hij?' vroeg Don Enriquez.

'Koorts-onzin. Hij maakt ons niet wijzer. We zullen zelf gaan zoeken, hij is hier in huis, waar zou hij anders zijn, de blauwe mantel zegt genoeg.'

Toen lieten ze Tapijn alleen en doorzochten de hele verdieping. Vergeefs.

‘Dan naar boven,’ beval Don Enriquez, ‘hij zal ons niet ontsnappen.’

Ze klommen de tweede trap op, kwamen op een grote kale zolder. Er was daar geen mens te zien. Over 't dak kon hij niet gevlucht zijn, de raampjes waren gesloten.

Teleurgesteld keken ze elkaar aan. Hoe kon hij ontsnapt zijn? Er was toch maar één trap naar beneden, ze zouden hem zeker gezien hebben als hij daarlangs was geslopen.

Manzano was wèl op de zolder. Toen hij, daarheen gevlucht, niets ontdekte waar hij zich veilig kon verschuilen, had hij omhoog gekeken naar het hoge steile dak. De hanebalken! Lenig als hij was, had hij zich naar boven gewerkt en zat, toen de vier mannen kwamen, veilig in de nok van 't dak. Daar zouden ze hem niet zoeken.

Maar een ongelukje was hem noodlottig. Zijn voet zat klem tussen twee balken, 't deed pijn en hij wrong om hem los te krijgen. Door die beweging schoot zijn schoen los, en plofte naar beneden, vlak voor de voeten van zijn vijanden.

Ze schrokken van de klap, keken omhoog en zagen hem zitten.

‘Daar! Daar!’ schreeuwden ze, naar hem wijzend, en Don Enriquez riep: ‘Zo, hebben we je eindelijk! Kom naar beneden!’

Manzano keek naar hem of hij een spook zag. Hij wist dat hij verloren was, maar dat Enriquez, die hij met eigen hand vermoord had, daar stond, was toch een zinsbegoocheling. Toch moest 't waar zijn. Opeens kreeg hij een glimpje hoop. Hij boog 't hoofd omlaag: ‘Enriquez! ik dacht dat je dood was. Dus ik heb je niet gedood?’

‘Nee, lafaard, je hebt me alleen verwond.’

Manzano schepte moed. ‘Enriquez, om wille van onze oude vriendschap...’

Don Enriquez schaterde. Toen riep hij terug: ‘Vriendschap? Uit vriendschap wilde je me uit de weg ruimen zeker. Kom naar beneden, en vlug, anders moeten onze dolken je halen.’

Toen dacht Manzano dat hij misschien vlak vóór hem, desnoods op zijn knieën genade zou vinden. Hij kwam naar beneden viel meteen neer voor zijn vroegere vriend. ‘Erbarmen Enriquez!’ smeekte hij bevend.

‘Dat je mij wilde vermoorden, is begrijpelijk, jaloerse minnaar. Maar je verraad! dat zul je met je leven boeten.’

Manzano wrong zich in doodsangst voor zijn voeten. ‘Enriquez! Erbarmen!’

‘Geen sprake van. Laten we hem binden aan handen en voeten, de verrader! Hij mag geen kans krijgen om te ontsnappen.’

Een der mannen liep naar beneden, gooide een raam open en riep een bevel naar de soldaten, die voor de huisdeur op post stonden.

Touwen en riemen werden boven gebracht en even later werd Antonio tussen soldaten uit Tapijns huis gesleurd.

‘Wachten!’ schreeuwde Don Enriquez hen toe en liep weer naar boven. Daar was inmiddels een draagbaar neergezet naast Tapijns bed. De zieke werd er, ondanks zijn slechte toestand, op vastgebonden en naar beneden gedragen. De enige reactie van Tapijn was dat hij zijn koortsig hoofd onrustig over 't kussen heen en weer schoof.

De ruiters, met hun gevangenen tussen hen in, vormden nu een kleine stoet. Voor hen uit reden een trompetblazer en twee tamboers die 't nodige leven maakten om de aandacht te trekken. Langzaam en statig lieten de ruiters hun paarden stappen tussen puin, vernield huisraad, stapels glasscherven, afgerukte deuren en vensterluiken.

Uit de ramen van de gespaard gebleven huizen staken koppen van Spaanse soldaten die zich daar genesteld hadden met meiden uit 't vrouwenkamp. Waar een Maastrichts gezin zo gelukkig was, huis en goed te hebben behouden, werd schuchter een vensterluik geopend en gluurden angstige gezichten naar buiten om, geschokt, onmiddellijk weer te verdwijnen.

Dit was de laatste slag die de Maastrichtenaren werd toegebracht: Tapijn, hun held, stervensziek in Spaanse handen! Manzano, met gebogen hoofd tussen zijn bewakers, wekte geen medelijden; al moest men toegeven dat hij hard gewerkt en Tapijn eerlijk geholpen had, hij was een Spanjaard evengoed als de gehate bezetter en verradersstraf had hij wel verdiend.

In 't Spaanse kamp buiten de Brusselse poort werd halt gehouden bij de grote tent van Parma. Men wilde de vangst aan de veldheer tonen.

Maar de geneesheer en enkele vertrouwden die steeds om de

zieke heen waren, verboden de toegang tot de tent; men verwachtte min of meer dat Parma zou sterven.

Toen werd Tapijn in een tent gebracht en een, voor die tijd, kundig heelmeeester kwam zijn wonden onderzoeken en behandelen.

Antonio kwam onder strenge bewaking in een andere tent terecht.

De toestand van prins Parma was zo niet hopeloos dan toch zeer ernstig. De kundigste geneesheren die bereikbaar waren, stonden om zijn bed. Sommigen waren overtuigd dat hij pest had, anderen verwierpen die mening omdat zich niet alle verschijnselen van pest voordeden. De zieke had in de linkerzijde een gezwel dat hem veel pijn en hoge koorts veroorzaakte. De lijfarts van de prins-bisschop van Luik, een befaamd geleerde, opperde 't, voor die tijd, ongehoorde voorstel om de wonde open te snijden. Hij verwachtte daarvan verlichting van de pijn en men zou bij 't blootkomen van de wondbodem kunnen vaststellen of het pest was.

Hij doorboorde 't gezwel zodat de vuile inhoud eruit spoot; hij zuiverde 't inwendige van de wonde en constateerde daarbij opgelucht dat er geen sprake was van pest.

De zieke voelde onmiddellijk verlichting, de koorts minderde en 't herstel trad in.

Maar 't duurde nog vele dagen voordat hij, rechtop in de kussens, iemand te woord kon staan.

't Geval Tapijn en Antonio werd hem meegedeeld en toen hij hoorde dat de dappere verdediger van de stad herstellende was, liet hij hem voor zich brengen.

Hij keek zijn overwonnen tegenstander aan. 'Ik heb bewondering,' zei hij, 'voor de wijze waarop u de stad hebt verdedigd. U bent een goed strateeg, sinjeur Tapijn, en een even groot generaal.'

Tapijn boog 't hoofd als dank voor de lof, maar zei niets.

Parma vervolgde: 'U bent nu mijn gevangene, ik kan met u doen wat ik wil.'

Weer boog Tapijn 't hoofd.

'Maar uw gaven kunnen beter gebruikt worden dan verloren gaan.'

Tapijn richtte 't hoofd op. 'Uwe Hoogheid bedoelt?'

‘U kunt in dienst treden van de koning van Spanje.’

Tapijn schudde 't hoofd. ‘Neen Hoogheid, dat doe ik niet.’

‘Zou u zich niet eerst bedenken?’

‘Ik hoef me niet te bedenken, mijn antwoord is neen.’

Parma toonde geen verwondering; hij keerde zich tot de bewakers: ‘Breng hem weg.’

Tapijn keerde terug in zijn bewaakte tent, en een poos later, toen de heelmeester hem genezen had verklaard, werd hij weggevoerd naar een verafgelegen kasteel waar hij in een onderaardse gevangenis werd opgesloten.

Parma had geen bevel gegeven om hem te doden, waarschijnlijk hoopte hij, dat de tijd zijn gevangene verstandig zou maken. Maar voor zijn bewakers was Tapijn niet een geniaal mens waar ze profijt van konden hebben, maar de voornaamste gevangen vijand, die ze als zodanig wensten te behandelen.

Hij werd in zijn kerker vermoord.

De Spanjaard Antonio ontging zijn straf niet. Prins Parma wenste de verrader niet te zien en droeg zijn legeroverste op hem de straf te geven die hem toekwam. Daar waren ze 't spoedig over eens: de spitsroeden, maar dan met hun Spaanse degens.

Ze stelden zich in twee rijen op voor zijn tent, trokken hun degens. Antonio, uit zijn gevangenis gehaald, werd met geweld tussen de geheven wapens gejaagd. Reeds na enkele passen viel hij, dodelijk getroffen, waarop zijn beulen elkaar verdrongen om de verrader nog een laatste steek als toegift toe te brengen.

16

Eerst vier weken later was prins Parma in zoverre hersteld dat zijn intocht in het veroverde Maastricht kon plaatsvinden.

Al het mogelijke was gedaan om de verwoeste stad een feestelijk uiterlijk te geven. De verbrande en vernielde huizen gingen schuil achter vlaggen, tapijten en slingers groen; erebogen bloeiden op in de schoongeveegde straten; de weg die de stoet moest volgen, was bestrooid met groen en bloemen.

Op 't Vrijthof zou het plechtige huldebetoon en al wat daarbij hoorde, plaatshebben. Er was daar een houten verhoging gemaakt, bekleed met de kostbaarste tapijten die uit de geplunderde huizen waren te voorschijn gekomen; honderden bonte vlaggen wapperden feestelijk over 't grote plein; er stonden ontelbare fakkels en teertonnen voor de feestverlichting na donker.

De 28e juli had de intocht plaats. Parma was nog te zwak om een paard te bestijgen. Daarom had men een rijke zetel laten maken die, op een draagbaar geplaatst en overhuifd door een baldakijn van rood fluweel, door zijn voornaamste legerleiders op de schouders zou gedragen worden.

De prachtlievende Parma droeg voor deze gelegenheid een kostuum van roodzijden damast waarop een rijkdom van edelstenen schitterde; om zijn schouders hing een blauwzijden mantel met bont afgezet, op zijn grote hoed wuifden drie struisveren in de kleuren van zijn wapen, in zijn hand hield hij de gouden bevelhebbersstaf.

Zijn mager bleek gezicht was meelijwekkend in die bonte praal, maar wie zijn donkere doordringende ogen ontmoette, wist dat de oude wilskracht zich had hersteld.

Niet door de wijdopen poorten zou de intocht plaats hebben, maar door de bres in de wal, waar in de noodlottige morgen de eerste Spanjaarden waren binnengedrongen.

Voorafgegaan en gevolgd door uitgedoste ruiters en voetknechten, onder trompetgeschal en trommelslag, deed Parma zijn intocht in de veroverde stad.

Op 't Vrijthof stonden de vooraanstaande burgers die na 't moorden waren overgebleven, en de gilden in hun beste kleren. Ook de kerkelijke overheid was er in vele rijen vertegenwoordigd, de kanunniken in paars ornaat, de lagere geestelijkheid in het zwart met hagelwitte superplie. Allen wachtten op 't moment dat ze hun hulde moesten brengen en Parma's bevelen en straffen zouden horen. Met verbeterde gezichten stonden ze in de brandende julizon, want op 't grote plein was nergens schaduw. Om hen heen verdrongen zich nieuwsgierige burgers. De gezichten van al die mensen stonden somber, angstig, men kende Parma's meedogenloze hardheid, vreesde zijn bevelen; alleen de geestelijken gaven blijk van een onverschillige berusting: voor de Kerk was niets te vrezen van de allerchristelijkste koning van Spanje, bovendien had geen enkele priester deelgenomen aan gevechten.

De klokken begonnen te luiden, 't geschetter van bazuinen en trompetten naderde, de wachtenden stietsen elkaar aan, wisselden woorden van angstige voorgevoelens.

Toen Parma, omringd door zijn veldheren, had plaatsgenomen, viel er een doodse stilte.

Op een teken traden de burgemeesters en het hele stadsbestuur naar voren, overhandigden de overwinnaar de sleutels van de stadspoorten en zwoeren onderdanigheid in de geijkte formules. Zwijgend ontving Parma hun hulde. Ook de geestelijkheid trad nader, een priester hield een vleierende toespraak. Parma reageerde ook hier niet op, hij richtte zich tot alle aanwezigen. Zijn stem was zo zwak dat alleen de allervoorste rijen iets konden verstaan. De meer verwijderden hoorden eerst na afloop dat de stad een enorme schatplicht was opgelegd, dat de voor enkele jaren verdreven gouverneur, de gehate Mentesda, in zijn functie hersteld werd, dat 't plunderen en branden van die dag af verboden was en overtreders gestraft zouden worden.

Toen Parma was uitgesproken, verhief hij zich van zijn zetel en, omringd door zijn edelen, voorafgegaan door de vele priesters, ging hij te voet naar de nabijgelegen Sint-Servaaskerk, waar een plechtig Te Deum werd gezongen om God te danken voor de zege.

De mensen verspreidden zich weer, druk pratend over de enorme last die de stad was opgelegd na een plundering, die op een half miljoen dukaten geschat werd. Waar moest 't geld vandaan ko-

men? Van de lakenweverijen? De leerfabrikatie? De brouwerijen? Alles, alles was immers vernield, tot gruzels geslagen, of verbrand; 't was nog de vraag of ze met hun geredde geld de verwoeste gebouwen ooit zouden kunnen herstellen. Daar waren er al, vroegere notabelen, die spraken van vertrekken, meer naar 't noorden was 't leven draaglijk; ook Antwerpen werd opeens weer 't toevluchtsvizioen, zoals 't al zo vaak was geweest.

Toen de plechtigheid in de Sint-Servaas beëindigd was, trok prins Parma zich, dodelijk vermoeid, terug in het gouvernementshuis aan 't Vrijthof dat voor hem in gereedheid was gebracht. De legerbevelhebbers, onder wie veel Spaanse Grandes en edelen, verspreidden zich over de stad, ze zochten de huizen op die ze in beslag hadden genomen en lieten zich bedienen. De logementen waren tot dat doel met opzet gespaard gebleven. Nu was daar geen kamer meer onbezet.

Trecpoel liep opgewonden van zijn gelagkamer naar 't achterhuis waar keukenmeesters en botteliers handen te kort kwamen om de veeleisende gasten te gerieven. Gelukkig was er weer aanvoer van vlees, wild en groenten van buiten de stad. Hij was de ongelukkige dagen van wanhoop en honger al gauw vergeten, zijn buikje kreeg weer de oude ronding en de Spaanse gasten, al waren ze veeleisend, betaalden goed, zodat hij zijn achterstand gauw zou inhalen. Trecpoel was er genadig afgekomen, dank zij zijn gerenommeerd logement, hij zag de toekomst niet somber in al had hij de afloop van 't beleg anders gewild. Een baas moest er nu eenmaal zijn in de stad, na de Hollandse was 't nu weer een Spanjaard, Mentesda, de Maastrichtenaren zouden wel geleerd hebben 't hem niet lastig te maken. Nu putte Trecpoel zich uit in beleefde Spaanse zinnen en deed alle moeite om 't de heren naar de zin te maken.

't Was een warme dag, ze hadden dorst na 't lange in de zon staan op 't Vrijthof. Hij liep zelf rond met kannen bier en wijn om kroezen en bekers te vullen.

Toen hij met een lege kan naar de kelder wilde, zag hij in 't voorhuis voor 't eerst sedert 't beleg, een oude Maastrichtse klant in de voordeur staan. 't Was burgemeester Van Vleeck; hij was zonder zijn rode ambtsmantel en keek om zich heen als iemand die verdwaald is en niet weet in welke richting hij de weg zal zoeken. De hitte van de dag, zijn stemming na de ver-

nederende vertoning op 't Vrijthof waren duidelijk zichtbaar op zijn rode gezicht met schichtige ogen, die van 't een op 't ander sprongen omdat ze geen rust vonden.

Trecoel ging dadelijk naar hem toe. ‘Heer burgemeester!... u hier? Nu?’

‘Ja, 't is vol Spanjolen bij je, ik hoor 't wel,’ antwoordde Van Vleeck nors. ‘Maar een Maastrichtenaar mag ook dorst hebben bij die hitte.’

‘Natuurlijk, ja, maar... wilde u daarbij gaan zitten? 't is maar... er zijn alleen Spanjaarden, de Maastrichtenaren...’

‘Drinken geen bier met de vijand.’

‘Nou ja... vijand? We hebben nu weer vrede.’

‘Mooie vrede, chotfer... maar er is niets aan te doen, Trecoel. Je zult me toch wel aan een kroes bier helpen?’

‘Tja... zeker... maar waar? Als u mee wilt gaan en 't voor deze keer wilt verontschuldigen... voor deze keer want die vreemde heren blijven niet zo lang, ziet u; daarna bedienen we u weer als vanouds.’

Hij ging hem voor naar 't achterhuis, opende een deur en wees hem een eenvoudige houten stoel aan.

‘Als u dit voor lief wilt nemen.’

Van Vleeck lachte, een kort sarcastisch lachje. ‘Welja,’ zei hij toen, ‘hoofdzaak is dat ik bier krijg.’

‘Zo dadelijk heer.’ En hij verdween.

Van Vleeck keek rond, zag dat hij in een soort bijkeuken zat, een deur stond open, daardoor zag hij mannen druk bezig bij een groot vuur met dampende pannen.

Opeens hoorde hij iets vlak achter zich. Hij keerde zich om en zag een vrouw zitten die groente schoonmaakte. Ze keek hem aan, een mager gezicht met roodgeschreide ogen. Hij meende haar te herkennen en vroeg verbaasd: ‘Vrouw Hex van de Wijermolen?’

‘Ja heer, maar niet meer van de molen.’ Ze greep een punt van haar schort en veegde nieuwe tranen weg. ‘Neen, daar ben ik niet meer. Sinjeur Trecoel heeft zich over mij ontfermd, ik heb hier onderdak gekregen mits ik hielp.’

Op dat moment kwam Trecoel binnen met een kan bier waarvan 't schuim over de rand liep. Hij zette een kroes neer. ‘Alstublieft, heer burgemeester, ik zal u inschenken.’

‘Ja, dank je. En laat die kan maar hier.’

Trecpoel lachte. ‘Hier laten.’ Daar zitten nog wel vijf kroezen in, heer.’

‘Juist daarom. Ik heb dorst.’

Trecpoel aarzelde. ‘Een man met een ontredderd gemoed gaat zich gauw te buiten,’ bedacht hij, ‘ik wil geen dronken mensen in mijn huis, zelfs geen dronken burgemeester.’

Maar Van Vleeck maakte, toen hij de kan wilde wegnemen, een gebaar van: afblijven, en Trecpoel wachtte zich wel om zich tegen een burgemeester te verzetten. Dus bepaalde hij zich tot: ‘Straks, als ik de kan nodig heb, zal ik ze halen.’

Van Vleeck knikte en schonk zich de tweede kroes in terwijl Trecpoel heenging.

Mina van de Wijermolen achter hem, begon opeens hoorbaar te schreien.

‘Huilen helpt je niets, vrouw,’ zei hij. ‘Is je man...’

‘Mijn man is dood.’

‘Als zovelen; gevallen voor de eer van Maastricht.’

Hij zuchtte, dronk toen in één teug zijn kroes leeg en schonk ze weer vol. ‘Wat helpen tranen! Er zijn er die meer verloren dan alleen hun man.’

‘Ik ook. Mijn dochter.’

‘Ik wist niet dat je een kind had.’

‘Een aangenomen kind, 't mooiste meisje van de hele stad.’

‘Vermoord?’

‘Verdronken hebben ze haar. Het lijk is opgehaald uit de Maas.’

‘De beesten! En er blijft ons niets over dan naar hun pijpen te dansen. We zijn verslagen! Verloren!’

Hij greep opeens naar 't gevest van zijn rapier, trok 't uit de schede, legde 't uitdagend voor zich op tafel en riep: ‘Als ik maar kon! al was 't er maar één! Nu, juist nu!’

Op dat moment kwam Trecpoel weer binnen. Hij zag dadelijk aan Van Vleecks gezicht en zijn flauwe, waterige ogen dat hij te veel had gedronken.’

‘Nu heb ik mijn kan werkelijk nodig,’ zei hij met een verontschuldigend lachje.

‘Ze is net l.leeg,’ haspelde Van Vleeck, maar ik h.heb nog dorst. Breng dan w.wijn, die heb je genoeg. En geef die arme weduwe ook een beker op mijn kosten. 't Arme m.mens! Geen man en

geen k.kind meer! De beesten! de m.moordenaars! Hoor ze te keer gaan in je d.deftige gelagkamer.'

Ze luisterden, hoorden flarden van liedjes, luid lachen, schreeuwen. 'Ze vieren de overwinning, de m.moordenaars, de b.bloedhonden!'

'Ze worden inderdaad wat luidruchtig, maar dat gaat wel over, 't is vandaag feest voor hen, morgen zijn 't weer gewone mensen. Ik kan 't niet verbieden, ze zouden in staat zijn om mijn meubels te vernielen, en meer ook.'

'Ja, ja,' knikte Van Vleek met een begrijpend lachje, 'en hun d-dukaten zijn beter d-dan 't noodgeld dat je van ons m-moest aannemen t-tijdens de bezetting.'

'Och ja,' gaf Trecpoel toe, 't werd tijd dat ik weer goed geld zag; ze betalen met goud en zilver.'

'Ja, ja, geld!' daar draait ten slotte alles om. B-breng me wijn, Trecpoel, ik... hik... heb dorst.'

'U kunt toch beter nu naar huis gaan en wat rusten.'

'Maar b-bliksem, als ik w-wijn wil...'

Trecpoel maakte een bezwerend gebaar. 'Ik zal u mijn knecht meegeven.'

'W-waarom! Ik... hik... ben niet dronken.'

'O neen, maar hij kan u beschermen voor 't geval dronken Spanjaarden...'

'D-dat hoeft niet, ik ben sterk genoeg.'

'Jazeker, u bent sterk, maar mijn knecht is jonger, dat scheelt. Kijk, neem deze stok voor steun. Daar is Jan toevallig. Hier Jan, jij aan deze kant en kijk uit. Kom maar door de achterdeur.'

Trecpoel hielp de burgemeester overeind, drukte hem een stok in de hand en wees Jan, dat hij hem bij een arm moest nemen.

Terwijl hij naar de deur waggelde, sloeg Van Vleecks stemming over naar sentimenteel verdriet.

'O, mijn arm Maastricht!' huilde hij opeens, 'jij schone stad van Sint-Servaas, wat is er van je geworden! Ach, ach, puinhopen, vlammen, bloed, tranen!'

Trecpoel keek hem na, tot hij om de hoek van de straat zwaaide. Toen sloot hij de deur en greep zijn bierkan om de heren Spanjaarden te gaan inschenken.

EINDE.

Geraadpleegde werken

1. Prof. L.v.d. Essen
Alexandre Farnèse prince de Parme tome II en III
2. J. Merkes
Het beleg van Maastricht door Parma
Publications de la Société historique et archéologique du Limbourg XLIII
3. Publications de la société historique et archéologique tome XIII door Haakman en Allard.
4. Publications etc. XXXIX
5. Publications etc. Ecrevisse: Verwoesting van Maastricht
6. Krijgsbedrijven van Alex. Farnèse in Limburg door M.H. Thomassen
7. Veritable récit des choses passées ès Pays Bas depuis la venue de Don Juan door P. Zangre et J. Maes.
8. Kunst in de provincie Limburg st. I
9. Publications etc. XIX
10. Historische plattegrond van Maastricht door Sprenger
11. Mode-Metamorphosen in de 16e eeuw door J.H. Derkinderen Besier
12. De voeding in de Nederlanden van de Middeleeuwen tot de 20e eeuw door Dr. L. Burema.